ALL ABOUT HISTORY

KONFÜÇYÜS
Sırlarla dolu bir yaşam

FRANSIZ DEVRİMİ
& TERÖR DÖNEMİ

Devrim neden anarşiye ve ölüm saçan bir katliama dönüştü?

KANLI İNTİKAM
47 RŌNİN
Kanun kaçağı samuraylar bir efsaneye dönüştü

KURT ADAMLARIN TARİHİ
Kurt adam efsanesinin antik kökenleri

VİKTORYA DÖNEMİNDE TIP
Dehşet verici ameliyatlar ve garip teoriler

NOTRE DAME'IN SIRLARI
Gotik dünyanın en büyüleyici yapıları

AYRICA...
PLATEA MUHAREBESİ ◆ İNCİL'DEKİ EN TUHAF HİKÂYELER
ZAMAN YOLCUSU: MALTA KUŞATMASI ◆ KİEV RUS KNEZLİĞİ

TEMMUZ AĞUSTOS 2023/04 SAYI: 17
ISSN 2717-8536

FİYATI: 49,90 TL
KKTC FİYATI: 62,00 TL

Giyotinin en ünlü kurbanlarından biri olan Kraliçe Marie Antoinette

SESLİ İÇERİK

Her sayımızda sesli içerikler de yer alıyor. Dilerseniz, **40 ve 46.** sayfalarda bulunan karekodları okutarak bu içerikleri dinleyebilirsiniz.

MERHABA!

Toplumlardaki köklü değişimler beklenmedik sonuçları da beraberinde getirebiliyor. Fransız Devrimi'ni takip eden olaylara baktığımızda bu durumun bariz bir örneğini gözlemleyebiliyoruz. Devrim ateşi yandığında herkesin inandığı tek şey, demokratik yollarla seçilmiş bir hükümet kurmak için monarşinin devrilmesiyle birlikte Fransa halkını daha güzel günlerin beklediğiydi. Hükümet kurumlarındaki yozlaşmışlık ortadan kaldırılacak, tüm servetin bir avuç aristokrat tarafından paylaşılmasına dur denecek, herkes eşit ve özgür olacaktı... Aslına bakılırsa pek çok açıdan öyle de oldu. Lakin takip eden şiddet ve düşmanlığı kimse öngörememişti. Genel olarak Fransız Devrimi'nin yanı sıra, devrimin söz konusu kanlı günlerine, yani Terör Dönemi'ne de bu sayımızda yakından bakmak istedik. Nasıl oldu da olaylar bu kadar tırmandı? Şiddetten kim sorumluydu? Meselenin bu hale gelmesi bir şekilde kaçınılmaz mıydı? Tüm bu soruların yanıtlarını ve bu süreçte belirleyici bir role sahip olan cüretkâr bir suikastın hikâyesini ilerleyen sayfalarda bulabilirsiniz.

Bunun dışında, her sayıda olduğu gibi yine harika içerikler hazırladık sizler için. Lütfen dergide görmek istediğiniz konular hakkında bize e-posta göndermeye devam edin. Görüşleriniz bizim yolumuzu aydınlatıyor...

Gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım.

Eylül ayında, yeni sayımızda tekrar görüşmek üzere...

Gökhun Sungurtekin

KİTAP TAVSİYESİ

Roger Price imzalı *KISA FRANSA TARİHİ*, yüzyıllar boyunca insanlığın mutfağını, ticaretini, kültürünü, askerî sistemini, fikir dünyasını ve estetiğini etkilemenin yanı sıra, pek çok önemli tarihi şahsiyeti de dünyaya kazandırmış olan Fransa'nın göz kamaştırıcı tarihini mercek altına alan ve akıcı anlatımıyla dikkat çeken keyifli bir kitap.

BU SAYIYI OKURKEN...

58

En çok eğlendiğim an: %300 ölüm oranıyla sonuçlanan bir garip ameliyat

79

En çok şaşırdığım an: Kökeni Danimarka'ya dayanan ilginç kurt adam yaratma yöntemi

38

En çok dehşete düştüğüm an: Giyotinin çalışma şekline dair yapılan tarif

Eski sayıları satın almak için:
www.dergiburda.com

Bize yazın
allabouthistory@doganburda.com

Takip edin
@allabouthistoryturkiye

DB

DOĞAN BURDA DERGİ

ALL ABOUT HISTORY

İÇİNDEKİLER

SAYI 17

A'DAN Z'YE GOTİK SANAT

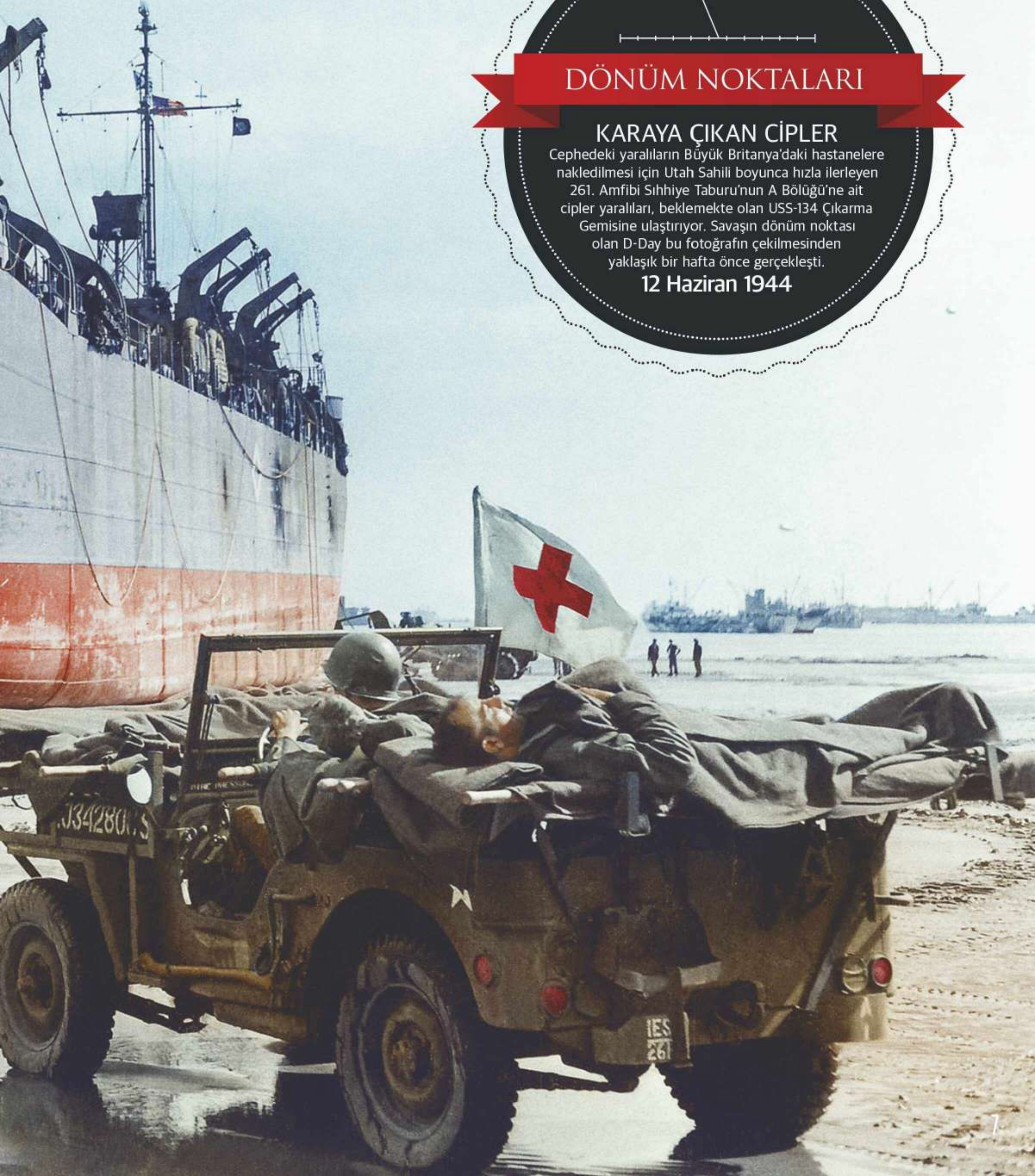

134
US
134

DÖNÜM NOKTALARI

KARAYA ÇIKAN CİPLER

Cephedeki yaralıların Büyük Britanya'daki hastanelere nakledilmesi için Utah Sahili boyunca hızla ilerleyen 261. Amfibi Sıhhiye Taburu'nun A Bölüğü'ne ait cipler yaralıları, beklemekte olan USS-134 Çıkarma Gemisine ulaştırıyor. Savaşın dönüm noktası olan D-Day bu fotoğrafın çekilmesinden yaklaşık bir hafta önce gerçekleşti.

12 Haziran 1944

DÖNÜM NOKTALARI

ÇİÇEK GÜCÜ

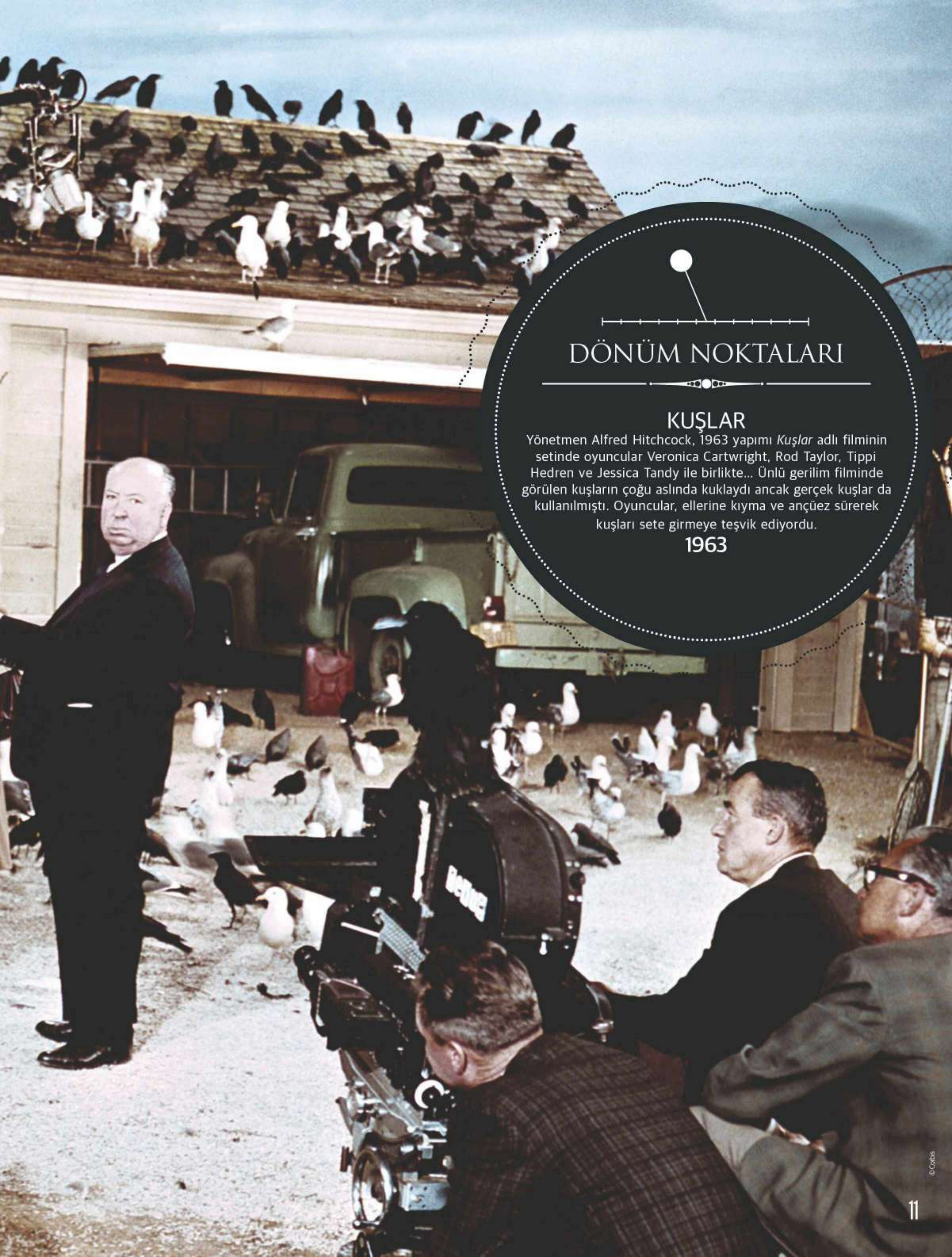
Vietnam Savaşı'nın en şiddetli döneminde çekilen bu ikonik fotoğrafta, bir protestocunun ABD Ulusal Muhafızları'ndan birinin tüfeğinin namlusuna karanfil koyduğu görülüyor. Vietnam Savaşı 20. yüzyılın en çok tartışma yaratan savaşlarından biri olmuştu. ABD tarafından iç savaşa haksız yere müdahale edildiğini ve napalm bombası gibi kimyasal silahların kullanılmasının bir insanlık suçu olduğunu düşünen pek çok kişi savaşa karşı çıkmıştı.

21 Ekim 1967

Alamy

MR.HITCHCOCK

DÖNÜM NOKTALARI

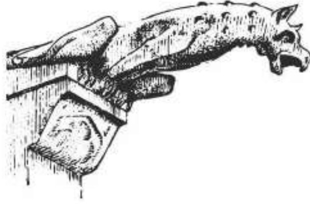
KUŞLAR

Yönetmen Alfred Hitchcock, 1963 yapımı *Kuşlar* adlı filminin setinde oyuncular Veronica Cartwright, Rod Taylor, Tippi Hedren ve Jessica Tandy ile birlikte... Ünlü gerilim filminde görülen kuşların çoğu aslında kuklaydı ancak gerçek kuşlar da kullanılmıştı. Oyuncular, ellerine kıyma ve ançüez sürerek kuşları sete girmeye teşvik ediyordu.

1963

A'DAN Z'YE

GOTİK SANAT

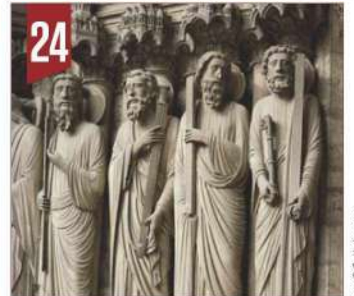

Rönesans öncesinde Avrupa'yı şekillendiren bu sanatsal akım tarihin en ikonik sanat eserlerinden ve mimari yapılarından bazılarını ortaya çıkardı

Main image source: © Getty Images

Yazanlar: Jessica Leggett, David Crookes, Ben Gazur, James Cameron

Önemli olaylar

1200 RAYONNANT ÜSLUP

Gotik mimarinin yapısal nitelikleri iyice ortaya çıktıktan sonra, mimarlar eserlerinde süslemeye önem vermeye başlar. Dini yapılarda sütunlu yan koridorların arasında, tam merkezde yer alan, yüksek ve uzun orta kısmın (nef) sonundaki gül pencereler başta olmak üzere, vitraylar bu dönemin karakteristik özelliği haline gelir.

Günümüzde tüm yuvarlak pencereleri ifade etmek için kullanılan gül pencere terimi 17. yüzyıla dek mimari literatürde mevcut değildi

1245 WESTMINSTER MANASTIRI'NIN YENİDEN İNŞASI

Londra'daki Westminster Manastırı, İngiltere Kralı III. Henry'nin emriyle, hem kendi mezarı için görkemli bir mekân yaratmak hem de "İman Savunucusu" Kral Edward'ı onurlandırmak amacıyla, Gotik tarzda ve çift yerine tek bir koridor olacak şekilde tasarlanarak yeniden inşa edilir. Manastırın 31 metre uzunluğundaki tonozu İngiltere'nin en yüksek Gotik tonozudur.

ÇÖZÜM ARAYIŞI 1120

Yarım daire şeklindeki kemerlerin yer aldığı Romanesk yapılar destek için çok kalın duvarlara ihtiyaç duymaktadır. Orta Çağ inşaat ustaları daha narin kolonlar üzerine sivri kemerler yerleştirdikleri bir yöntemle yapıların genişliğini ve yüksekliğini arttırırlar.

UÇAN PAYANDALAR 1160

Yapının duvarlarından çıkıntı yaparak çatının ya da tonozun ağırlığını destekleyen ve uçan payanda adı verilen yarım kemer şeklindeki kirişler popüler hale gelir. İnşasına 1163'te başlanan Paris'teki Notre Dame Katedrali'nde de bunlar kullanılır.

GOTİK RESİMLER 1210

Bu dönemde Gotik mimari, resim sanatını etkilemeye başlar ve tablolardaki karakterler giderek daha hareketli, içten, doğal ve rahat pozlarda, çok detaylı şekilde ve süslemeler eşliğinde resmedilir.

1140 — 1200 — 1245

SÖVE HEYKELLERİ 1144

Saint-Denis Bazilikası tamamlandığında, yapının batı cephesindeki sövelere Eski Ahit'te yer alan hükümdarların tasvirleri oyulur. Bu türden tasvirler, Gotik yapıların kapı ve pencere sövelerinde sık rastlanan dekoratif figürler haline gelir.

CANTERBURY KATEDRALİ'NİN YENİDEN İNŞASI 1174

Gotik mimarinin etkisi Fransa'dan diğer ülkelere yayılır. İngiltere'deki Canterbury Katedrali'nde koro için ayrılan kısım yangın nedeniyle hasar görünce bu bölüm sivri kemerler, uçan payandalar ve kaburgalı tonozlarla yeniden inşa edilir.

FİLDİŞİ OYMALAR 1230

Oymaların sanatçılar ve sanat hamileri arasında popülerlik kazanmasıyla, fildişi çok değerli bir malzeme haline gelir. Heykelcikler, diptik gibi pano şeklindeki eserler ve kişisel objeler fildişinden yapılmaktadır.

1140 İLK GOTİK YAPI

Paris'in kuzeyindeki Saint-Denis Bazilikası'nın bazı bölümlerini yeniden inşa ettirmeye karar veren Başrahip Suger, böylece Gotik mimarinin doğmasını sağlar. Bazilikanın yenilenen doğu tarafı artık oldukça yüksektir ve kullanılan geniş vitraylardan içeriye bolca ışık girmektedir. Ayrıca bu kısımda sivri bir kemer ve kaburgalı bir tonoz bulunmaktadır.

1284 BİR KATEDRALİN ÇÖKÜŞÜ

Beauvais Saint-Pierre Katedrali, 47,5 metre yüksekliğiyle en yüksek nefe sahip Gotik katedraldir. Ancak koro için ayrılan kısımdaki tonozların bir bölümü ve uçan payandalardan (Gotik mimaride kullanılan destekleyici bir yapı elemanı) bazıları çöker. Çöken kısımlar yeniden inşa edilir ancak tasarımcılarının Saint-Pierre'i gelmiş geçmiş en yüksek katedral yapma arzusu gerçekleşemez.

1746 NEO-GOTİK MİMARİ

İngiltere'de, sonraki yıllarda Batı dünyasını etkisi altına alacak bir Gotik Uyanış söz konusudur. Sör Charles Barry, Londra'daki Westminster Sarayı'nı neo-Gotik üslupla tasarlar. Yapımına 1868'de başlanan, Alfred Waterhouse imzalı Manchester Belediye Sarayı ise yüksek kemerli pencerelere ve alçak kaburgalı tonoz tavanlara sahiptir.

Manchester Belediye Binası geçmişten etkilenmiş olsa da gelişmiş sıcak hava ısıtma sistemi geleceğe göz kırpıyordu

AYİN İZLENCESİ 1250

Gün içerisinde belli saatlerde edilecek duaları içeren litürjik kitaplar sıradan halk tarafından Meryem Ana'yı onurlandırmak için kullanılmaya başlar. Bu kitaplarda sıklıkla, dönemin mimari tarzının etkilerini taşıyan Gotik illüstrasyonlara bolca yer verilmektedir.

ALEVLİ ÜSLUP 1350

Geç Orta Çağ ve Rönesans'ta ortaya çıkan Alevli Gotik üslup, S şeklindeki bezemelerin ve çift kıvrımlı desenlerin göze çarptığı gösterişli bir süsleme tarzıdır.

GEÇ GOTİK DÖNEM 1468

Almanya'nın güneyindeki ve Avusturya'daki mimarlar Gotik üslubu kullanarak nef ve yan koridorların hemen hemen aynı yükseklikte olduğu, salon kilisesi denen yapıları ortaya çıkarırlar. Münih'teki Frauenkirche katedrali örneklerden biridir.

1284 · 1436 · 1515 · 1746

PERPENDİKÜLER (DİKEY) ÜSLUP 1335

İngiltere kendi Gotik mimari tarzını geliştirmeye devam eder. Gloucester Katedrali dikey Gotik üslubun en eski örneğidir. Geniş pencereleri olan katedralin revaklarında yelpaze tonozlar bulunmaktadır.

ULUSLARARASI GOTİK 1412

Uluslararası Gotik, kıta genelindeki kraliyet aileleri arasında popüler olan bir pan-Avrupa sanat tarzı yaratır. Hollandalı minyatür sanatçıları Limbourg kardeşlerin hazırladığı Les Très Riches Heures adlı ayin izlencesinde bu üslubun örneklerini görmek mümkün.

TABİRİN ORTAYA ÇIKIŞI 1550

"Gotik mimari" tabiri ancak Rönesans mimarisine geçildiği dönemde ortaya atılmıştır. Gotik kelimesini kullanan ilk kişi olan İtalyan ressam ve mimar Giorgio Vasari, "barbar" olarak bilinen Gotlara özgü bir tarz anlamını vurgulamak istemiştir.

1436 İTALYAN GOTİK ÜSLUBU

Gotik mimari, daha yalın bir üsluptan yana olan Sistersiyen Tarikatı rahiplerinin on yıllar boyunca kendi dini yapılarında süslemeyi yasakladığı İtalya'da 12. yüzyılda yayılır. Başlangıçta sade bir cephesi olan Floransa Katedrali'nde nef ve koridorları ayıran geniş ve sivri Gotik kemerlerin yanı sıra, İtalyan Gotik'ine özgü yuvarlak tavan pencereleri görülmektedir.

Floransa'da payanda (destekleyici bir yapı elemanı) kullanımına izin verilmediğinden, katedralin kubbesinde payanda bulunmuyordu

1515 EĞİTİM KURUMLARI

Bu dönemde Gotik üslup Avrupa genelindeki üniversite binalarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. İngiltere'de bulunan Cambridge Üniversitesi'ndeki King's College Şapeli, dünyanın en büyük yelpaze tonoz sistemine ve yerden tavana kadar uzanan cam duvarlara sahiptir. Ancak yapıda yer alan geniş ahşap paravan (ara perde) erken Rönesans mimarisinin bir yansımasıdır.

Detaylı Bakış

GOTİK BİR SOYLU KADIN

Avrupa
14. ve 15. yüzyıllar

GÖZ ALICI BİR BAŞLIK

Soylu kadınlar her zaman bir başlık takardı. Resimde görülen ve Fransa Kralı VI. Charles'ın, çalkantılı yaşamıyla tanınan eşi Bavyeralı Isabeau'nun da sıkça taktığı kalp şeklindeki başlık (Escoffion) önemli şahsiyetler tarafından kullanılırdı. Bir tülle birlikte takılabilen, külah şeklindeki Hennin adlı başlıklar da yaygın olarak tercih edilen bir diğer başlık türüydü.

AÇIK BİR ALIN

Orta Çağ'da geniş ve açık bir alnın son derece çekici ve hoş olduğu düşünülüyordu. Başlıklar alnı ortaya çıkaracak şekilde tasarlanıyor, hatta alınlarını iyice vurgulamak isteyen kadınların, saçlarını alındaki saç çizgisinden yukarı doğru tıraş ettiği dahi oluyordu

MODAYA UYUM

Moda, toplumsal statü ve zenginliğin göstergesi olarak tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır ve Gotik dönemde de durum farklı değildi. Özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda, kısmen Yüzyıl Savaşları'nın yol açtığı siyasi çalkantılar nedeniyle giyim tarzı hızla değişti.

POPÜLER BİR TREND

Hem kadınlar hem de erkekler Houppelande adı verilen elbiseyi giyiyorlardı. Omuzlardan sıkı şekilde oturan bu elbisenin geniş yakaları, kabarık etekleri ve boru biçiminde pilileri vardı. Kadınların giydiği Houppelande elbiseler ayak bileklerine kadar uzanırdı. Zenginler, etek kısmını yeri süpürecek şekilde daha uzun diktirirlerdi.

KÜÇÜK DETAYLAR

Kadınlar, içlik görevi gören bir kıyafetin üzerine, Houppelande adı verilen, önü kapalı, yere kadar uzanan ve genelde arkada kuyruğu olan bir elbise giyiyorlardı. Belden oturtmalı olan bu kıyafetin kumaş katları göğüs altında, yüksek bel hizasında toplanıyor ve bu kısım süslü bir kemerle ortaya çıkarılıyordu. Erkekler kemerleri alışıldık şekilde bel kısmına takarken, kadınlar göğsün hemen altına takıyorlardı.

ZENGİNLİK GÖSTERGESİ

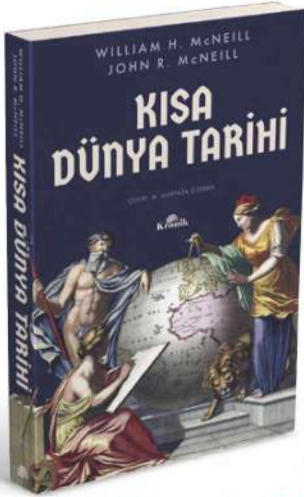
Houppelande elbiselerin, zaman içinde tarzları değişen uzun ve bol kolları vardı. Kol ağızları genellikle tırtıklı, fistolu ya da aplikeliydi. Yalnızca en varlıklı kadınlar elbiselerinin kol ağızlarını ve etek uçlarını pahalı ermin (kakım) kürküyle süsleyebiliyordu. Bu onları sıcak tutmaya da yardımcı oluyordu.

PAHALI KUMAŞLAR

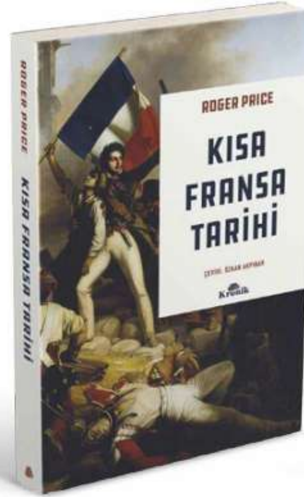
Soylu kadınların Houppelande elbiseleri kadife, brokar veya ipek gibi pahalı ve gösterişli kumaşlardan dikiliyor, bazen de nakışlarla süsleniyordu. Keskin bir kontrast sağlamak için elbisenin astarında genellikle farklı renkte bir kumaş kullanılırdı.

İllüstrasyon: Kevin McGivern

Kronik

Kısa Dünya Tarihi
WILLIAM H. McNEILL - JOHN R. McNEILL

Kısa Fransa Tarihi
ROGER PRICE

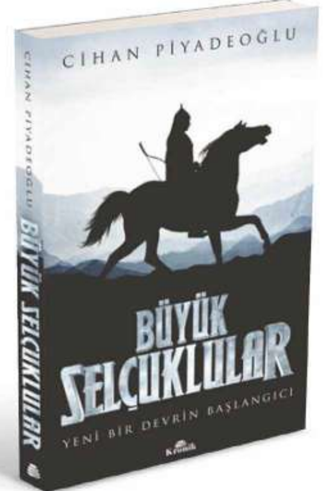
Kısa Çin Tarihi
LINDA JAIVIN

Kısa Japonya Tarihi
JONATHAN CLEMENTS

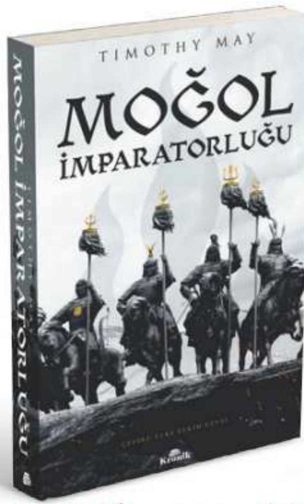
Babürlüler
MICHAEL H. FISHER

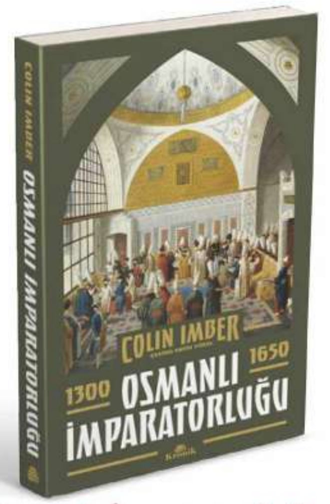
Büyük Selçuklular
CİHAN PİYADEOĞLU

Habsburglar
MARTYN RADY

Moğol İmparatorluğu
TIMOTHY MAY

Osmanlı İmparatorluğu
COLIN IMBER

kronikkitap.com kronikkitap

Tarihin İçinden

NOTRE DAME KATEDRALİ

Paris, Fransa
1163 - Günümüz

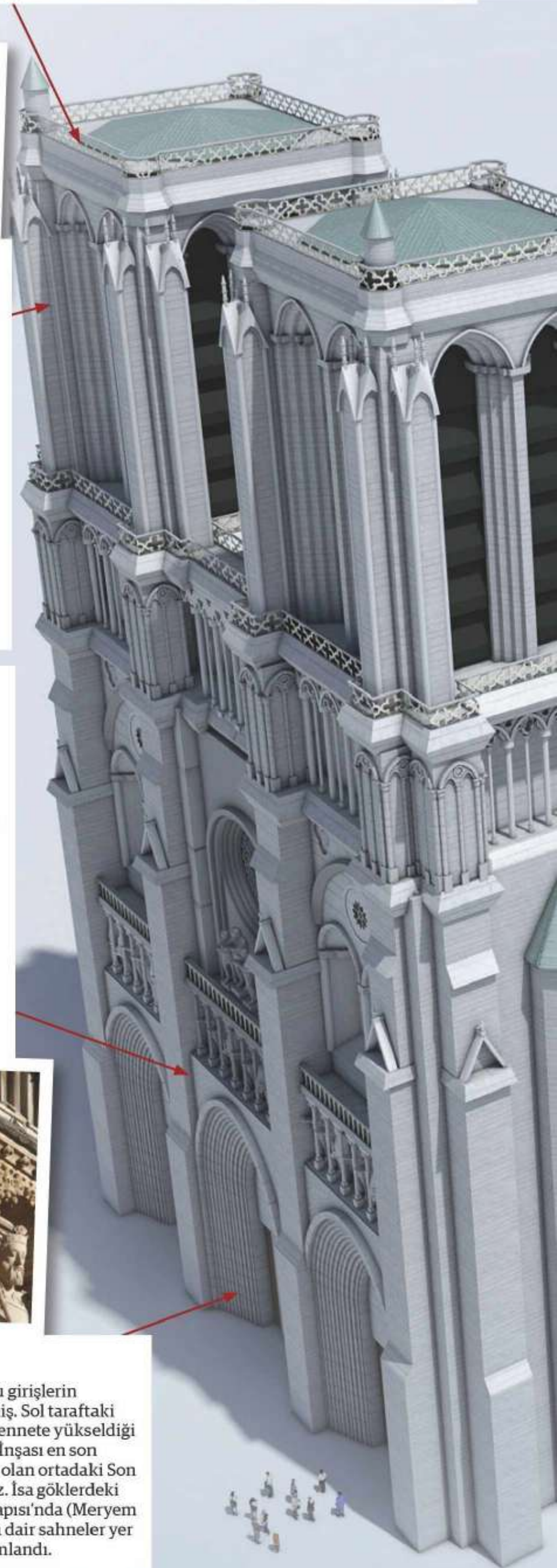
Eyfel Kulesi, Louvre Müzesi ve Zafer Takı gibi muhteşem yapılarla övünen bu şehirde, Notre Dame Katedrali rakipleri arasından öne çıkmayı başarıyor. 15 Nisan 2019'da külahlı kulesinin yıkıldığı ve çatısının çöktüğü yangında tahrip olmadan önce her yıl 13 milyon ziyaretçiyi ağırlayan, Gotik mimarinin bu güzide örneği, Paris'te turistlerin akın ettiği bir cazibe merkeziydi.

Notre Dame Katedrali'nin inşasına Paris'in merkezindeki Cité adasında, Piskopos Maurice de Sully'nin emriyle 1163'te başlandı ve katedral 1345'te tamamlandı. Bu uzun zaman dilimi nedeniyle Notre Dame, yıllar içerisinde gelişen bir inşa projesi oldu. Sözgelimi, gül pencereler yapıya 13. yüzyılda sonradan eklendi.

Katedralin nihayet bittiğine kanaat getirildiğinde bile, sonraki yüzyıllarda farklı mimarlar yapıda kendi izlerini bıraktılar. Örneğin, 1726'da Paris Başpiskoposu Louis Antoine de Noailles tarafından çatıda bazı değişiklikler yapıldı. 1756'da ise içeriye daha fazla ışık girmesi için vitraylar kaldırıldı ve yalnızca gül pencereler olduğu gibi bırakıldı.

Notre Dame Katedrali tarihteki pek çok önemli olaya sahne oldu. VI. Henry'nin 1431'de henüz 10 yaşındayken Fransa kralı olarak taç giydiği ve İskoçya Kralı V. James'in 1537'de Valois'lı Madeleine ile evlendiği yer burasıydı. Papa VII. Pius 1804'te Napolyon Bonapart'a imparatorluk tacını bu katedralde giydirmiş; Papa X. Pius, Yüz Yıl Savaşları'ndaki rolü nedeniyle 1909'da Jan Dark'ı (Jeanne d'Arc) burada takdis etmişti. Ayrıca, 1787'den 1799'a kadar süren Fransız Devrimi sırasında ciddi şekilde yağmalanması başta olmak üzere, pek çok badire de atlattı.

Victor Hugo'nun 1831 tarihli romanı *Notre Dame'ın Kamburu*'nun katedralin içler acısı haline dikkat çekmesi, yaklaşık 10 yıl sonrasında Gotik anlayışla restore edilmesine yol açtı. Fakat Birinci Dünya Savaşı sırasında ne yazık ki bu defa da bombaların hedefi oldu. Gelgelelim, Notre Dame'ı ayakta tutan şey esasen bu yıkım ve restorasyon döngüsüydü. Nitekim 2019'daki talihsiz kazanın ardından başlatılan ve Aralık 2024'te tamamlanması planlanan onarım çalışmaları sonucunda da yeniden toparlanacağına ve bundan sonra başına geleceklere hazırlıklı olacağına hiç şüphe yok.

İKİ KULE

Notre Dame'ın batı cephesine, biri kuzeyde diğeri ise güneyde yer alan iki etkileyici çan kulesi damgasını vuruyor. Her ikisi de 69 metre yüksekliğinde olan kuleler, kuzeydeki 1240 yılında, güneydeki ise 1250'de olmak üzere, on yıl arayla inşa edildi. İki kulede toplamda 10 kilise çanı bulunuyor. Bunların arasında en eskisi, dökümü 1686'da yapılmış olan, 13 ton ağırlığındaki Emmanuel çanı. Kulelerin en üst kısmına ulaşmak için, 387 basamaktan oluşan ve giderek daralan döner merdivenleri tırmanmak gerekiyor.

©Getty Images

BÜYÜK GALERİ (GALERIE DES CHIMÈRES)

İki kuleyi birleştiren sütunlu geçidin tepesinde, çatıdaki yağmur suyunu tahliye etmek için çörten görevi gören gargoylelerin aksine, yalnızca dekoratif amaçlı kullanılan kimera adlı efsanevi yaratıkların dizildiği Büyük Galeri yer alıyor. Toplam sayısı 54 olan bu muhteşem süslemeler, neo-Gotik mimari üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Fransız mimar Eugène Viollet-le-Duc'ün 19. yüzyılın ortasında gerçekleştirdiği restorasyon çalışması sırasında heykeltıraş Victor Joseph Pyanet ile yapılan işbirliği sonucunda eklendi. Pyanet, heykellerin mümkün olduğunca gerçekçi görünmesini istemişti.

KRALLAR GALERİSİ

Batı cephesinde yer alan Meryem Ana Galerisi'nin 10 metre çapındaki gül penceresi (dışında, Hz. İsa'yı kucağında tutan Meryem Ana heykeli bulunuyor) ve iki adet vitraylı, üstü sivri kemerli ince uzun kargı penceresi dikkat çekiyor. Bunun hemen altındaysa, 28 Yahuda kralının heykelinin sergilendiği Krallar Galerisi bulunuyor. Buradaki orijinal heykeller 1200 ile 1240 yılları arasında yapılmıştı fakat 1793'te, bunların Fransa'nın kralları olduğuna inanan Fransız devrimciler orijinal heykellerin başlarını kesti. 19. yüzyıldaki restorasyon sırasında heykellerin yerine yenileri yerleştirildi. 1977'de ise hasar gören orijinal heykellere ait 21 adet baş ve 350 parça bulundu.

©Getty Images

BATI KAPILARI

Bir hayli gösterişli şekilde dekore edilmiş bu girişlerin çevresinde çok sayıda dini olay tasvir edilmiş. Sol taraftaki Meryem Ana Kapısı'nda, Meryem Ana'nın cennete yükseldiği ve bir meleğin ona taç giydirdiği görülüyor. İnşası en son tamamlanan ve aralarındaki en büyük kapı olan ortadaki Son Yargılama Kapısı'nın üzerindeki tasvirde Hz. İsa göklerdeki tahtında oturmakta. Sağdaki Azize Anne Kapısı'nda (Meryem Ana'nın annesi) ise Hz. İsa'nın çocukluğuna dair sahneler yer alıyor. Bu girişlerin üçü de 1230'larda tamamlandı.

KABURGALI TONOZ SİSTEMİ

Gotik mimarlar, binalarının sağlam olması için tavanlarında kaburgalı tonoz sistemini kullanıyorlardı. Çapraz gelen kemerli kaburgaların, sivri bir kemerin kilit taşında kesişmesiyle oluşturulmuş bu sistem, böylece tonozdan gelen yükü dışa ve aşağıya doğru dağıtıyordu. Kaburgaların arasında kalan boşluklarsa taş panellerle dolduruluyordu. Tonozları yağmur ve kardan korumak için üzerlerine ahşap çatılar örülür ve bunlar kurşun levhalarla kaplanırdı. En üste havarilerin heykelleri de yerleştirilirdi.

ÇÖKEN KULE KÜLAHI

1859'daki restorasyon çalışması sırasında yapıya eklenen külahlı kule 15 Nisan 2019'da çıkan yangında ne yazık ki yıkıldı. Champagne bölgesinden getirtilen meşe ağaçlarından yapılmış, 96 metre yüksekliğinde ve 750 ton ağırlığındaki bu kule, 1220 ile 1230 yılları arasında inşa edilen ve bakımsız kaldığı için 1792'de sökülen orijinal kulenin yerine dikilmişti. Neyse ki kulenin dekoratif parçaları yangından kurtarıldı ve devam eden onarım sürecinde birebir kopyası inşa ediliyor.

UÇAN PAYANDALAR

Notre Dame, Gotik mimarinin ayırt edici özelliklerinden biri olan simetrik uçan payandalarıyla ünlüdür. Yapıya dışarıdan destek olması amacıyla inşa edilen bu eğimli kirişler çatıdan gelen ağırlığı emerek, duvarların dışa doğru itilmesini önlüyor. Uçan payandalar, yükün yarattığı baskı sonucunda üst duvarlarda oluşan kırıklar fark edilince eklenmişti ve bu sayede geniş pencerelerin kullanımı da mümkün olmuştu.

GÜL PENCERELER

Notre Dame'da kuzeyde, güneyde ve batıda olmak üzere üç gül pencere bulunuyor. En büyüğü olan güney gül penceresi 84 bölmeden oluşuyor ve boyutları muazzam: Tam 12,9 metre çapında ve 18,9 metre yüksekliğinde... Mimar Jean de Chelles tarafından tasarlanan bu pencerenin üzerinde, Hz. İsa'yı kucağına oturtmuş Meryem Ana'nın yanı sıra, Eski Ahit'teki önemli figürlerin tasvirleri yer almakta. 1260'ta yapılan gül pencere büyük ölçüde restorasyondan geçti; hatta 1861'de mimar Eugène Viollet-le-Duc pencerenin tasarımını dahi değiştirdi.

TRANSEPT

Basitçe açıklamak gerekirse transept, yapının ana eksenini dikine keserek kilise planının haç şeklinde olmasını sağlayan dikdörtgen alandır. Notre Dame'da transepte yapının güney cephesinde yer alan bu kapıdan giriliyor. Giriş, Gotik üslubun tipik bir örneği olarak, Aziz İstefanos'un şehit edilişini tasvir eden bir kabartmayla süslenmiş. Ayrıca, yine duvarlardaki baskıyı azaltacak şekilde sivri bir kemere sahip olan girişe söve heykelleri de oyulmuş.

NEF VE KORO BÖLÜMÜ

Katedralin merkez bölümü olan ve bir mağarayı andıran devasa nefin içerisinde ana oturma alanları yer alıyor ve her iki tarafında, süslü sütunlar üzerindeki sivri kemerlerle ayrılmış koridorlar bulunuyor. Girişten transepte ve koroya ayrılan bölüme doğru uzanan 35 metre yüksekliğindeki nef, bu tür yapılara özgü olan haç şeklini oluşturuyor. Katedralde, 1177 yılında tamamlanan koro bölümünü, 1250'de nefin dört bölümü ve üst galeri izledi.

Illustration by: Adrian Mann

formsanté ÖZEL SAYI

pozitif

KİŞİSEL GELİŞİM REHBERİNİZ

Sayı: 2023/02 No: 48
Fiyatı: 60.00 TL
ISSN 2147-7051
9 772147 705001
KKTC: 75.00 TL

AYURVEDA DOSYASI
ULLI ALLMENDINGER'DEN YAZA ÖZEL ÖNERİLER

KARAR VER!

SEÇİM SENİN, HAYAT SENİN

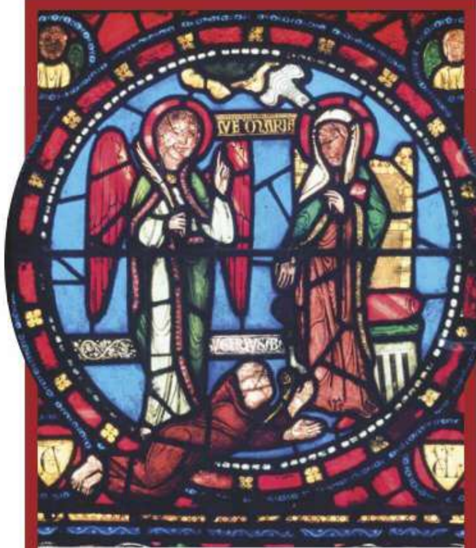
- **CEMÂLNUR SARGUT** Kaygıdan uzak durmalı
- **DR. ERKAN SARIYILDIZ** Hayatınızın seçimine var mısınız?
- **MELTEM REYHAN** Hızır el versin işlerimize
- **İLKAY BUHARALI** Yaşamın direksiyonuna geçme zamanı
- **BERİVAN ASLAN SUNGUR** Anneler ve evlatları üzerine...

Onur Listesi

GOTİK AKIMIN ÖNCÜLERİ

Güçleri, nüfuzları, hırsları ve yetenekleriyle Orta Çağ Avrupa'sının sanat eserlerini şekillendiren on isim

Saint-Denis Bazilikası'nın Başrahibi Suger

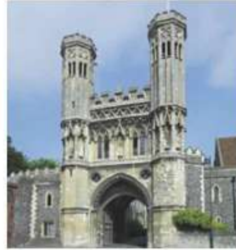
Kuzey Fransa, 1081 - 1151 civarı

Suger, önemli bir teolog veya tasarımcı olmamasına rağmen Gotik mimarinin gelişimiyle yakından bağlantılı bir isimdi. Bu mimarinin estetik tarzını ilk takdir eden ve uygulayanlar arasında başı çekiyordu. Hayatının erken dönemine dair detaylı bilgiler mevcut değil ancak 1091 yılında, henüz on yaşındayken Paris yakınlarındaki Saint-Denis Manastırı'na kabul edildiği ve 1122'de Başrahip olarak atandığı biliniyor. Suger'in idari konulardaki yeteneği, onu manastırın restorasyonunu yönetmek için biçilmiş kaftan haline getirdi ve onun bu yeteneği manastırdaki vitraylarda pek çok kez tasvir edildi. Özellikle kullandığı vitraylar ışığı içeri alarak dini mekân tasarımında bir devrim yarattı. Yeni kilisenin 1141'de takdis edilmesi, piskoposlara ve onların Fransa'nın dört bir yanındaki papaz meclislerine, katedrallerini uçan payandalarla desteklenmiş geniş camlı cephelerle yeniden inşa etmeleri için ilham verdi.

CANTERBURY'Lİ MICHAEL

KENT, İNGİLTERE, 1275 - 1321 CİVARI

İngiltere'nin Canterbury şehrindeki St. Augustine Manastırı için inşa ettiği kapıkule (1308 civarı), bu mimarın Fransız Rayonnant yapı üslubuna dair engin bilgi birikimini ve aynı yapı içerisinde birbirine zıt farklı mimari tarzları kullanmadaki başarısını gözler önüne seriyor. Ayrıca Michael, İngiltere Kralı I. Edward'ın, çok sevdiği eşi Kastilyalı Eleanour'un anısına diktirdiği, tepesinde birer haç yer alan ünlü 12 taş anıtın (Eleanor Crosses) yapımında yer almış mimarlardan biriydi. Fakat onun tasarlayıp Londra'nın Cheapside bölgesine diktiği anıt günümüze ulaşamadı. En önemli eseri Westminster Sarayı'nın şapeliydi ancak o da 1834'teki yangında büyük oranda tahrip oldu.

GIOTTO DI BONDONE

VESPIGNANO, İTALYA, 1276 - 1337

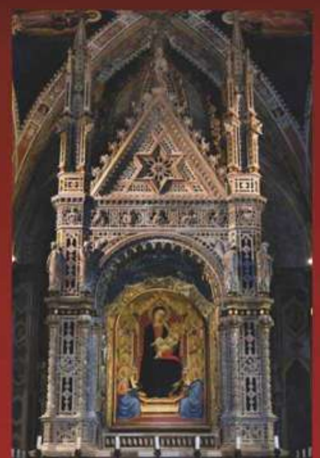
Yaşadığı dönemde ünlü bir sanatçı olan ve ilk büyük İtalyan ustalardan biri olarak kabul edilen Giotto di Bondone'nin şöhrete giden yolculuğu hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Büyük ihtimalle Roma'da eğitim görmüştü ve burada, Kardinal Jacopo Stefaneschi tarafından, Eski Aziz Petrus Bazilikası'nın karşısındaki avluya Navicella mozaiğini yapmakla görevlendirilmişti ve bu çalışma muhtemelen 1300'de ilan edilen ilk Jübile Yılı şerefine yapılmıştı. İtalya'nın Padova kentindeki Scrovegni Şapeli'nde yer alan ve başyapıtı olarak kabul edilen freskleri ise 1303-1305 yılları arasında tamamladı. Di Bondone'nin eserleri Rönesans üslubuna zemin hazırlamıştı.

1334'te Floransa Katedrali'nde baş mimar olarak görevlendirilen Giotto, çan kulesini tasarlayıp inşasını kısmen yönetti. 1337 yılında öldüğünde, sadece kulenin alt kısmını ve buranın mermer dış kaplama duvarını bitirmişti.

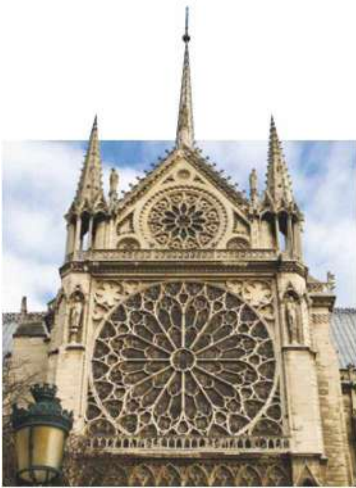
Andrea di Cione

Floransa, İtalya, 1315 - 1368 civarı

Sıklıkla "Orcagna" olarak anılan Andrea di Cione, 1348'deki Kara Veba'nın ardından Floransa'da eserler vermiş en önemli sanatçılardan biriydi. Esasen bir ressam olmakla birlikte, en önemli çalışması Orsanmichele Kilisesi'nin içinde yer alan tabernaculumdur. Minyatür bir mabet biçiminde tasarlanmış olan bu eser, mucize getireceğine inanılan bir tablonun muhafaza edilmesi için dini bir tarikat tarafından 1352'de sipariş edilmişti. Orcagna, bu işi üstlenebilmek için taş ustaları loncasına katıldı. 1357'de ise Floransa Katedrali'nin inşasında danışman olarak görevlendirildi ve böylece dünyanın en büyük kiliselerinden birinin yapımında yer aldı.

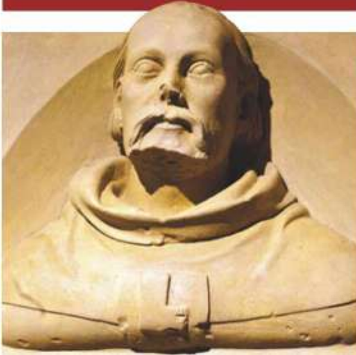
Floransa'daki Orsanmichele Kilisesi'nin tabernaculumunda, Meryem Ana'nın yaşamından sahneleri de içeren 117 adet figürlü kabartma ve heykel bulunuyor.

PIERRE DE MONTREUIL

KUZEY FRANSA, 1200 - 1267 CİVARI

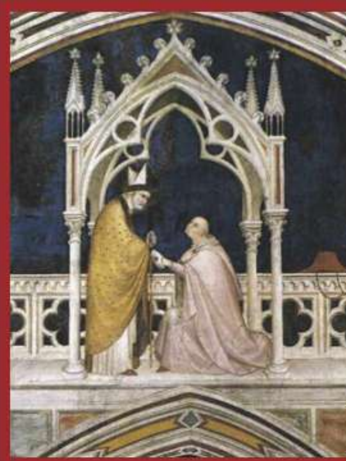
Kuzey Fransa'nın ilk tanınmış mimarlarından biri olan Pierre de Montreuil, Paris'in sofistike Gotik mimari tarzı olan Rayonnant üslubunun gelişiminde önemli bir rol oynadı. 1240'larda Saint-Germain-des-Prés Manastırı için inşa ettiği yemekhane ve hemen bitişiğindeki Meryem Ana Şapeli onun en önemli eseriydi ancak ne yazık ki 1800 civarında yıkıldı. Mimar Jean de Chelles'in 1258'de hayatını kaybetmesi üzerine, Notre Dame Katedrali'nin güney transeptinin ön cephe inşasını büyük oranda o üstlendi.

PETER PARLER

ALMANYA, 1330 - 1399

Peter, çok sayıda Alman mimar ve heykeltıraşın yer aldığı Parler ailesinin en ünlü üyesiydi. 1356'da, henüz 23 yaşındayken, Kutsal Roma İmparatoru IV. Karl tarafından Prag'daki Aziz Vitus Katedrali'nin baş mimarı olarak atandı. Peter'in yeteneği ve yaratıcılığı sayesinde, Karl'ın yeni imparatorluk başkentinde olağanüstü bir katedral yükseldi. İngiltere'ye hiç gitmemiş olmasına rağmen, 14. yüzyılın ilk yarısında orada geliştirilmiş olan ve yerçekimine meydan okuyan, "uçan" kaburgalar ve karmaşık ağ tonozlar (kaburgalı tonoz) gibi en gelişmiş mimari düzeneklerin bazılarından haberdardı.

Simone Martini

Siena, İtalya, 1284 - 1344 civarı

Sienalı yenilikçi ressamın kayda geçen ilk eseri, Siena belediye sarayında, yani Palazzo Pubblico'da yer alan ve 1315'te tamamlanan *Maesta (Madonna'nın Majesteleri)* adlı devasa freskti. Beş yıl sonrasında bunu, İtalya'nın Assisi kentinde bulunan San Francesco Bazilikası'ndaki San Martino Şapeli'nin freskleri izledi. Her iki fresk de Martini'nin, Fransız Gotik mimarisi hakkında sahip olduğu engin bilgi ve birikimi gözler önüne seriyor. Bunu, 1320'de İtalya'nın Pisa şehrinde Dominikan Tarikatı için yaptığı ve bir katedral ön cephesi gibi azizlerle dolu olan poliptikte de (dört veya daha fazla parçadan oluşan çoklu panel tablo) görmek mümkün.

Martini son on yılını Fransa'nın Avignon şehrindeki Papalık sarayında geçirdi ve burada *İsa ve Ebeveynleri* isimli enfes tablosunu yaptı.

Fransa Kraliçesi Kastilyalı Blanche

Palencia, İspanya, 1188 - 1252

1223 ile 1226 yılları arasında hüküm süren Fransa Kralı VIII. Louis'nin eşi ve IX. Louis'nin annesi olan Kraliçe Blanche, iki kez kral naipliği yaptı. Bunlardan ilki, oğlunun yaşının küçük olduğu dönemde, ikincisi ise IX. Louis altıncı Haçlı Seferi'ne çıktığı sıradaydı. Bu süre zarfında Blanche, Fransız kraliyetinin sanat hamiliği tercihlerinin şekillenmesinde büyük bir rol oynadı. Bunu, İncil'deki bazı sahnelerin resimli tasvirlerini içeren ve Bible Moralisee adı verilen kitaplardan birinin oldukça süslü bir sayfasında görmek mümkün. Burada Blanche, nispeten pasif halde oturan oğlunun yanındaki tahtta hararetli el kol hareketleri yaparken resmedilmiş. Hemen altındaysa, bir illüstratöre gerekli direktifleri veren bir papaz görülüyor. Bu tasvir, Fransa'da, Royaumont Sistersiyen Manastırı'ndan (1228'de kuruldu) Chartres Katedrali'nin vitraylı geniş pencerelerine kadar (1220'de tamamlandı) çeşitli eserlerin ortaya çıkmasına vesile olan kraliyet hamiliğinin iş birlikçi doğasını açıkça gözler önüne seriyor.

VEIT STOSS

SVABYA, ALMANYA, 1445-1533 CİVARI

Geç Orta Çağ'da eserler vermiş olan Stross, o dönemdeki heykeltıraşlar arasında günümüze hakkında en çok bilgi ulaşmış olanlardan biridir. 1477'de, büyük ihtimalle en ünlü eserini ortaya koymak için Nürnberg'den Küçük Polonya'daki Krakow şehrine taşındı. Bu eser, şehrin ana meydanındaki Azize Meryem Bazilikası'nın altar panosuydu ve dünyanın en büyük sunak arkası Gotik çalışmasıydı. Krakow'da olduğu dönemde bir başka prestijli görev daha üstlenmiş ve Polonya Kralı IV. Kazimierz Jagiellon (1427-1492) için Wawel Katedrali'nde cilalı kırmızı mermerden bir mezar inşa etmişti.

CANTERBURY BAŞPİSKOPOSU ANSELMUS

AOSTA, YUKARI BURGONYA KRALLIĞI, 1033-1109 CİVARI

Anselmus, 12. yüzyılın başında İngiltere'deki Canterbury Katedrali'nin genişletilmesi projesini başlatan isimdi. Görkemli koro bölümü (1174'te çıkan bir yangında yıkıldı ve ardından tekrar inşa edildi), katedrali Roma'daki Eski Aziz Petrus Bazilikası'yla birlikte dünyanın en uzun binalarından biri haline getirdi. Katedralin, Gotik üslubu yansıtan vitraylarla kaplanmak üzere tasarlanmış benzersiz büyüklükteki pencereleri özellikle dikkat çekiciydi. İncil kaynaklı figür ve olayların katedrale özgü tasvirleri bizzat Anselmus tarafından düşünülmüş ve planlanmıştı.

Tarihin Hazineleri

ŞİMŞİR MİNYATÜR DUA TESPİHİ

Bu oymalar Gotik işçiliğin çok güzel bir örneği. Hollanda, 16. yüzyıl başları

Gotik sanatın en ünlü örnekleri dönemin mimar ve ressamlarının detaylı ve büyük ölçekli çalışmaları olsa da küçük boyutlu eserler doğru ellerde çok daha etkileyici bir hal alabiliyor. İlk olarak Hollanda'da ortaya çıktığı düşünülen Şimşir Minyatürler, büyük katedrallerle aynı estetik anlayıştan doğan bu tip eserlerin ne kadar zarif ve karmaşık hale gelebileceğini gözler önüne seriyor. Böylesine küçük ölçekte yapılmış bu incelikli ve zengin tasarımlar 16. yüzyılın başlarında sergilenen büyük zanaatkârlığın ve yeteneğin muhteşem birer örneği.

Düzinelercesi günümüze kadar ulaşan bu ahşap oyma objeler ve tasarımlarındaki ayrıntılar, o dönemde mevcut olan aletlerle yapılmış olmaları bir yana, modern standartlar dikkate alındığında dahi olağanüstü. Fotoğraftaki gibi bir eseri ortaya çıkarabilmek için, ahşaba şekil vermeyi sağlayan küçük iskarpelaların, ayakla çalışan bir tornanın ve büyük olasılıkla bir büyütecin kullanılması gerekiyordu. Bu eserlerin büyük çoğunluğunun 1500 ile 1530 yılları arasında yapıldığı düşünülüyor. Aralarındaki kalite farklılıkları bunların birden fazla kişi tarafından yapıldığını akıllara getirmekle birlikte, bizzat en etkileyici parçaları yapan çok yetenekli bir zanaatkârın yönettiği tek bir atölyeden çıkmış olmaları da muhtemel. Gelgelelim bu eserlerin kim veya kimler tarafından yapılmış olduğu uzmanların hâlâ çözmeye çalıştığı bir muamma.

Söz konusu minyatürler; madalyon, altar panosu, bıçak ve fotoğraftaki dua tespihi gibi farklı formlarda yapılmış. Burada görülen ahşap boncuk, aslında benzer başka boncuklarla birlikte bir tespih oluşturuyordu. Boncukların hepsi de geometrik şekillerde oyulmuş ve buradaki gibi çoğu açılarak içerisindeki dini sahneleri sergiliyor. Bu tür çoklu objelerde boyutlar farklılık gösterse de fotoğrafta görülen boncuk, kapalıyken yaklaşık altı santimetre çapında, yani yaklaşık olarak bir bilardo topu büyüklüğünde; açıldığındaysa yaklaşık 11 santimetre uzunluğa ulaşıyor. Diğer taraftan, sadece beş santimetre çapında, daha küçük boncuklar da mevcut.

Bu tür oymalar, Avrupa'nın güçlü ve zengin isimleri için hazırlanan, bir hayli kıymetli ve son derece pahalı eserlerdi. İngiltere Kralı VIII. Henry (1491-1547) ve eşi Aragonlu Catherine'e (1485-1536) tıpkı fotoğraftaki gibi bir tespih seti hediye edilmiş ve bu set günümüze kadar ulaşmıştır.

KALİTELİ AHŞAP

Bu oymaların yapımında kullanılan ahşap, "Buxus Sempervirens" olarak da bilinen, ince damarlı ve cilaya elverişli şimşir ağacından elde ediliyordu. Bu ahşap, hem damarlara paralel hem de dik şekilde çalışırken nispeten daha az kırılma riski taşıdığından, ince detaylı oymalar için mükemmel bir malzemeydi.

PARÇALAR HALİNDE İŞLENMİŞ

Şimşir Minyatürlerin bazı örnekleri tek bir ahşap parçasının oyulmasıyla elde edilirken, fotoğraftaki tespih boncuğu gibi daha karmaşık olanlar farklı parçalar halinde yapılmış. Boncuğun dış kapakları içte yer alan sahnelerden ayrı olarak oyulmuş ve bu sayede daha detaylı bir çalışma ortaya çıkmış.

İNCİL'DEN SAHNELER

Şimşir Minyatürlerdeki sahnelerin çoğu doğrudan İncil'den alınmış. Bu örneğin açık halinde; *Hz. İsa'nın Doğumu*, *Müneccimlerin Yolculuğu*, *Kudüs Tapınağı'ndaki Bebek Hz. İsa* ve *Çarmıha Gerilme* sahnelerini görüyoruz. Boncuğun kapakları kapatıldığında ise Âdem ile Havva'nın Cennet Bahçesi'ndeki tasviri görülüyor.

İNCE AYRINTILAR

Sadece altı santimetre genişliğindeki bu eserde ulaşılan ayrıntı düzeyi gerçekten hayret verici. Tuğla duvarlardaki doğallığı, atların yelelerini ve çok sayıda farklı yüzey dokusunu görmek mümkün. Diğer bazı örneklerde, kuşların üzerindeki her bir tüy ve hayvan derilerinin dokuları dahi görülebiliyor.

GOTİK HEYKEL SANATININ GİZEMLERİ

Profesör Jacqueline E. Jung ile heykellerin Gotik dönemde yaşamış insanlar için ne anlam ifade ettiğini konuştuk

Gotik heykel sanatı nerede ve ne zaman ortaya çıktı?
"Gotik" tanımlaması, bu üslubu Klasik, Romanesk ve Rönesans sanatından ayırt etmek isteyen sanat tarihçilerine yardımcı olan modern bir kavramdır. Aslına bakılırsa, bu heykelleri sipariş eden, üreten ve inceleyenlerin aklındaki tek şey, bunların yeni, Hristiyanlığa ait ve çok büyük bir ihtimalle Fransız olduğuydu.

Gotik heykel dediğimiz şey, modern ve kasıtlı olarak Klasik olmayan bir üslupta yapılmış yeni katedrallerle birlikte ortaya çıktı. Bu yapılarda sivri kemerler, kaburgalı tonozlar, uçan payandalar, şaşırtıcı yükseklikler, ince duvarlar ve diğer pek çok alışılmadık özellik dikkat çekiyordu. Söz konusu katedraller, 1130'lar ve 1140'lardan itibaren ilk olarak kuzey Fransa'da, Paris'te ve çevresinde yükselmeye başladı. Daha önceki hac kiliselerinin çoğunda olduğu gibi, Saint-Denis, Chartres, Paris (Notre Dame), Sens ve diğer yerlerdeki bu yeni kiliselerde de ön cephe ziyaretçileri etkilemek için tasarlanıyor ve kiliseye açılan kapılar gösterişli heykellerle süsleniyordu. Başlangıçta Gotik heykeller genellikle sadece kapılarda yer alıyordu. Gelgelelim, 13. yüzyıl boyunca hem Fransa içindeki hem de dışındaki sanat hamileri ve sanatçılar bu üslubu kendi ihtiyaçlarına göre uyarladıkça, kulelerin dış cephelerinde, payandalarda ve hatta yapıların içerisinde de heykeller yer almaya başladı.

Yale Üniversitesi'nde Sanat Tarihi Profesörü olan Jacqueline E. Jung'un uzmanlık alanı Gotik sanat ve mimaridir. Aynı zamanda Jung, *The Gothic Screen: Space, Sculpture and Community in the Cathedrals of France and Germany (Gotik Dönem Sahnesi: Fransa ve Almanya'daki Katedrallerde Mekân, Heykel ve Cemaat)* adlı kitabın da yazarıdır.

ALT Uçan payandalar Gotik mimarinin tipik bir özelliğidir

Headshot source: Mitchell Merback

© Getty Images

Gotik heykel sanatının belirleyici özellikleri nelerdir?
Gotik katedrallerdeki heykel uygulamaları daha önceki örneklere kıyasla büyük ölçüde genişletilmişti. Heykeller tüm ön cephe boyunca uzanıyor ve üç ya da daha fazla ana girişi çevreliyorlardı. Girişlerde tipik olarak standart bir tasarım kompozisyonu kullanılıyordu ve bu kompozisyona şunlar dâhildi: Hikâye kabartmaları içeren bir timpanum (kemerli kapıların üzerinde yer alan ve kemer eğrisine kadar uzanan yarım daire veya üçgen kısım), bu timpanumun çevresinde ve üzerinde yer alan başkemerleri (kapıların üzerindeki taşıyıcı kemere bitişik dekoratif kemerbent veya arşivolt) süsleyen küçük figür dizileri, sövelerde (kapı açıklığının yanlarındaki dikey çıkıntılar) yer alan gerçek boyutlu veya daha büyük insan figürleri ve bazen de kapıların hemen yanındaki yastıktaşlarında ve dado seviyesinde (sövelerin altında yer alan, yere yakın düz yüzey) sıralanan daha küçük kabartma figürler... Girişleri çevreleyen bu heykellerin yerleşim yerleri, tasvir ettikleri konuyla doğrudan uyumluydu. Örneğin, alt kısımlarda daha dünyevi veya dini olayları temsil eden heykeller yer alırken, üst kısımlara doğru çıktıkça daha ruhani veya sembolik anlamı olan temaları yansıtan heykeller göze çarpıyordu. Yani, aşağıdan yukarıya doğru bakıldığında, aynen gökyüzüne baktığımızda hissettiğimiz gibi tematik bir "yükseliş" söz konusuydu.

Diğer taraftan, insan figürlerinin doğal ve insani niteliklerini yansıtacak biçimde tasvir edilmesine de belirgin bir ilginin söz konusu olduğunu görüyoruz. Hem büyük hem de küçük heykellerin bedenlerinin orantı ve simetrisi, giysilerin bacak ve kollardan sarkma biçimi, yüzlerindeki canlılık, gerçekçi ifadeler ve ilgi çekici jestler, izleyenlerle bir bağ kurma amacı güdüldüğünü açıkça ortaya koyuyor. Özetle, bu heykeller kendilerini gerçek birer insan olarak sunuyorlar. Şüphesiz sıradan halkın içerisindeki insanlardan daha büyükler ve çoğundan daha gösterişli kıyafetlere bürünmüş durumdalar ama hâlâ onlarla benzerlikler taşıyorlar.

Söz konusu dönemde Gotik heykeller ne amaçla yapılıyordu?
Aslına bakılırsa Hristiyanlar en başından beri, insanları putperestliğe sevk edebilecek her türden imgeye şüpheyle yaklaşmıştı. Bu nedenle, Orta Çağ Hristiyan kiliselerinin bu tip imgelerle dolu olmasının bir hayli şaşırtıcı olduğunu söylemeliyim. Erken Orta Çağ'da çok sayıda duvar resmi, mozaik ve el dokuması söz konusuydu. Gotik dönemde ise cam, resimli içerikleri yansıtmak için tercih edilen bir malzeme olarak heykele katıldı. Kilise yetkilileri görsellerin, Latince metinlere erişimi olmayan veya bunları okuyamayan geniş bir halk kitlesi için önemli bir eğitim aracı olabileceğini fark etmişti. Heykeller de insanlara Hristiyanlığın kutsal tarihi hakkında bilgi aktarıyordu. Öte yandan, Gotik üslupla tasarlanmış kilise girişlerinde yer alan heykel ve kabartmalar çoğunlukla binanın içindeki kutsal emanetlere, dini eserlere ve türbelere atıfta bulunuyordu. Dolayısıyla girişler, kilisenin sahip olduğu

kutsal varlıkları tanıtan büyük ölçekli bir reklam alanı olarak düşünülebilir.

Katedral heykellerinin bir diğer işlevi de dini hikâyelere ve karakterlere etkileyici ve yeni yorumlarla hayat vermek oldu. Bunu, hikâyelerin anlatılış biçimiyle ve karakterleri, yani insan figürlerini doğal bir görünümde sunarak yapıyorlardı. Genellikle 13. yüzyıla uygun kıyafetlere bürünen figürler, dönemin insanlarının aşina olduğu semboller veya aksesuarlar taşıyorlardı. Bu heykeller insanlara sadece geçmiş olayları hatırlatmakla kalmıyor, geçmişi mevcut zamana taşıyarak, kiliseye gelen herkes için canlı ve erişilebilir kılıyordu. Ayrıca, kiliselerin olağanüstü ekonomik kaynaklarını ve yaratıcılık gücünü de gözler önüne seriyorlardı.

Bu heykeller ziyaretçiler üzerinde nasıl bir etki yaratmayı amaçlıyordu?
Bu konuda sadece tahmin yürütebiliriz ancak 13. yüzyıl boyunca Avrupa genelinde dini yapılardaki heykel

"Katedral heykelleri dini hikâyelere ve karakterlere etkileyici ve yeni yorumlarla hayat verdi"

çalışmalarının hızla yaygınlaştığını göz önüne aldığımızda, bu sanat tarzının, ruhban sınıfı ve onların hedeflediği ziyaretçi kitlesi için büyük bir cazibe kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, vaizler tarafından anlatılan çeşitli hikâyeler de insanların tepkileri hakkında ipuçları veriyor. Sözgelimi, Kıyamet sahnelerinde yer alan ve dehşete düşmüş bir halde cehenneme giden günahkârları gösteren çarpıcı tasvirlerin sıradan izleyicilerin yüreğine korku saldığı anlaşılıyor. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Kıyamet teması, aynı zamanda kilisenin kutsal ayinlerinin yardımıyla doğru tarafa, yani cennete gidebileceklerini de müjdeliyordu. Öte yandan, erkek ve kadın azizlerin heykelleri yaşayanlar için birer rol modeldi; güzel kıyafetleri, şefkatli yüz ifadeleri ve zarif jestleriyle, görenlerin örnek alabileceği, ilham veren figürlerdi.

Bu noktada, din adamları tarafından yaptırılan bu heykellerin, doğal olarak, tasvir edilen hikâyelerden etkilenip, ilham alacak bir Hristiyan kitleyi esas aldığını belirtmekte fayda var. Fakat öte yandan, katedrallere ev sahipliği yapacak kadar büyük Avrupa kentlerinde genellikle Yahudi cemaatler bulunuyordu. Güney Avrupa'da ise buna ek olarak Müslümanlar da vardı. Yahudi ve Müslümanların bu heykellere yönelik izlenimi Hristiyanlarınkinden bir hayli farklı olsa gerek. Zira onların, insan figürleri de içeren bu kadar bol miktardaki dini imgeyi putperestliğin bir kanıtı olarak göreceklerine şüphe yok. Keza 16. yüzyıldaki Protestan Reformcular için de durum buydu. Fakat bu, bambaşka bir hikâye.

Heykel sanatı Gotik dönem boyunca nasıl bir evrim geçirdi?
Aslına bakılırsa, hem "Gotik" suni bir terim olduğundan hem de bu dönemde heykel sanatının icra ediliş biçiminden ötürü, bir evrimden söz etmek mümkün değil. Dönemin sonuna doğru İtalya'da eserler vermiş bazı sanatçılar hakkında bilgiye sahibiz. Fakat 12. ve 13. yüzyılın sonlarında büyük katedral projelerinde çalışmış heykeltıraşlar hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Elimizde ne isimleri, ne doğum ve ölüm tarihleri, ne de atölyeleri hakkında bilgi var. Bu durum, sanat tarihçileri tarafından yapılan tahminlere çok fazla alan bırakıyor.

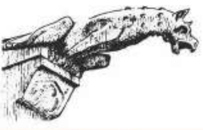
Söz konusu inşaat projelerinde, farklı görevlere sahip pek çok insanın çalıştığını biliyoruz. Bunlar arasında, işi sipariş eden ruhban sınıfından hamilerle sürekli iletişim halinde olarak dini imgelerin içeriklerini planlayan tasarımcılar, çok sayıda uzman oymacı, daha küçük ölçekli dekoratif aksesuarlardan sorumlu kişiler, eserleri yerlerine yerleştiren teknik ekip, ressamlar ve tabii ki inşaat işçileri yer alıyordu. Tüm bu insanlar bir ücret karşılığında çalışıyordu ve inşaata para akışında bir aksaklık yaşandığında başka yerlerde çalışmaya gidiyorlardı. Dolayısıyla, çalışanlar konusunda çoğunlukla bir süreklilik ve tutarlılık söz konusu değildi.

Sanat tarihçileri olarak bizler, sanatsal üslup ve akımları değerlendirirken katı ve doğrusal bir gelişim çizgisinden ziyade, farklı zaman ve yerlerde ortaya çıkan karmaşık bir bağlantılar, etkileşimler ve değişimler ağı görürüz. Basitçe açıklamak gerekirse, Almanya, İngiltere, İspanya ve İtalya'da inşa edilmiş yapılardaki heykel uygulamalarını incelediğimizde, her ülkenin, heykelleri konumlandırma ve sunma konusunda kendine özgü bir yaklaşımı olduğunu görüyoruz. Ayrıca, özellikle insanlı figürlerde tercih edilen üslup, bu figürlerin kıyafet tarzları ve farklı yerel taş türlerine uygun olarak seçilen malzeme, dolayısıyla da heykellerin dokusal nitelikleri yine farklılık gösteriyordu. Tüm bunların yanı sıra, genç heykeltıraşların kendilerinden öncekilerin eserlerini aşma çabaları, süregiden bir değişimi de beraberinde getiriyordu.

Buna karşın, bazı ortak unsurlar sabit kaldı. Sözgelimi heykel, mimariyle yakından bağlantılı olmayı sürdürdü ve genellikle mimari yapılarda dekoratif veya sembolik bir amaca hizmet etti. Ayrıca, heykellerde Hristiyan temaları ve sembolleri yine yaygın olarak kullanıldı ve bu da dinin sanatsal ifade üzerindeki etkisinin net bir göstergesi oldu. Son olarak, insana ve onun duygu ve deneyimlerine olan ilgi, zaman ve yerden bağımsız olarak bu dönemde de heykel sanatının merkezinde yer almaya devam etti.

© Getty Images

ÜST Chartres Katedrali'nin güney transept girişindeki söve heykelleri

Keşfedilecek Yerler

GOTİK MİMARİ

Yüksek katedrallerden heybetli saraylara, Gotik mimarinin en önemli örneklerinden bazılarını keşfedelim

1 BRÜKSEL BELEDİYE BİNASI
BRÜKSEL, BELÇİKA

Heybetli görüntüsüyle Brüksel Belediye Binası, şehrin ana meydanını kelimenin tam anlamıyla domine etmektedir. Bu bina, tepesinde şeytanı alt etmiş baş melek Mikâil'in bir heykeli bulunan 96 metre yüksekliğindeki kulesiyle, bir zamanlar Avrupa'nın en yüksek yapılarından biriydi.

Yapımına 1402'de başlanan Belediye Binası, bölgeye özgü bir tarz olan Brabantine Gotik üslubunda inşa edildi. O dönemde Brüksel, Brabant Dükü'ne ev sahipliği yapıyordu ve dükalığın sağladığı maddi kaynak bu büyük yapının inşasını mümkün kılmıştı. Daha sonraki genişletme çalışmalarıysa şehrin ticaret loncalarının şehir yönetimine kabul edilmesi sayesinde finanse edildi.

Binanın dış cephesinde, bir zamanlar hem azizlerin hem de yerel yöneticilerin heykellerini barındıran yüzlerce tabernaculum (muhafaza) bulunuyor. Savaşlar ve yangınlar nedeniyle oluşan hasarlar yüzünden bu heykellerin çoğu kaldırılmış olsa da Belediye Binası'nın içinde hâlâ görülebiliyorlar. Özellikle 19. yüzyılda yapılan restorasyonlar, yapının, ilk inşa edildiği dönemdeki ihtişamına bir nebze de olsa kavuşmasını sağlamış.

Her Çarşamba ve Pazar rehberli turlar mevcut.
Biletler: 7 €

Gargoyleler ve grotesk figürleri Brüksel Belediye Binası'nın ziyaretçilerine yukarıdan bakıyor

Brüksel Belediye Binası'nın geniş ön cephesi ve kulesi, Brabantine Gotik üslubun en göz alıcı örneklerinden biridir

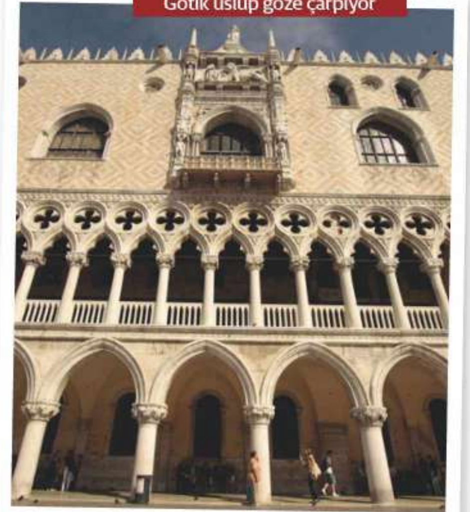
2 PALAZZO DUCALE
VENEDİK, İTALYA

Şehrin soyluları tarafından seçilen ve ölene dek Venedik Cumhuriyeti'ni yöneten Venedik Doçe'si, Avrupa'nın en güçlü kişilerinden biriydi. Hal böyle olunca da doğal olarak Avrupa'nın en görkemli saraylarından birinde yaşaması gerekiyordu. İşte bu saray Palazzo Ducale'ydi...

İnşasına 1341'de başlanan saray, ince mermer sütunlardan oluşan alttaki iki kat nedeniyle San Marco Meydanı'nın üzerinde süzülüyormuş gibi bir görüntü veriyor. Sarayın muazzam büyüklükteki üst kısmıysa pembe ve beyaz taşlarla kaplı.

Bu benzersiz yapıda, Bizans ve İslam mimarilerinin etkileriyle harmanlanmış bir Avrupa Gotik üslubu göze çarpıyor.

Sarayı ziyaret ederseniz, içeriye Porta della Carta kapısından girmek iyi bir fikir olabilir. Bu girişi süsleyen ve Venedik Gotik üslubunun ulaştığı zirve noktalarından biri olarak kabul edilen heykeller, Doçe ile Venedik'in koruyucu azizleri arasındaki sembolik ilişkiyi de gözler önüne seriyor. Sarayın içi de dönemin en büyük sanatçılarının başyapıtlarıyla gösterişli bir biçimde dekore edilmiş.

Sarayın ön cephesinde Bizans ve İslam esintileri taşıyan bir Gotik üslup göze çarpıyor

Her gün 10.00 ile 18.00 saatleri arasında ziyaret edebilirsiniz.
Biletler: 25 € (aynı biletle Venedik'teki diğer müzelere de girebilirsiniz)

Sainte Şapeli'nin vitrayları, gün boyu değişen görsel bir şölen yaratıyor

Şapelin yelpaze tonozlu tavanı, türünün dünyadaki en büyük örneği

3 SAINTE ŞAPELİ (KUTSAL ŞAPEL)
PARİS, FRANSA

Dışarıdan baktığınızda, buranın nispeten mütevazi bir şapel olduğunu düşünebilirsiniz. Gelgelelim, içeriye adım attığınız anda kendinizi Gotik mimarinin harikalarından birinde bulacaksınız. Sainte Şapeli, mekân içerisindeki uyum ve ışığa öncelik veren Rayonnant yapı üslubunun tipik bir örneği ve haliyle aydınlık vitrayları içerinin ışıkla dolmasını sağlıyor.

Bir zamanlar Paris'teki Cité Sarayı'nın kraliyet şapeli olan bu yapının inşasına 1238 yılında başlandı. Şapeli inşa ettiren ve bir hayli dindar olmasıyla tanınan Kral IX. Louis, öldükten sonra aziz ilan edildi. Hristiyanlığa bağlılığını gösteren en dikkat çekici eylemi, Hz. İsa'nın çarmıha gerilirken taktığı Dikenli Taç'ı ihtiva ettiğine inanılan bir kutsal emaneti 100.000 Livre gibi dudak uçuklatan bir meblağ ödeyerek satın almasıydı. Sainte Şapeli, bu ve diğer bazı kutsal emanetlere ev sahipliği yapıyordu.

Şapelin vitraylarının güzelliği günümüzde ziyaretçileri hayrete düşürmeye devam ediyor. Her biri 15 metre yüksekliğinde olan 15 pencere, kutsal mekânın içini dolduran mavi ve kırmızı bir ışık seli yaratıyor. Ayrıca pencereler, Yaratılış'tan Diriliş'e kadar İncil'deki tüm hikâyeleri de resimlerle anlatıyor. Sainte Şapeli, Orta Çağ dünyasının kasvetli ve ürkütücü bir yer olduğu yönündeki görüşe zarif bir cevap niteliğinde.

Her gün 09.00 ile 19.00 saatleri arasında ziyaret edebilirsiniz. Biletler: 10 €

4 TOLEDO KATEDRALİ TOLEDO, İSPANYA

1085'te Toledo'nun Müslümanlardan geri alınması, Reconquista (Yeniden Fetih), yani Endülüs döneminde İber Yarımadasındaki Hristiyanların, yarımadadaki Müslüman hâkimiyetine son verme gayesi açısından en önemli olaylardan biriydi. Şehri ele geçiren Kral VI. Alfonso, Müslüman yurttaşların haklarına saygı gösterileceğini ilan etmişti. Lakin hemen ardından Toledo'daki en önemli cami yıkıldı ve yerine bu katedral inşa edildi.

Toledo Katedrali, 13. yüzyıl "Yüksek Gotik" üslubunun en önemli başyapıtlarından biri olarak kabul edilmekte. Katedralin mimari yapısında belirgin bir Fransız etkisi hissedilse de Müdeccen sanatının izleri de göze çarpıyor. Bilindiği gibi Müdeccen sanatı, İslam sanatının geometrik üslubunu geleneksel Avrupa zanaatıyla bir araya getiriyordu. Ziyaretçiler, Bağışlanma Kapısı'ndan veya Cehennem Kapısı'ndan katedrale girdiklerinde, zengin süslemeli şapeller ve tonozlu tavanlarla karşılaşıyorlar. İçerideki sunaklar ve resimler, Gotik etkisindeki sanatın Geç Orta Çağ'da ulaştığı zirvenin çarpıcı birer örneği. Toledo Katedrali, Rönesans dönemine ait tablolar görmek isteyenler için El Greco, Titian ve Caravaggio'nun eserlerine de ev sahipliği yapıyor.

Ana sunağın arkasındaki süslü paravan (reredos), İspanya'da Gotik üslubun son önemli eserlerinden biriydi

Pazartesi-Cuma 10.00 ile 18.30, Pazar 14.30 ile 18.30 saatleri arasında ziyaret edebilirsiniz. Biletler: 10 €

5 KING'S COLLEGE ŞAPELİ
CAMBRIDGE, BİRLEŞİK KRALLIK

Cambridge'deki King's College Şapeli, Geç Orta Çağ İngiltere'sinde ortaya çıkan Perpendiküler (Dikey) Gotik üslubun en çarpıcı örneklerinden biri. Şapel'in temeli 1446'da Kral VI. Henry tarafından atıldı ve inşa faaliyetleri belirli aralıklarla 1515'e kadar devam etti. Ancak bu uzun sürece rağmen, keskin dikey ve yatay hatları olan orijinal tasarıma bir nokta haricinde sadık kalındı. Söz konusu bu değişiklik, ziyaretçiler şapelin içerisine adımlarını attıkları anda dikkatlerini çeken tavanda yapıldı. Başlangıçta tavanın daha basit bir geometrik tasarıma sahip olması planlanmıştı ancak günümüzde, 24 metre yüksekliğiyle dünyanın en büyük yelpaze tonozlu tavanı unvanını taşıyor.

Ziyaretçiler gözlerini büyüleyici tavandan almayı başarıp daha aşağılara baktıklarında ise şapelin duvarlarını boylu boyunca kaplayan, devasa vitray pencereleri görüyorlar. 1515 ile 1531 yılları arasında tamamlanan bu pencereler, İngiltere'de Gotik sanattan Rönesans sanatına geçişi yansıtıyor. Pencerelerde İncil'den hikâyelere yer verilmiş ancak bu tasvirlerin dönemin güncel sanatsal üsluplarından etkilendiği görülüyor. Öte yandan kimileri, pencerelerden birinde göze çarpan Kral Süleyman'ın yüzünün, Kral VIII. Henry ile şaşırtıcı bir benzerlik taşıdığını öne sürüyor.

Şapelin duvarlarına ve pencerelerine yakından bakan ziyaretçiler, öğrencilerin çeşitli izler bıraktıklarını fark edebilirler. Duvarlara kazınmış bu grafitilerin tarihleri, şapelin inşasından hemen sonra başlayıp, İngiliz İç Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanıyor.

10.30 ile 15.00 saatleri arasında ziyarete açık. Ancak kolejin kapalı olduğu zamanları internetten kontrol etmenizi öneririz. Biletler: 10 €

Bir Bakışta Fransız Devrimi

FRANSA, 1787-1799

1789-1799 Fransız Devrimi sırasında gerçekleşen olaylar Fransa'da uzun süren bir istikrarsızlığa yol açtı. 1830'da, Bourbon Hanedanı'nın yıkılarak, liberal bir monarşinin kurulmasına ve Restorasyon Dönemi'nin sona ermesine yol açan Temmuz Devrimi de bu istikrarsızlığın bir sonucuydu

Fransız Devrimi nedir?

Mutlak monarşinin hâkimiyetindeki adaletsiz düzene başkaldıran devrimcilerin, silahları ele geçirmek üzere Bastille Hapishanesi'ni basmasıyla başlayan Fransız Devrimi, büyük oranda Paris sokaklarında girilen çatışmalarla büyüdü. Devrimciler daha sonra kralı ele geçirmek için Versay Sarayı'na akın etti. Bazı bölgelerde köylüler, feodalizmin adil olmayan toprak düzenine duydukları öfke neticesinde toprak ağalarının malikânelerini ateşe verdi ve böylece direniş kırsal kesime de yayıldı.

Ne zaman gerçekleşti?

1787 ile 1799 yılları arasında Fransız halkı ayaklandı ve Kral XVI. Louis'yi devirdi. Sonrasında cumhuriyet ve demokrasi halk tarafından benimsendikçe Fransa'da toplumsal ve siyasi anlamda büyük bir değişim yaşandı. Gelgelelim, politik gruplar arasındaki çatışmalar binlerce insanın giyotinle idam edilmesine ve nihayetinde Napolyon'un iktidarı ele geçirmesine yol açtı.

Devrimde kimler rol oynadı?

Devrimden önce Kral XVI. Louis, Genel Meclis (États Généraux) tarafından yönlendiriliyordu. Her ne kadar esasen kralın kontrolündeki bir kurum olsa da meclisin, krala tavsiye verme, istekte bulunma ve hatta zaman zaman taleplerini dayatma yetkisi dahi vardı. Fakat nihayetinde son karar krala aitti. Fransız monarşisi toplumu üç farklı kesime ayırdığından (din adamları, soylular ve halkın geri kalanı), Genel Meclis de bu yapıyı temsil edecek şekilde oluşturulmuştu. Buna göre, Birinci Meclis din adamlarını, İkinci Meclis soyluları, Üçüncü Meclis ise Fransa'nın geri kalanını temsil ediyordu. 1789'da, Genel Meclis'te adil ve eşit bir temsilin söz konusu olmadığına kanaat getiren Üçüncü Meclis, kendisini Ulusal Meclis ilan ederek krala karşı alenen isyan bayrağını açmış oldu ve Fransa için yeni bir anayasa oluşturmayı vadetti.

Bastille Hapishanesi Baskını

14 Temmuz 1789'da Paris halkı, kralın ordusunun halka saldırma emri almış olmasından korkuyordu. Silahlanan halk barut ve daha fazla silah bulmaya çalışmaktaydı. Bunun üzerine, hapishane olarak kullanılan kraliyet kalesi Bastille'e doğru yürüyüşe geçtiler. Zaten az sayıda asker barındıran Bastille'in ele geçirilmesi pek de zor olmadı, lakin zulmün simgesi olan bu hapishaneye yapılan baskın, halkın değişim konusunda ciddi olduğunu açıkça ortaya koydu. Devrim başlamıştı...

Milat

Geçmişe sünger çekmek ve bir anlamda o adaletsiz dönemden tamamen kopmak için radikal bir karar alınarak yeni bir takvim geliştirildi. Aylara yeni isimler verildi; haftalar ise 10 gün olacak şekilde yeniden düzenlendi. Bu sayede, ayların her biri tam olarak 30 gün uzunluğunda olmuştu. Bu takvimin ilk günü, monarşinin feshedildiği günden hemen sonraki gün, yani 22 Eylül 1792 idi... Veya yeni şekliyle, "1 Vendémiaire, 1. Yıl".

Bastille'i fetheden Fransız muhafızların rozeti

Giyotin

1793-1794 yıllarında yaşanan ve Terör Dönemi olarak bilinen süreçte 15.000 ila 50.000 arasında Fransız yurttaşı giyotinle idam edildi. Kurbanını yavaşça öldüren ve korkunç bir işkence aleti olan Kemik Kırma Tekerleği'ne acısız bir alternatif olarak uygulamaya konan giyotin, paranoyak lider Maximilien Robespierre'in, yıkıcı faaliyetler yürüttüğünden şüphelendiği herkesin kellesini uçurmasıyla, Fransız Devrimi'nin şiddete sürüklenişinin sembolü haline geldi. Gelgelelim, bizzat Robespierre de 28 Temmuz 1794'te giyotinin kurbanı oldu.

Giyotin, 1981 yılında Fransa'da idam cezasının kaldırılmasına dek standart infaz yöntemiydi

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nden ilham alan Ulusal Meclis, 26 Ağustos 1789'da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni yayımladı. İnsanların özgür doğduğunu ve eşit yaşamaları gerektiğini ifade eden bu bildiriyle, mahkemelerde adil yargılanma herkes için garanti altına alındı ve oy hakkı, 25 yaşını doldurmuş tüm mülk sahibi erkekleri de kapsayacak şekilde genişletildi. Böylece, orta sınıfa ilk kez söz hakkı tanınmış oldu. Daha öncesinde sadece toplumun en üst sınıflarındaki erkekler oy kullanabiliyordu.

"Ekmek yoksa pasta yesinler"

Yaygın şekilde Kral XVI. Louis'nin eşi Marie Antoinette'e atfedilen bu cümle Fransız monarşisinin, açlıktan ve yoksulluktan kırılan halkına karşı umursamaz tavrını gözler önüne seren bariz bir örnek olarak sunulsa da Kraliçe'nin bu cümleyi gerçekten sarf etmiş olması pek mümkün görünmüyor. Ekmek kıtlığına karşı verilen alaycı ve kayıtsız bir tepkiye ilişkin o döneme ait tek referans Fransız filozof ve yazar Jean-Jacques Rousseau'nun otobiyografik itiraflarında yer alıyor ve Rousseau, bu sözün "ünlü bir prenses" tarafından söylendiğini iddia ediyor.

Kraliçe Marie Antoinette 16 Ekim 1793'te idam edildi

Önemli kişiler

Jacques-Pierre Brissot 1754-1793
Ilımlı bir grup olan Jirodenlerin lideri Brissot, anayasal monarşiyi savunuyordu.

Gilbert du Motier, Marquis de Lafayette 1757-1834
İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin ilk taslağını kaleme aldı.

Maximilien Robespierre 1758-1794
Radikal Jakobenlerin lideri Robespierre, binlerce insanı giyotine göndermesiyle tanınıyor.

Napolyon Bonapart 1769-1821
Korsika'lı bu genç ve karizmatik general, askeri başarılarından ötürü ulusal bir kahraman haline geldi.

Kral XVI. Louis 1754-1793
Fransa her geçen gün artan borçlarını ödemekten acizken, ülkenin devrik kralı ölçüsüz bir savurganlığın keyfini sürüyordu.

Önemli olaylar

Ekonomik kriz 1787
İflasın eşiğindeki Fransa'da köylüler ekmek bulamadıkları için açlıktan kırılırken, soylular lüks içinde yaşamaktadır.

Tenis Kortu Yemini 20 Haziran 1789
Üçüncü Meclis'in üyeleri kendilerini yeni Ulusal Meclis ilan eder.

Halkın iktidarı başlar 26 Ağustos 1789
İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin ardından 1791 Anayasası ile birlikte Fransa'da anayasal monarşi geçerli olmakla birlikte, tüm güç seçilmiş Ulusal Meclis'in eline geçmiştir.

Terör Dönemi 1793-1794
Fransa'da cumhuriyeti ilan eden Jakobenler, kralı, kraliçeyi ve "karşı devrimci" oldukları gerekçesiyle binlerce kişiyi giyotine gönderir.

Napolyon iktidara gelir 9 Kasım 1799
İktidar boşluğundan faydalanarak kontrolü ele geçiren Napolyon, askeri bir darbe gerçekleştirir ve kendisini Fransa'nın "Birinci Konsülü" ilan eder.

TERÖR DÖNEMİ

Fransız Devrimi'nin nasıl anarşi ve katliama dönüştüğünü keşfedin

Yazan: Callum McKelvie

At arabası muazzam kalabalığın arasında ilerlerken akşam güneşi Adalet Sarayı'nın avlusunun üzerinde parıldıyordu. Arabada bulunan, üstü başı kir pas içinde ve açlıktan bitkin düşmüş, hırpani görünümlü üç adam kalabalığın alay ve hakaretlerine aldırmadan umutsuzca gözlerini yere dikmişti. İçlerinden biri feci şekilde dövülmüştü; beti benzi atmış bir haldeydi ve başı bandajla sarılmıştı. Çenesinin dağılmasını önleyen tek şey kirli ve lime lime olmuş bu bez parçasıydı. Meydanın karşısında, giyotinin silüeti göğe doğru uzanıyordu.

Fransız ressam Nanine Vaillain'in *Özgürlük* adlı tablosu

Illustration by: Kevin McGivern

© Getty Images

UZMAN HAKKINDA

© Charlotte Allen

PROFESÖR PETER MCPHEE
Avustralya'daki Melbourne Üniversitesi'nde dekanlık görevi yürütmüş olan Profesör Peter McPhee, Fransız Devrimi üzerine kapsamlı çalışmalar yaptı. Eserleri arasında, *A Social History of France: 1780-1880 (Fransa'nın Toplumsal Tarihi: 1780-1880)* ve *Robespierre: A Revolutionary Life (Robespierre: Devrimci Bir Yaşam / Robespierre* adıyla Türkçeye çevrildi) adlı kitaplar bulunuyor.

Kalabalığın içerisinden aniden fırlayıp arabaya yaklaşan bir kadın, "Şeytan ruhlu canavar! Öleceğini düşündükçe sevinçten havalara uçuyorum." diye haykırdı. Takvimler 28 Temmuz 1794'ü gösteriyordu ve Maximilien Robespierre, Paris'te idam edilmek üzereydi. Peki ama Fransa'nın böylesine şiddetli bir tepki vermesine yol açan şey neydi? Giyotinin altında ölümle yüzleşecek olan Robespierre kimdi?

Her şey bundan yaklaşık bir yıl öncesinde başlamıştı. 5 Ekim 1793 ile 28 Temmuz 1794 tarihleri arasında Fransa kendini "terörün" pençesinde bulmuştu. Günümüze değin tarihçiler arasında bir kutuplaşmaya yol açan bu dönemde devlet destekli acımasız bir şiddet hüküm sürdü. Tarihçi Ian Davidson, "bu şiddetin tanımlanmış herhangi bir amaç veya politika olmaksızın ortaya çıktığını ve elle tutulur hiçbir kural gözetilmeden uygulandığını" ifade ediyor. Buna karşın kimi tarihçiler, Terör Dönemi (veya Terör Saltanatı) olarak adlandırılan süreçte yaşananların Devrim'i korumak için başvurulmuş adil bir çaba olduğunu düşünmekte.

Fransız Devrimi 1789'da başlamış, 1792'de monarşi ortadan kaldırılmış ve Cumhuriyet ilan edilmişti. Fakat 1793 yılının başında devrim hükümeti kargaşanın hüküm sürdüğü bir ülkeyi yönetmekteydi. Mart ayında, Fransa'nın batı kıyısında bulunan, nispeten muhafazakâr ve bir hayli dindar bir bölge olan Vendée'de, Şubat ayında yürürlüğe giren zorunlu askerlik yasasına karşı ayaklanma başladı. Kısa süre içinde hoşnutsuzluk yayıldı ve Lyon ile Normandiya gibi diğer bazı bölgeler de benzer şekilde açıkça memnuniyetsizliklerini ortaya koymaya başladı. ▶

Mayıs ayına gelindiğinde isyancı gruplar Vendée'deki önemli kentleri ele geçirmişti. Yine bu günlerde, Fransız Devrim Ordusu, Neerwinden Muharebesi'nde kendinden daha üstün durumdaki Avusturya kuvvetlerine yenik düşmüştü. Hem içeride hem de dışarıda tehlike çanları çaldığından, Fransız Devrimci Hükümeti otoritesini tesis etmek için acımasız önlemler almaya başladı. Fransız Devrimi hakkında çok sayıdaki kitabın yazarı olan Profesör Peter McPhee yaşanan süreci şöyle açıklıyor: "Fransa Kralı XVI. Louis'nin Ocak 1793'te idam edilmesinden kısa süre sonra yeni Cumhuriyet tüm Avrupa ile savaşa girmiş ve bilhassa bazı bölgelerde Devrim karşıtı öfke kanlı bir iç savaşa dönüşmüştü. 1793 yılının ortalarına gelindiğinde ulus parçalanma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Seçilmiş parlamento olan Ulusal Konvansiyon'un bu krize tepkisi 6 Nisan 1793'te, bir savaş dönemi yürütme organı olan Kamu Selamet Komitesi'ni kurmak oldu. Bu komiteye, savaşı kazanmak için ulusal kaynakların seferber edilmesinin yanı sıra, karşı devrimci hareketleri bastırmak üzere acil önlemler alınması konusunda olağanüstü yetkiler tanındı. Aslına bakılırsa, Ulusal Konvansiyon bir 'terör' iktidarı ilan etmemişti; ya da en azından niyeti bu değildi... Gelgelelim Komite, 'huzur tesis edilene kadar hükümetin devrimci olacağını' belirten bir bildirge yayımlayarak anayasayı askıya aldı ve Devrimci Hükümet'i kurdu."

Ne ironiktir ki Terör Dönemi'nin mimarları, XVI. Louis'nin 10 Ağustos 1792'de devrilmesinin ve 22 Ekim'de Fransız Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ortaya çıkan söz konusu bu Kamu Selamet Komitesi'nin üyeleri oldu. Devrim'in bu aşamasında Ulusal Konvansiyon içerisindeki baskın güç Jakobenlerdi. Aşırı eşitlikçi bir anlayışa sahip olan ve Jakoben Kulübü olarak da anılan bu grup, dönemin en etkili siyasi oluşumuydu. Profesör McPhee'nin aktardığına göre, "Yeni rejim, monarşinin yerini alacak yeni bir yürütme biçimi tasarlamak zorundaydı. Hassas askerî ve politik vaziyet sebebiyle, olağanüstü bir yürütme kurulunun gerekli olduğu düşünülüyordu. Devrim'i korumak ve gerekli acil önlemleri almak için, 12 üyeden oluşan Kamu Selamet Komitesi işte bu yüzden kuruldu. Komite'nin üyeleri tutuklama emri verebiliyordu ancak idam yetkisine sahip değildi. Bu karar Devrim Mahkemeleri'nin yetkisi dâhilindeydi. Kabinedekiler için resmi görevler tanımlanmamış olsa da her üye belirli işlevlere odaklanmış durumdaydı; sözgelimi Lazare Carnot askerî stratejiyle, Jean-Baptiste Lindet ise orduya ikmal

SAĞ 1 Ekim 1793'te Devrim Mahkemesi'ne çıkarılan Kraliçe Marie Antoinette, Terör Dönemi'nin en dikkat çekici kurbanlarından biri oldu

SAĞ EK GÖRSEL Terör Dönemi'nin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Maximilien Robespierre

EN SAĞ Güçlerini tamamen kaybeden Jirondenler yargılamanın ardından idam sehpasına götürülüyor

"Fransa'da istikrarı sağlamak için çaresizce çabalayan Komite, kendi vatandaşlarına karşı şiddet kullanmaya hazırlanıyordu"

FRANSIZ DEVRİMİ'NİN ZAMAN TÜNELİ

Bastille Hapishanesi Baskını'ndan Napolyon'un darbesine, Fransa tarihindeki en çalkantılı dönemin hikâyesi

Temmuz 1789

Öfkeli bir kalabalık monarşinin zulmünün simgesi olan Bastille Hapishanesi'ne saldırır. Yedi mahkûm serbest bırakılır ve hapishane müdürü öldürülerek başı bir kazığa geçirilir. Monarşiye karşı duyulan hoşnutsuzluk yayılmıştır ve Devrim iyiden iyiye alevlenir.

© Getty Images

Ağustos 1789

Fransız Devrimi'ne esin kaynağı olan temel ilkelere ana hatlarıyla yer veren İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi kabul edilir.

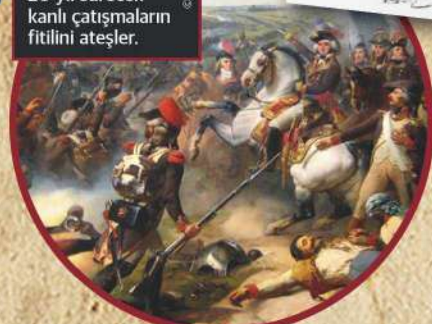
© Alamy

Haziran 1791

Devrik Kral XVI. Louis ve ailesi Fransa'dan kaçmaya çalışır ancak Fransa'nın kuzey sınırı yakınlarındaki Varennes-en-Argonne'da yakalanıp hapse atılırlar. XVI. Louis bundan iki yıl sonra, 1793'te idam edilecektir.

© Getty Images

Nisan 1792

Fransa'nın Avusturya'ya savaş ilan etmesinin ardından başlayan Fransız Devrim Savaşları yaklaşık 20 yıl sürecek kanlı çatışmaların fitilini ateşler.

© Alamy

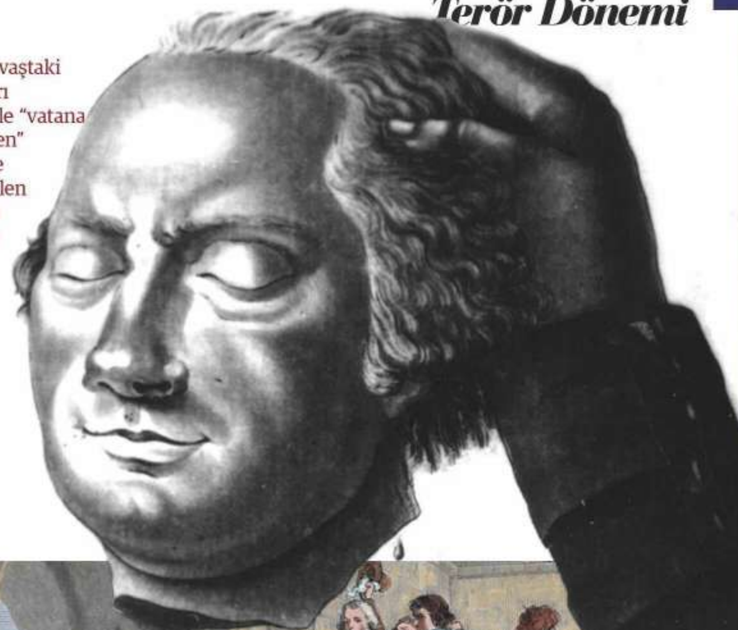
Eylül 1792

Ulusal Konvansiyon'un kurulmasıyla monarşi ortadan kaldırılır ve Fransa bir cumhuriyet haline gelir.

© Getty Images

SAĞ Savaştaki kayıpları sebebiyle "vatana ihanetten" giyotine gönderilen General Custine

malzemelerinin sağlanmasıyla ilgileniyordu. Komite'nin kilit ismi olan Robespierre'in de aslında tanımlanmış resmi bir rolü yoktu ancak Komite'nin her ay rapor verdiği Ulusal Konvansiyon'da dikkat çeken konuşmalar yapıyordu."

Robespierre, Kamu Selamet Komitesi'nin en önde gelen üyesi ve Terör Dönemi'yle en çok ilişkilendirilen isim olacaktı. Peki, pek çok kişinin Devrim'in böylesine karanlık bir döneme girmesinden sorumlu tuttuğu bu genç adam kimdi? Profesör McPhee, "Maximilien Robespierre (1758-1794) Fransa'nın kuzeydoğusundaki küçük bir kasabada doğmuş bir kasaba avukatıydı," diyor. "Pek çok akranı gibi o da 1788-1789 yıllarındaki politik kargaşayı mutlakiyetçiliğin ve aristokratik imtiyazların sonucu olan ▸

4x © Getty Images

Mart 1793

Vendée isyanlarının ilki başlar ve zaten yabancı güçlere karşı savaşmakta olan Devrimci Fransa'da bir de iç savaş patlak verir.

© Getty Images

Temmuz 1793

Önde gelen bir Cumhuriyetçi olan Jean-Paul Marat, 25 yaşındaki Charlotte Cordey tarafından banyosunda öldürülür. Bu olay Jirondenlere karşı kanlı bir misillemeye yol açar.

© Getty Images

Eylül 1793

Terör Dönemi başlar ve Devrimci Fransa'yı istikrara kavuşturmak amacıyla binlerce insanın giyotin altında can verdiği bir idam dalgası yaşanır.

© Getty Images

Temmuz 1794

Maximilien Robespierre ve yandaşlarının giyotinle idam edilmesinin ardından Terör Dönemi sona erer.

© Getty Images

Kasım 1799

Napolyon Bonapart gerçekleştirdiği bir darbeyle iktidarı devirir ve kontrolü ele geçirir. Bu olay sıklıkla Devrim'in sonu olarak nitelendirilmektedir.

© Getty Images

bariz adaletsizliklere son verme fırsatı olarak görüyordu. Georges Jacques Danton ve Camille Desmoulins ile birlikte en ünlü Jakobenlerden biri haline geldi. Ne var ki Temmuz 1793'te, Devrim en büyük krizini yaşadığı sırada Kamu Selamet Komitesi'nin seçilmiş bir üyesi olarak hükümete girdi ve pek çok kişi tarafından Komite'nin baş sözcüsü olarak görüldü. Yaşadığı siyasi krizler sebebiyle giderek uzayan sinirsel çöküş dönemleri geçirse de liderliğin ezici yüklerinden kendini kurtaramadı."

Devrim'i koruma vazifesini üstlenen Kamu Selamet Komitesi 5 Eylül 1793'te, ülkede huzur tesis edilene kadar "Fransa'nın devrimci olacağını" ilan etti. Bu manidar açıklama özetle olağanüstü hâl önlemlerinin yürürlükte olacağı ve Fransa'da istikrarı sağlamak için çaresizce çabalayan Komite'nin kendi vatandaşlarına karşı şiddet kullanmaya hazırlandığı anlamına geliyordu. 17 Eylül günü Şüpheliler Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle Terör Dönemi resmen başlamış oldu. Bu yasa Devrim "düşmanlarını" tanımlıyor ve bunların yargılanıp idam edileceği devrim mahkemelerinin kurulmasına izin veriyordu. Kamu Selamet Komitesi bu yeni sert tedbirlerin uygulanması için Devrim Ordusu'nu harekete geçirdi. Görünüşte Ordunun amacı askerî hizmette kullanılmak üzere gıda malzemelerine el koymaktı. Ne var ki pratikte Komite'nin ve onun paramiliter kanadının acımasız bir silahı haline gelen ordu çok daha sinsi bir amaca hizmet ediyordu. Bunun yanı sıra yeni yasa, yaklaşık 20.000 yerel polis teşkilatına (Comités de Surveillance) Devrim ve özgürlük düşmanı olduğu düşünülen herkesi tutuklama yetkisi tanımıştı. Bu süreçte kaç kişinin tutuklandığı bilinmezliğini koruyor. Tarihçi Davidson'ın, *The French Revolution: The Law of Suspects (Fransız Devrimi: Şüpheliler Yasası)* adlı kitabında yazdıklarına bakılırsa, "Şüpheliler Yasası'nın sınırları belirsizdi ve Terör Dönemi'nde tam olarak kaç kişinin tutuklandığını kimse bilmiyor. Ancak on binleri bulduğu kesin; hatta yüzbinlerce kişi olması dahi pekâlâ mümkün." İleri sürülen tahminler 300.000 ile 500.000 arasında değişiyor. Öte yandan, "yazdıklarından tiranlık yanlısı olduğu anlaşılan" herkesin tutuklanmasını da emreden Şüpheliler Yasası'nın amaçlarından biri de rejimin eleştirilmesini engellemekti.

Terör Dönemi'nin yaşanmasına yol açan etkenlerden biri, çok geçmeden o günlerin en kanlı olaylarından birinin odağında yer alacak olan ve Jirondenler olarak bilinen politik grubun devrilmesiydi. Bu grup monarşiye bir nebze de olsa hoşgörü gösterdiğinden, çok daha radikal bir siyasi oluşum olan Jakobenlerle doğrudan ihtilafa düşmüştü. Parisli işçilerin taleplerini dikkate alan Jirondenlerin Devrim adına hayata geçirilmesi gereken olağanüstü hâl önlemlerini uygulamadaki isteksizlikleri ve bazı grup üyelerinin Kral'ın idamına dahi karşı çıkmış olması 1793 Haziran'ında alaşağı edilmelerine yol açtı. 16 Ekim'de Kraliçe Marie Antoinette'in idam edilmesinden iki hafta sonra, grubun önde gelen 21 üyesi mahkemeye çıkarılıp idam edildi. İzi sürülen diğer üyelerin bir kısmı intihar ederken, bir kısmı da yine ölüm cezasına çarptırıldı. Terör Dönemi'nin en dikkat çeken kurbanlarından biri de Jirondenlerle aynı günlerde giyotine giden Orleans Dükü II. Louis Philippe'ti. Philippe, Devrim'i aktif olarak desteklemiş ve kuzeni Kral XVI. Louis'nin idamı yönünde oy kullanmıştı. Fakat oğlunun Nisan 1793'te Fransız ordusundan firar ederek Avusturyalılara sığınmasının ardından Jirondenlerle aynı suçlardan yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. İdam sehpasında celladın karşısına çıkarıldığında alaycı bir soğukkanlılıkla, "Bu durum gerçekten biraz şaka gibi görünüyor," sözlerini sarf etmişti.

"Terör Dönemi'nde tam olarak kaç kişinin tutuklandığı bilinmiyor; tahminler 300.000 ile 500.000 arasında değişiyor"

SOL Tipik bir devrimci grubu tasvir eden bir illüstrasyon

BİR KRALİÇENİN ÖLÜMÜ

Şüphesiz Terör Dönemi'nin en ünlü kurbanı olan Marie Antoinette, kocası Kral XVI. Louis'nin ölümünden dokuz ay sonra, 16 Ekim 1793'te idam edildi

Kutsal Roma İmparatoru I. Franz ve Avusturya Arşidüşesi Maria Theresia'nın (1717 - 1780) kızı olan Marie Antoinette 1755 yılında doğdu ve 15 yaşında geleceğin kralı Louis-Auguste ile evlendi. 1789'da Devrim'in başlamasının ardından Marie, Fransız kraliyet hanedanının ülkedeki mevcut durumdan ne kadar kopuk olduğunu simgeleyen bir nefret sembolü haline geldi. Sözgelimi, tebaasının yiyecek ekmek bulamadığı bilgisi kendisine verildiğinde, "Ekmek yoksa pasta yesinler" cümlesini sarf ettiği iddia edilir. Sıklıkla tartışmalara konu olan bu anekdotun bir hayal ürünü olduğunu gösteren kanıtlar olsa da esasen bu hikâye sıradan insanların iktidardaki monarşiye karşı duyduğu derin memnuniyetsizliğe açık bir örnek teşkil ediyor.

Monarşinin 10 Ağustos 1792'de devrilmesinin ardından Marie Antoinette hayatının son yılını hapishanede geçirdi. Başlangıçta, saraydan bozma lüks bir hapishane olan Tapınak Kalesi'nde tutulan Marie, çok geçmeden kasvetli ve iç karartıcı bir yer olan Conciergerie Hapishanesi'ne nakledildi ve burada çoğunlukla hücre hapsinde tutuldu. 14 Ekim günü, yargılanmak üzere mahkemeye çıkarıldı. Aslen Avusturyalı olduğundan, Fransa'nın düşmanlarıyla iş birliği içerisinde bulunduğuna dair dedikodular herkesin dilindeydi ve aslına bakılırsa hiçbir zaman halk tarafından sevilen biri olmamıştı. İki gün sonra ölüm cezasına çarptırıldı ve giyotinle idam edildi.

ÜST 1790-1794 yılları arasında yapılmış gerçek bir giyotin bıçağı

SOLDAKİ İKİ GÖRSEL Devrim'in kilit isimlerinden biri olan Geroge Danton, Terör Dönemi'ne karşı muhalefeti nedeniyle onun kurbanlarından biri oldu

ALT Yüce Varlık Festivali

"Sanığın avukat tutmasına izin verilmiyor, soruşturma yapılmıyor veya aleyhinde delil sunulmuyordu. Mahkemenin önündeki tek seçenek beraat ya da ölümdü"

Tarihi kayıtların çoğu sürecin bu yönüne odaklansa da Terör Dönemi'ni karakterize eden tek şey şiddet değildi. Kamu Selamet Komitesi'nin Devrim'i korumak için başvurduğu başka yöntemler de vardı. Sözgelimi, bir süredir toplumun alt sınıfları tarafından talep edilen ve nihayetinde Eylül 1793'te yürürlüğe giren Tavan Fiyatı Kanunu, malların satılabileceği fiyatlara katı sınırlamalar getiriyordu. 4 Eylül 1794'te ise Fransız sömürgelerinde kölelik kaldırıldı. Ancak Terör Dönemi'nin şüphesiz en dikkat çekici adımlarından biri, Fransa'nın Hristiyanlıktan arındırılması yönündeki çabalardı. Esasen Devrim'in Katolik Kilisesi'yle arası hiçbir zaman iyi olmamıştı. Halktan vergi alabilme yetkisi ve aşırı zenginliği sebebiyle Kilise mutlak monarşinin, yani Ancien Régime'in (Fransa Krallığı'nın, Geç Orta Çağ'dan 1789'daki Fransız Devrimi'ne dek süren siyasi ve sosyal sistemi) bir kalıntısı olarak görülüyordu. Ekim 1793'te kamusal ibadet yasaklandı ve sonraki aylarda Hristiyanlıkla ilgili tüm semboller yavaş yavaş ortadan kaldırıldı. Çan ve benzeri nesneler savaş için gerekli şeylerin yapımında kullanılmak üzere eritilirken, tüm değerli eşyalara da Devrim adına el konuldu. Nihayetinde tüm kiliseler 23 Kasım 1793 tarihinde kapatıldı ve bazıları ahıra dönüştürüldü. Azizlerin adını taşıyan tüm sokak ve caddelere çoğunlukla

Cumhuriyetçiliğe vurgu yapan yeni isimler verildi. Hatta dini bayramlardan arındırılmış ve pazar gününün dinlenme günü olmaktan çıkarılıp, haftanın on gün olarak belirlendiği yeni bir takvim bile oluşturuldu. Ertesi yıl Robespierre, yeni bir devlet dini olarak tasarlanan ve bir deizm biçimi olan Yüce Varlık Kültü'nü gündeme getirdi. 8 Haziran 1794'te, sanatçı Jacques-Louis David'in ahşap ve alçıdan devasa bir dağ inşa ettiği "Yüce Varlık Festivali" düzenlendi. Ulusal Konvansiyon'un diğer bazı üyeleriyle birlikte yapay dağın tepesine tırmanan Robespierre bu yeni dini ilan ettiği bir konuşma yaptı. Gelgelelim, Robespierre'in ölümünün ardından Yüce Varlık Kültü tarihe karışacaktı.

Fransa sokaklarını kırıp geçiren kanlı anarşinin herkesi hedef aldığı ve kimsenin bundan kaçamayacağı zaten gün gibi ortadaydı. Georges Danton'un ölümü ise bu gerçeği iyice gözler önüne serecek ve Terör yanlılarının işi nerelere vardırabileceğini ve ne kadar kararlı olduklarını açıkça gösterecekti. Danton monarşinin devrilmesinde kilit rol oynamıştı ve başlangıçta Kamu Selamet Komitesi'nin mühim bir üyesiydi. Aslında ilk aylarda Komite'nin fiili başkanıydı ama yabancı güçlerle müzakere yoluyla baş etme konusundaki başarısızlığı hızla gözden düşmesine ve kenara itilmesine sebep oldu. Devrim Mahkemeleri'nin kurulmasında etkili olmuş ve Jirondenlerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmuştu. Ne var ki hem Robespierre'e hem de Terör Dönemi uygulamalarına ve devrimci hükümete meydan okuması, onun "Devrim'in potansiyel bir düşmanı" olarak mimlenmesine yol açacaktı. Devrim adına uygulanan şiddeti doğru bulmayan ve ılımlı bir tutum takınan Danton, Devrim'i yavaşlatmanın yanı sıra, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni de yeniden yürürlüğe koymayı arzuluyordu. Bu ılımlı yaklaşımı onu, İnsaflılar (Les Indulgents) olarak bilinen ve Terör Dönemi uygulamalarına açıkça muhalefet eden bir grubun lideri konumuna getirdi.

Danton, tutuklanmadan önce Robespierre'le pek çok kez görüştü ancak aldığı tek karşılık soğuk bir kayıtsızlık oldu. ▶

ALT Ressam Charles-Louis Müller'in *Terör Kurbanlarının Son Yoklaması* adlı tablosu

ALT SAĞ Devrim Mahkemesi'nin verdiği idam hükümlerinin bir örneği olan bu metin Başsavcı Fouquier Tinville tarafından imzalanmış

EXÉCUTEUR DES JUGEMENS Criminels.

TRIBUNAL RÉVOLUTIONNAIRE.

L'EXÉCUTEUR des Jugemens Criminels ne fera faute de se rendre ce soir à trois heures et demie

à la maison de Justice de la Conciergerie, pour y mettre à exécution le Jugement qui condamne

à la peine de mort. L'exécution aura lieu aujourd'hui à quatre heures précises du soir sur la place de la Révolution de cette ville.

L'ACCUSATEUR PUBLIC.

A. Q. Fouquier

Fait au Tribunal, le trois ventose l'an second de la République Française.

MADAM GİYOTİNLE TANIŞMA

Fransa'nın kalbine korku salan ölüm makinesi

Fransız Devrimi'nin tamamıyla olmasa bile, özellikle Terör Dönemi'yle özdeşleşmiş bir nesne varsa bu şüphesiz giyotindir. 1789'da, Ceza Kanunu hakkındaki bir tartışma sırasında Dr. Joseph-Ignace Guillotin mahkûmları idam etmenin daha insani bir yolunu bulmayı önerdi ve mahkûma eziyet etmeden, hızlıca başının kesilmesinin uygun bir yöntem olabileceğini öne sürdü. Önerisi kabul edildi ve Dr. Antoine Louis, kılıç ya da baltayla kafa kesme yöntemlerinde sıkça görülen hatalı infazları önleyecek şekilde, başın hızlı ve sorunsuzca kesilmesini sağlayacak bir alet tasarlamaya koyuldu. Bizzat Guillotin'in kendi sözleriyle bu alet şöyle çalışıyordu: "Mekanizma yıldırım hızıyla düşer, kafa uçar, kan fışkırır ve adam artık yoktur."

Prototip önce koyunlar ve buzağılar üzerinde denendi. Ardından, daha iyi bir fikir vermesi için insan kadavraları kullanıldı. 25 Nisan 1792'de ise giyotin ilk kez gerçek bir idamda sahneye çıktı. İlk kurban, Nicolas Jacques Pelletier adında, soygun ve cinayetten ölüme mahkûm edilen bir eşkıyaydı. Pelletier, idamının gerçekleşmesi için giyotinin hazırlanmasını uzunca bir süre beklemek zorunda kalmıştı. Söylentilere bakılırsa, idam günü bu yeni ve temiz yöntem izleyenleri hayal kırıklığına uğratmış ve kalabalık haykırarak darağacına geri dönülmesini istemişti. Fransa'da giyotinle idam edilen son kişi 1977'de işkence ederek cinayet işlemekten hüküm giymiş Tunuslu göçmen Hamida Djandoubi oldu.

© Alamy

ÜST Robespierre'in tutuklanma anını tasvir eden bu çizimde ünlü devrimci intihara teşebbüs etmiyor ve vuruluyor

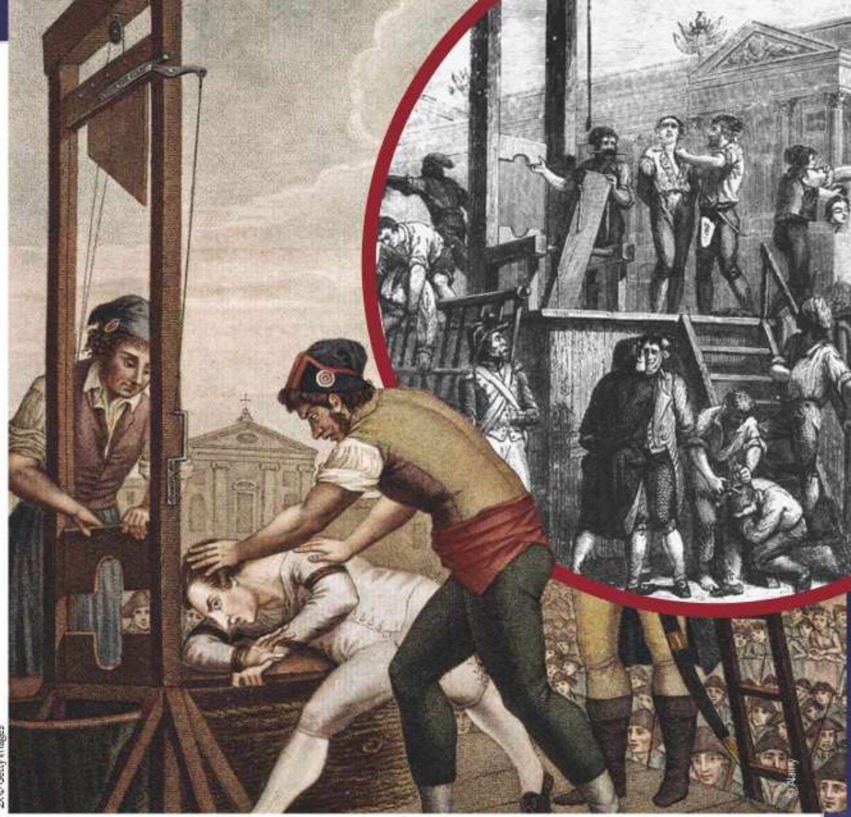
Eski dostluklarından ve sadakatinden dem vurarak merhamet dilemesine rağmen Robespierre geri adım atmadı. Danton'un duruşması dört gün sürdü ve bu süre zarfında, Kral'ı kurtarmaya çalışmak, Jirondenlerle haince iş yapmak ve yabancılarla gizli dostluklar kurmak gibi çeşitli ihanetlere karışmakla suçlandı. Tarihçi Davidson'a bakılırsa, "bu da şüphesiz göstermelik bir duruşmaydı." 5 Nisan 1794 günü giyotine götürülürken Danton'un cellada dönerek şöyle dediği rivayet edilir: "Başımı insanlara gösterin, zira görülmeye değer."

Tüm bu dehşete karşın yine de en kötüsü henüz yaşanmamıştı. 10 Haziran 1794'te, "Büyük Terör Yasası" olarak bilinen yasanın (22 Prairial Yasası) yürürlüğe girmesiyle Devrim Mahkemeleri Ulusal Konvansiyon'un denetiminden çıktı. Bununla da kalmayıp, şüphelilerin kendilerini savunma hakkı ciddi şekilde sınırlandırıldı ve suç kapsamı bir hayli genişletildi. Sanığın avukat tutmasına izin verilmiyor, soruşturma yapılmıyor veya aleyhinde delil sunulmuyordu. Mahkemenin önündeki tek seçenek beraat ya da ölümdü. Bu acımasız yasanın ardındaki temel gerekçeler, Kamu Selamet Komitesi'nin üyelerinden biri olan Jean-Marie Collot D'Herbois'ya suikast girişiminde bulunulması ve Robespierre'e bıçakla saldırmayı planladığı iddia edilen bir kadının tutuklanmasıydı. Sağlığı giderek bozulan 33 yaşındaki Robespierre belki de paranoyaya kapılmıştı. Ancak sebep ne olursa olsun, neticede yasanın beraberinde getirdiği sonuç "Büyük Terör" oldu. Sadece altı hafta içinde 1.376 kişi idam edildi. Başsavcı Antoine-Quentin Fouquier-Tinville'in ifade ettiği gibi, "Kesilen başlar çatılardan düşen kiremitler gibi savruluyordu." Halkın tedirginliği ve memnuniyetsizliği iyiden iyiye artmıştı.

Lakin, bu karanlık tabloya rağmen ufukta bir umut ışığı belirdi. 26 Haziran 1794'te Fleurus Muharebesi'nde alınan zaferle Fransa'daki yabancı işgali son bulunca, halk arasında Terör Dönemi'nin de yakında biteceğine dair bir ümit yeşerdi. Ne de olsa hükümet 1793'ün sonlarında Fransa'nın sadece "huzur tesis edilene kadar devrimci olacağını" ilan etmemiş miydi? Sonuçta artık huzur ve barış sağlanmıştı.

Gelgelelim, Terör Dönemi'nin son bulacağına dair herhangi bir emare ortaya çıkmadı. Bilakis, bir şeyler söylemesi beklenen Robespierre kamu işlerinden elini eteğini çekti

"Onun hayatı, kendini dünyanın en sarsıcı devrimlerinden birinin ortasına atmaktan çekinmeyen, savunmasız ancak kararlı bir genç adamın trajik ve dokunaklı hikâyesidir"

2x © Getty Images

© Alamy

ve sonraki üç hafta boyunca Ulusal Konvansiyon'a ve diğer toplantıların hiçbirine katılmadı. Bunun nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte büyük olasılıkla sağlık durumundan kaynaklanıyordu. Yokluğu, düşmanlarına bir araya gelip hamlelerini planlama ve aksiyon alma fırsatı vermişti. Bunun üzerine Robespierre, 26 Temmuz'da geri döndüğünde Ulusal Konvansiyon'un pek çok üyesine karşı suçlamalarda bulundu ve "halkın özgürlüğüne kasteden bir komplo" kurulduğunu iddia etti. Şüphesiz çok sayıda düşman edinmişti ve belki de kendi güvenliğinden endişe ediyordu, lakin bu tutumuyla hükümetin tüm kilit kurumlarını hedef almıştı. İddia ettiği komploya karışan herhangi birinin ismini vermeyi reddetmesi Ulusal Konvansiyon üyelerini kızdırdı ve ertesi gün konuşma yapmaya çalıştığı sırada sesi yuhalamalarla bastırıldı. İftira atıldığına kanaat getiren Ulusal Konvansiyon üyeleri Robespierre'in tutuklanması yönünde karar aldı ancak Paris şehrinin belediye başkanı sadık bir destekçisi olduğundan hiçbir hapishane onu kabul etmedi. Robespierre yandaşlarıyla birlikte Belediye Sarayı'na (Hôtel de Ville) sığınırken, Ulusal Konvansiyon bir sonraki hamlesini planlamaktaydı.

Gece saat 02.30 sularında Ulusal Konvansiyon güçleri belediye binasına girdi. Askerler Robespierre'i delege seçildiği bölge olan Piques'den yardım istemek için umutsuzca bir mektup kaleme alırken buldular fakat sonrasında neler yaşandığı günümüze dek bir sır olarak kaldı. Kimi tarihçiler Robespierre'in tabancayla intihar girişiminde bulunmuş olabileceğine inanırken, bazıları da bir Ulusal Jandarma (Gendarmerie Nationale) askeri tarafından vurulduğunu düşünüyor. Neticede şu ya da bu şekilde bir kurşun sol yanağından girerek dişlerini ve çenesini parçalamıştı. Doktorlar bu korkunç yarayı incelerken, subaylardan biri Robespierre'in durumu hakkında daha sonra şöyle diyecekti: "Canavar, tek kelime bile etmeden gözlerini dikmiş bize bakıyordu..." Bu sözler Robespierre'i sessiz ve sinsi bir şeytan gibi betimlese de muhtemelen konuşamamasının nedeni çektiği acıydı. Mahkemede ısrarla kâğıt ve kalem istediyse de bu talebi her seferinde görmezden gelindi. 28 Temmuz 1794 günü akşam saat 07.00'de Robespierre ve yandaşlarının idamlarına başlandı. Son bir aşağılama fırsatını kaçırmayan cellat, çenesini tutan bandajı hızla çekip aldı ve parçalanmış çenesi yere düşen Robespierre acı içinde haykırmaya başladı. Ardından cellat iterek onu diz çöktürdü ve Ulusal Konvansiyon'un ilk vekili giyotinin pek çok kurbanından biri oldu. Terör Dönemi sona ermişti...

Peki, gerçekten öyle mi olmuştu? Fransız Devrimi çoğunlukla her dönemin bir sonrakini beslediği, zincirleme olaylar silsilesinden oluşan bir süreçti. Buna karşılık, Terör Dönemi ise genellikle diğerlerinden bağımsız, münferit bir olay gibi değerlendiriliyor. Oysa bu dönemi daha büyük bir resmin parçası olarak görmek ve özellikle de Robespierre'in idamından hemen sonraki yılları nasıl etkilediğini anlamak birçok açıdan oldukça faydalı. Profesör McPhee bu durumu şöyle açıklıyor: "Pek çok tarihçi Robespierre ve yandaşlarının alaşağı edilmesini Terör Dönemi'nin sonu olarak yorumlasa da aslında bunu, terörün bu defa da Jakobenlere yöneldiği, devam eden bir süreç şeklinde görmek çok daha doğru. 'Beyaz Terör' olarak adlandırılan ve Jakobenlerin ortadan kaldırılmasının amaçlandığı bu yeni dönem 31 Mayıs 1795'te Devrim Mahkemeleri feshedilene dek sürdü. Bu süre zarfında ülke genelinde devrimci militanlara yönelik yaklaşık 6.000 yargısız intikam cinayeti işlendiği düşünülüyor. Mayıs 1795'teki başarısız Paris İsyanı'nın ardından aralarında altı vekilin de bulunduğu 36 isyancı ölüme mahkûm edildi, 4.000'den fazla Jakoben ve beraberindekiler tutuklandı ve 1.700 kişinin vatandaşlık hakları elinden alındı. Fransız Guyanası'nda, zorlu koşulları nedeniyle 'kansız giyotin' olarak anılan esir kampları kuruldu."

SAĞ ÜST
Robespierre ve yandaşlarının idam edilişini tasvir eden bir illüstrasyon

ÜST
Robespierre'in ölümü... Bu olay Terör Dönemi'nin sonuna işaret ediyordu

Terör Dönemi'nden akıllarda kalan şüphesiz en bariz şey, bu süreçte Devrim adına devlet destekli şiddetin kullanılmış olması. Diğer taraftan, Profesör McPhee'nin de işaret ettiği gibi, Terör Dönemi'ndeki şiddet ve vahşet son bulmamış, bilakis Devrim'in sonraki beş yılını da etkisi altına almıştı. McPhee şöyle diyor: "Napolyon Bonapart'ın Kasım 1799'daki darbesinden hemen önce gelen ve Direktuvar (1795-1799) olarak bilinen dönem, anayasal hükümete dönülmesine ve Devrim Mahkemeleri'nin kaldırılmasına tanıklık etti. Ancak devlet şiddeti bu dönemde de sürdü. En dikkat çekici örneklerden biri, Karl Marx tarafından, komünizmi ilk kez teoriden pratiğe geçiren ve dolayısıyla da ilk eylemci komünist partinin kurucusu olarak nitelendirilen 'Gracchus' Babeuf ve destekçilerinin Mayıs 1797'de yargılanıp idam edilmesiydi. Ayrıca, ulusal parlamento (Beş Yüzler Meclisi) içerisindeki Kralcılar Eylül 1797'de, Cumhuriyetçiler ise Mayıs 1798'de sürgüne gönderildi ve böylece bu iki muhalif grup tasfiye edilmiş oldu."

Tüm bu yaşananlara baktığımızda Robespierre'i nasıl değerlendirmemiz gerekiyor? Hizmet ettiği Kamu Selamet Komitesi'nin iktidarında binlerce insanın kanını akıtan giyotinin altında bizzat kendisi de can veren bu adamı nasıl hatırlamalıyız? Ölümünün ardından iki yüz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen tarihçiler, genç bir avukatken politikaya atılmış bu adamın Terör Dönemi'ndeki rolünü, sorumluluğunu ve genel olarak tarihteki yerini tartışmaya devam ediyor. Profesör McPhee, Robespierre hakkında şunları söylüyor: "Kimi tarihçilere ve biyografi yazarlarına göre Robespierre, askerî anlamda ciddi sıkıntılar yaşadığı bir dönemde Fransız Cumhuriyeti'nin güvenliğini sağlamayı başarmış büyük bir devrim şehidiydi. Birçokları içinse o, ilk modern diktatör ve soğukkanlı bir fanatikti. Ancak şu bir gerçek ki korkunç ölümü ve ölümünden sonra hakkında yapılan karalamalar Devrim'in başarısına yaptığı katkıları asla unutturmamalı ve devrimciliğine gölge düşürmemelidir. Onun hayatı, kendini dünyanın en sarsıcı devrimlerinden birinin ortasına atmaktan çekinmeyen, savunmasız ancak kararlı bir genç adamın trajik ve dokunaklı hikâyesidir."

Devrimi Yeniden Alevlendiren Cinayet

13 Temmuz 1793 tarihinde, tanınmış siyasetçi Jean-Paul Marat'ın sıra dışı bir suikastçı tarafından öldürülmesi, devrim ateşinin yanmaya devam ettiği Paris'te şok etkisi yarattı

Yazan: Melanie Clegg

Orléans Dükü Louis-Philippe'in Paris'teki resmi konutu Palais Royal (Kraliyet Sarayı) 1786'da ilk kez halka açıldığında kısa süre içerisinde başkentin en gözde mekânlarından biri oldu. Varlıklı ve şık Parisliler, zarif kemerlerin gölgesinde ya da güzel bahçelerde buluşarak, düzinelerce dükkânın sunduğu alışveriş olanaklarının, lezzetli yemeklerin, kahve sohbetlerinin ve diğer pek de sağlıklı olmayan zevklerin tadını çıkarmaya başladılar. 1789'da Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesiyle, Palais Royal'in revaklı çarşıları hiç olmadığı kadar hareketli ve popüler hale geldi. Dolayısıyla, Normandiya'nın Caen şehrinden gelen 25 yaşındaki genç kız Charlotte d'Aumont Corday'nin, Temmuz 1793'te Paris'e yaptığı ilk ziyaretinde vakit kaybetmeden buranın yolunu tutmuş olması çok doğaldı. Şehre iki gün önce varmış ve Hérold Sokağı yakınlarındaki bir otele yerleşmişti. Annesinin ölümünden sonra bir rahibe okuluna gönderildiğinden, zarif tavırları ve iyi bir eğitim gördüğünü belli eden terbiyesiyle oteldekileri kendine hayran bırakmıştı. Aristokrasinin alt kademelerine mensup olan Corday ailesi son derece konforlu bir yaşam tarzının keyfini sürmekle birlikte, Versay'daki kraliyet ailesinin ve saray eşrafının ölçüsüz lüksleriyle aşık atacak durumda da değildi. Ne var ki Racine ve Molière'le birlikte 17. yüzyılın en önemli oyun yazarlarından biri ve "Fransız trajedisinin kurucusu" olarak kabul edilen, ancak Fransız yazar ve filozof Voltaire'in sert eleştirileri nedeniyle 1789'da kısmen gözden düşmüş olan Pierre Corneille'le akrabalık bağları vardı ve bu durum aile için bir övünç kaynağıydı.

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/devrim

Seslendiren: Samet Küçük

Marat cinayeti pek çok kez resmedildi. Tasvirlerin çoğu Corday'nin gençliğine, güzelliğine ve sakin tavrına odaklanıyor

Jirondenler esasen devrimi destekliyorlardı ancak aşırılığa kaçan yöntemlere karşı çıktılar

© Alamy

Caen şehrinde yaşayan Charlotte Corday de soyundan geldiği Corneille gibi, düşüncelerini son derece açık ve etkileyici bir şekilde ifade edebilen, zeki biriydi. Kendi sınıfından birçok liberal görüşlü genç gibi devrimi, mutlakiyetçi Bourbon monarşisine son verip, adil, aydın ve eşit bir Fransa yaratacağını düşündüğü için memnuniyetle karşılamıştı. Ancak devrim her geçen gün daha kanlı ve şiddetli bir hal aldıkça, Corday ve yoldaşları hayal kırıklığına uğrayarak, kendilerini yabancılaşmış hissetmeye başlamışlardı. Bu duruma tepkileri ya siyasetten uzaklaşmak ya da Jirondenler gibi daha ılımlı siyasi fraksiyonlara yakınlaşmak oldu. Jirondenler monarşinin son bulmasını desteklemekle birlikte, siyasi rakipleri olan ve aralarında Maximilien Robespierre, Georges Danton ve Jean-Paul Marat'nın da yer aldığı Montagnardların benimsediği fazlasıyla şiddet içeren aşırı önlemlere kesinlikle karşı çıkıyor ve bunları kınıyorlardı. Eylül 1792'de sadece Paris'te 1500 mahkûmun öldürülmesiyle sonuçlanan hapishane katliamları, birbirine muhalif bu iki grubun iyiden iyiye kutuplaşmasına yol açtı. Bunun sonucunda, Jirondenler ve ılımlı bir yaklaşımdan yana olan destekçileri, tırmanan aşırıcılığa ve şiddete son verilmesi için daha kararlı bir tavır takındılar.

Gelgelelim, giderek güçlenen Montagnardların, seçilmiş parlamento olan Ulusal Konvansiyon'un mutlak kontrolünü ele geçirmek için elinden geleni ardına koymayacağı anlaşılınca, Jirondenler kendilerini siyaseten izole bir konumda buldular ve nihayetinde 1793 Mayıs'ının sonunda tasfiye edildiler. Bunun üzerine, grubun lider kadrosundan pek çok isim Normandiya'ya kaçarak burada bir araya geldi ve kendi karşı darbelerini planlamaya koyuldular. Paris'ten bir hayli uzaktaki Caen'de başkentte olan biteni giderek artan bir endişeyle takip eden Corday, Jirondenlerin kendi yaşadığı bölgeye geldiğini duyunca onlarla tanışmak ve toplantılarına katılmak için çabucak harekete geçti. Tüm bunların sonucunda Montagnardlara, özellikle de içlerinde en kötüsü olarak gördüğü ve Jirondenlerin tasfiyesinden tamamen sorumlu tuttuğu Marat'ya karşı duyduğu nefret daha da alevlendi.

Jirondenlerin Paris'ten ayrılmasından yalnızca birkaç hafta sonra Corday, ülkenin ve devrimin kaderini belirleyecek bir eylemde bulunmayı kafasına koymuştu. Jirondenlerin tasfiyesinin başlıca sorumlusu ve ülkeyi felakete sürükleyen şiddet yanlısı baskıcı politikaların ardındaki şeytani akıl olarak gördüğü Marat'yı saplantı haline getiren Corday, onu öldürmeye karar verdi. Normal şartlarda böyle bir suikast için muhtemelen aylarca plan yapmak gerekirken Corday elini çabuk tuttu ve Marat'yı, 1789'daki ünlü Bastille Hapishanesi Baskını'nın yıl dönümü olan 14 Temmuz günü Ulusal Konvansiyon'da herkesin gözü önünde katletmek üzere harekete geçti. Bir daha Caen'e geri dönemeyeceğini gayet iyi bilen Corday, yarım kalan işlerini halledip, Paris'e giden bir at arabasına bindi. Ona göre Marat, Fransa'da yanlış giden her şeyin merkezindeki isimdi ve kendi canı pahasına bile olsa onu ortadan kaldırmak, milyonlarca insanı düşman olarak gören ve belirlenmiş amaçlar uğruna nihayetinde hepsini öldürecek olan bu şiddet yanlısı paranoyak rejimden halkı kurtaracaktı.

Paris'e vardığında kurbanı hakkında bilgi toplarken Marat'nın bir cilt hastalığına yakalandığını ve nadiren evinden dışarı çıktığını öğrenen Corday, biraz hayal kırıklığına uğrasa da planlarını değiştirdi ve işe koyuldu. 13 Temmuz sabahını Palais Royal'de geçiren genç kız, burada bir bıçak ve yeşil ipek kurdelelerle süslenmiş siyah bir şapka satın aldı. Şapkayı o kadar sevmişti ki hemen başına geçirdi. Ardından Marat'nın Cordeliers Caddesi 30 numaradaki evinin yolunu tuttu ancak Marat'nın bakımıyla

Jean-Paul Marat

(1743 - 1793)

Parisliler tarafından sevildi ama siyasi rakipleri tarafından nefret edildi

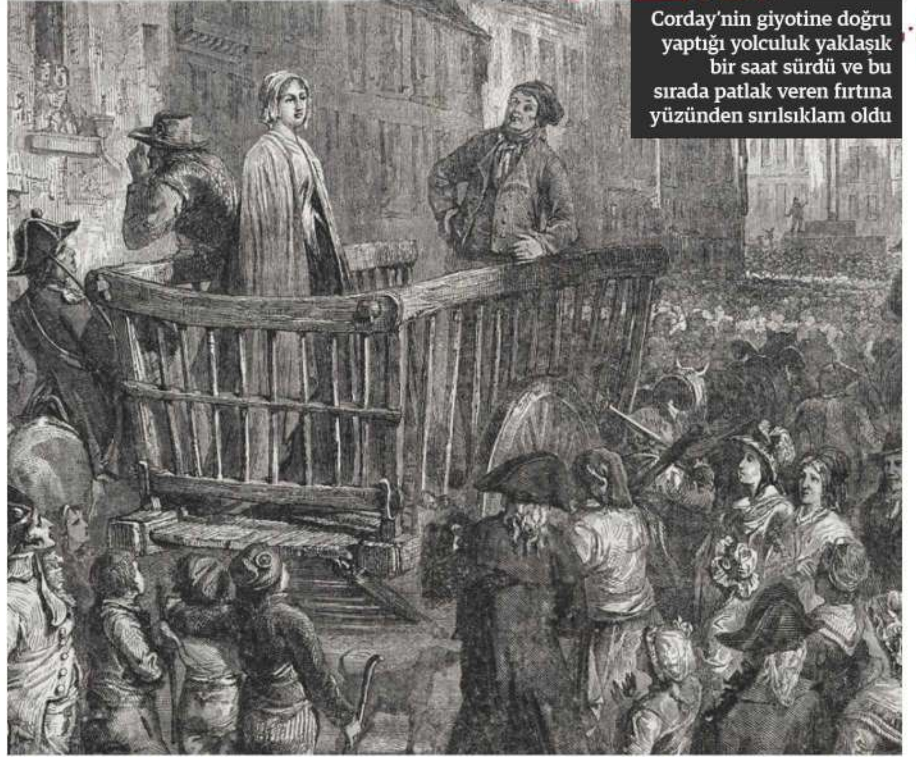
İsviçre'nin Neuchâtel kantonundaki Boudry şehrinde doğan Jean-Paul Marat, İtalyan bir babanın ve Fransız Huguenot (Fransa'daki Protestanlar) bir annenin dokuz çocuğundan ikincisiydi. Genç yaştayken tıp okumak için Paris'e taşındı ve her ne kadar eğitimini tamamlayamasa da hayatının geri kalanında doktor olarak çalıştı. 1765'te Londra'ya taşındı ve sonraki 11 yıl boyunca Britanya'da yaşadı. Sanatsever ve entelektüel çevrelere giren Marat, ilk siyasi çalışmasını Newcastle'da yaşadığı dönemde üretti. Fransız Devrimi başladığında tamamen siyaset üzerine yoğunlaştı ve Bastille Hapishanesi Baskını'ndan birkaç ay sonra, *L'Ami du Peuple (Halkın Dostu)* adlı gazeteyi çıkararak Jakobenlerin katı ideallerini yaymaya başladı. Paris'in işçi sınıfları arasında son derece sevilen bir isim olmasına rağmen, dobra görüşleri nedeniyle başı sıklıkla belaya giriyordu. Şehrin kanalizasyonlarında uzun süre saklanmak zorunda kaldığı bir dönemde inatçı bir cilt hastalığına yakalandı ve bu hastalık onu her gün saatler süren şifalı banyolar yapmaya mahkûm etti. Eylül 1792'de Ulusal Konvansiyon üyeliğine seçilince daha aktif bir siyasi rol üstlendi ve bu rolü nedeniyle sıklıkla karşı karşıya geldiği Jirondenler nihayetinde onu hapse attırmayı başardılar. Beraat edip serbest bırakılan Marat, kendini Jirondenleri devirmeye adadı ve böylece kaderini de belirlemiş oldu.

Marat sıradan Parisliler tarafından sevilse de katı radikal görüşleri ve lafını sakınmaz tavrı pek çok düşman edinmesine neden oldu

Jakobenlerin propagandası Corday'yi acımasız bir katil gibi göstermeye çalışsa da sonraki nesiller onu bir kahraman olarak gördü

3x©Getty Images

Corday'nin giyotine doğru yaptığı yolculuk yaklaşık bir saat sürdü ve bu sırada patlak veren fırtına yüzünden sırılsıklam oldu

ilgilenen karısı Simone Evrard ve onun kız kardeşi tarafından geri çevrildi. Marat'yı öldürmeyi kafasına koyan gözü pek Charlotte, oteline dönüp ona hitaben kısa bir not kaleme aldı ve Caen'den buraya kadar onca yolu, firari Jirondenler tarafından tezgâhlanan komplolar hakkında kendisini şahsen bilgilendirmek için geldiğini yazdı.

Notu bir ulakla gönderdikten sonra, saçını modaya daha uygun bir şekle sokması için otel görevlilerinden bir kuaför çağırmalarını istedi. Bununla da kalmayıp, omuz kısmında pembe renkli pamuk bir fular olan, beyaz müslin kumaştan çok şık bir elbise giydi. Doğum sertifikasını, Fransız halkına seslendiği bir mektubu ve daha önce satın almış olduğu bıçağı korsesinin içine sokan Corday, Marat'ya ikinci ve çok daha acil bir mektup gönderdikten sonra tekrar yola koyuldu.

Saat 19.00 civarında Marat'nın evine ulaştı fakat karısı tarafından bir kez daha sert bir üslupla geri çevrildi. İçeri girmeye kararlı olan Corday, sesini yükselterek Jirondenlerin Caen'de planladıkları komplolar hakkında önemli bilgilere sahip olduğu konusunda ısrar etti. Söylediklerini Marat'nın duyması için sesini bilhassa yükseltmişti. Nitekim taktiği işe yaradı ve Marat, zayıf bir sesle kadının odasına çıkmasına izin verilmesini söyledi. Corday, cilt enfeksiyonu nedeniyle Marat'nın uzun süren şifalı banyolar yapması gerektiğini biliyordu, fakat küvetin içerisindeki halini görmek yine de onun üzerinde bir şok etkisi yaratmıştı. Marat, Corday'yi sıcak bir şekilde karşılayıp içeri davet etti. Yanındaki bir sandalyeye oturmasını ve söz konusu komplolar hakkında bildiği her şeyi anlatmasını söyledi. Corday söyleneni yaptı ve isimleri bir bir sayarken Marat not almaya ve Corday'nin verdiği isimleri listelerken sinsice gülmeye başladı. Ona dönüp, "iki hafta içinde kelleleri uçmuş olacak," dedi.

Bu cümle Corday için bardağı taşıran son damla oldu ve ansızın yerinden fırlayıp, korsesine sakladığı bıçağı çektiği gibi Marat'nın göğsüne sapladı. Hemen ardından, Marat'nın elindeki listeyi alıp küvetin içine attı. Bu yaptığının, listeyi yok etmeye ve Marat'ya yakınlaşabilmek için bilfiil ihanet ettiği insanların hayatını kurtarmaya yeteceğini umuyordu. Ölümcül bir yara almış olmasına rağmen kurbanı henüz hayattaydı ve son bir gayretle yardım çığlıkları atmaya başladı. Bunun üzerine eşi Evrard panikle odaya koştu fakat içeri girdiğinde Marat son nefesini vermişti.

Evrard, sakin bir şekilde odayı terk etmeye çalışan Corday'ye, "Ne yaptın sen!" diye feryat etti. Bu sırada Marat'nın arkadaşlarından Laurent Bas, Corday'yi yaka paça yakaladı ve ona bir sandalyeyle vurup yere yatırarak, polis memurları gelene dek etkisiz hale getirdi.

Corday, herhangi bir suç ortağının bulunmadığı ve daha büyük bir komplonun parçası olmadığı konusunda polisleri ikna etmeye çalışıyordu. Böylesine saygın ve iyi eğitimli genç bir kızın tek başına bu işe kalkışmış olmasına kuşkuyla yaklaşan yetkililer, onu bu kirli işe birinin bulaştırdığına inanıyorlardı ve bu kişinin adını vermesi için Corday'ye baskı yaptılar. Laurent Bas tarafından uğradığı saldırı nedeniyle her tarafı yara bere ve kan revan içinde olan Corday, nihayet gecenin bir yarısı Marat'nın evinden çıkarıldı ve öfkeli bir güruhun hakaretleri eşliğinde Abbaye Hapishanesi'ne götürüldü. Ardından, daha önce Madam Roland adlı önde gelen bir Jironden'in kaldığı hücrede tecrit altına alındı.

15 Temmuz günü Abbaye Hapishanesi'nden, eskiden kraliyete ait saraylardan biri olan ancak Palais de Justice'e (Adalet Sarayı) tahsis edilmesinin ardından Paris'in en korkulan hapishanelerinden biri haline gelen Conciergerie'ye nakledildi. Bir mahkûmun buraya nakledilmesi, yargılamanın ve muhtemelen idamın eli kulağında olduğu anlamına geliyordu. Corday, yine bir Caen'li olan Jironden siyasetçi Doulcet de Pontécoulant'ın duruşmada kendisini savunmasını istiyordu, fakat mektubu Pontécoulant'a zamanında ulaşamadı. Sonuç itibariyle davaya, birkaç ay sonra Kraliçe Marie Antoinette'yi de savunacak olan ünlü avukat Chauveau-Lagarde atandı. Bu durum Corday'nin canını fazlasıyla sıkmış olsa da bu işi tek başına gerçekleştirdiğini ve herhangi bir suç ortağı olmadığını tekrar tekrar vurguladığı bir dizi sorgu ve ardından gelen duruşma sırasında sakin kalmayı başardı. Mahkemede hâkimlere şöyle dedi: "Söz konusu olan ulusun selametiyse her şey mübahtır.

"Corday mahkemede hâkimlere şöyle dedi: 'Söz konusu olan ulusun selametiyse her şey mübahtır. Yüzbinlerce insanın hayatını kurtarmak için bir kişiyi öldürdüm."

Marat'nın Ölümü

Marat'nın ölümünü tasvir eden bu yalın ve etkileyici tablo günümüzde bir başyapıt olarak kabul ediliyor

Uzun yıllar boyunca arkadaşı ve siyasi yoldaşı olan Marat'nın hatırasına layık bir eser yaratmak isteyen ressam Jacques-Louis David, onun öldürülüşünü resmettiği tablosuna suçun işlenmesinden hemen sonra başladı. Devrimin başlarında siyasete atılan David, Jakobenler grubuna katılmış ve burada Marat'nın yanı sıra Robespierre, Danton ve devrimin diğer önde gelen isimleriyle tanışmıştı. Nihayetinde Ulusal Konvansiyon'da vekil seçilmiş ve bu sayede Kral XVI. Louis'nin idamı için oy kullanabilmişti. Cinayete kurban gitmeden bir gün önce Marat'yı evinde ziyaret eden David, onunla olan yakınlığından ötürü yaşam tarzına dair sahip olduğu mahrem bilgileri tablosunun temel unsurları olarak kullandı. Amacı, Marat'yı sadece bir devrim şehidi olarak onurlandırmak değildi; küvetinde çıplak ve savunmasız halde yatarken bir suikastçının kurbanı olan bu "halk dostunun" hassas insani yönünü vurgulayarak sempati uyandırmak da istemişti.

Tabloda Marat'nın, Hz. İsa'nın çarmıhtan indirildikten sonraki halini tasvir eden Orta Çağ eserlerini çağrıştıracak şekilde, bilhassa bitkin ve solgun bir vaziyette resmedilmiş olması dikkat çekiyor. Çok önemli bir diğer ayrıntı da resmin odağında sadece Marat'nın yer alması ve Corday'nin ortalıkta görünmemesi. Lakin Corday'nin günün erken saatlerinde gönderdiği not Marat'nın öne doğru uzanan elinde, kirli ve kanlı bir şekilde gösterilmiş. David'in bu tabloda Corday'ye yer vermemek için girdiği onca zahmete rağmen, başyapıtını tamamlamasından yalnızca birkaç yıl sonra Marat'nın tasvirlerine yönelik talep azalırken, insanlar onun esrarengiz katilinin resim ve gravürlerine rağbet göstermeye başladı. Her ne kadar tablo günümüzde bir başyapıt olarak değerlendirilse de David 1825'te Brüksel'de öldüğünde Marat tamamen gözden düşmüş ve bir zamanlar göklere çıkarılan bu eser unutulmaya yüz tutmuştu. Hatta ailesi tabloyu satmak istemiş fakat bir alıcı bulamamıştı. Nihayetinde Brüksel'deki bir müzeye bağışlanan tablo, Fransız Devrimi'nin kanlı ve çalkantılı günlerinin dokunaklı bir yadigârı olarak hâlâ orada sergileniyor.

Marat'nın bu resmi, Montagnardların destekçisi ressam Jacques-Louis David tarafından cinayetten yalnızca birkaç ay sonra yapıldı

Yüzbinlerce insanın hayatını kurtarmak için bir kişiyi öldürdüm." Ardından, cesur ve mağrur bir edayla, suçlu olduğunu, "tüm planı tek başına tasarlayıp hayata geçirdiğini" beyan etti. Avukatı yine de Corday için elinden geleni yaptı ve onu şu sözlerle savundu: "Ölüm karşısında böyle bir sükûnet, böyle bir soğukkanlılık ve bu denli bir huzur sergilemek hiç normal değil. Ancak siyasi fanatizmden doğan manevi bir coşkunluk buna yol açabilir. Bıçağı Corday'nin eline veren de işte bu siyasi fanatizmdir..." Ne var ki tüm bu çabasına rağmen, müvekkili gibi o da gayet iyi biliyordu ki verilecek tek bir hüküm vardı: idam cezası...

"Sevgili babacığım, iznin olmadan hayatımdan vazgeçtiğim için beni affet," diye yazmıştı Corday mahkemeden önce babasına... Ölüme mahkûm edileceğinden emindi. Mektup şu sözlerle son buluyordu: "Elveda Babacığım, beni unutman ya da hiç değilse böyle iyi bir amaç uğrunda öldüğüme mutlu olman için sana yalvarıyorum. Corneille'in şu sözünü unutma: 'Utanılacak olan suçtur, idam sehpası değil.'" Daha sonra Genel Güvenlik Komitesi'ne dilekçe yazarak, bir ressam tarafından portresinin yapılmasına izin verilmesini talep etti: "Dostlarıma benden bir hatıra kalsın istiyorum. Nasıl ki iyi yurttaşların portreleri el üstünde tutuluyorsa, bazen büyük suçlularınki de insanların merakını celbeder. Çünkü bu, işledikleri suçun yarattığı dehşetin ebedileşmesini sağlar." Şaşırtıcı şekilde bu isteği kabul edildi ve mahkeme salonunda Corday'nin eskizini çizmiş olan Alman asıllı ressam Jean-Jacques Hauer onun portresini yapmakla görevlendirildi. Portre tamamlandıktan sonra Hauer, Corday'nin "akıl almaz sükûnetinden ve neşe dolu ruhundan" etkilendiğini ifade ederken, Corday de böylesine mükemmel bir betimleme ortaya çıkardığı için ona övgüler yağdırdı.

İdam sehpasına götürüleceği arabaya bindirilmeden önce Corday'ye, önemli bir devlet adamını öldürmekten suçlu bulunduğunu simgeleyen kırmızı bir bluz giydirildi ve uzun, kestane rengi saçları kısacık kesildi. Son birkaç gündür hava son derece sıcak olmasına rağmen, hıncahınç dolu caddelerden Concorde Meydanı'na yapılan yaklaşık bir saatlik yolculuk sırasında aniden patlak veren fırtına Corday'yi sırılsıklam etti. Araba Saint-Honoré Caddesi üzerinde yol alırken başını kaldıran Corday; Robespierre, Danton ve Camille Desmoulins'nın bir pencereden kendisini izlediğini fark etti. Danton ve Desmoulins meraklı bir sessizlik içinde ona doğru bakıyordu ama Robespierre alışılmadık derecede tedirgin görünüyordu. Çenesine vuran gerginliği, Corday'nin sinir bozucu sakinliği ve soğukkanlılığıyla belirgin bir tezat oluşturmaktaydı. Araba varış noktasına yaklaşırken, Conciergerie'den beri ona eşlik eden cellat Charles-Henri Sanson ayağa kalktı ve üzerinde yükselen giyotini görmemesi için Corday'ye siper oldu. Fakat daha önce hiç

Tutuklanıp giyotine gönderilen Robespierre'in sonu da en az Corday'ninki kadar kanlı oldu

Image source: wiki/ Tylwyth Eldar

giyotin görmemiş olan ve nasıl göründüğünü merak eden Corday, kibarca Sanson'dan kenara çekilmesini rica etti.

Her şey birkaç dakika içinde olup bitmişti... Corday'nin gençliğinden ve cesaretinden etkilenen Sanson, idam mahkûmu kadına elinden geldiğince saygılı ve nazik davranmış olmasına rağmen, görevlilerden biri Corday'nin sepete düşen kesik başını alıp dehşet içerisindeki kalabalığın karşısında yüzüne sert bir tokat indirince Sanson adamı azarladı.

Bu sahneyi tiksintiyle izleyen bazı tanıkların anlattıklarına bakılırsa, söz konusu aşağılama karşısında Corday sanki öfkelenmiş, kan yürüyen yanakları kıpkırmızı olmuştu. Bu, onun cansız bedenine yapılan son saygısızlık olmayacaktı. Madeleine Kilisesi'ndeki küçük bir mezarlığa defnedilmeden önce Kamu Selamet Komitesi, Corday'nin cinsel olarak aktif olduğunu kanıtlamak için otopsi yapılmasını emretti. Muhtemelen bunun sonucunda, tek başına hareket ettiği konusunda Corday'nin yalan söylediğini ve aslında büyük bir komplonun parçası olduğunu iddia etmelerini sağlayacak bir kanıt elde etmeyi ummuşlardı ancak hüsrana uğradılar. Zira otopsi neticesinde, Corday'nin öldüğü sırada bakire olduğu ve onu suç işlemeye zorladığını iddia ettikleri karanlık gizemli adamın, genç kızın en başından beri söylediği gibi tamamen hayal ürünü olduğu şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıktı.

Marat'nın dava arkadaşları ve destekçileri, ölümünden sadece birkaç saat sonra onu devrim şehidi ilan etmiş ve bu cinayeti davalarını desteklemek için kullanmaya başlamışlardı. Amaçları, Jirondenleri tamamen ortadan kaldırmak ve ulusu, devlet düşmanı olarak gördükleri herkesten arındırmaktı. Corday'nin bu eylemi sonucunda, Robespierre'in komplolara, vatan hainlerine ve suikastçılara karşı duyduğu paranoyakça korku da iyiden iyiye artmıştı. Nihayetinde sadece iki ay sonra, binlerce Fransız yurttaşın idam edildiği, pek çoğununsa hapse atıldığı veya sürgüne gönderildiği Terör Dönemi başladı.

Bu olayın en trajik ve üzücü tarafıysa, Charlotte Corday'nin, Marat'yı öldürmenin ülkeyi şiddete ve iç savaşa sürüklenmekten kurtaracağına içtenlikle inanmış olmasıydı. Ancak ne yazık ki bu eyleminin etkisi tam aksi yönde oldu ve düşmanlarına, Fransız halkına uyguladıkları baskıyı arttırmak için bir bahane verdi. Üstelik sadece bu da değil... Marat'nın, kontrolden çıkmış bir deli olarak görülüp, kolayca göz ardı edilebilecek bir kadın değil de iyi eğitimli ve saygın görünümlü bir genç kadın tarafından, en ufak bir pişmanlık belirtisi göstermeksizin öldürülmüş olması, yetkili mercilerin benzer tarz ve düşüncedeki kadınlara karşı 1789'dan itibaren sergilediği nispeten hoşgörülü yaklaşımı da tamamen değiştirdi. Bunun sonucunda, kadınların faaliyet yürüttüğü kulüp ve dernekler kapatılmakla kalmadı, aynı zamanda tutuklanmaları ve idam edilmeleri de çok daha olağan bir hal aldı. Nitekim Corday'nin ölümünü, onun büyük hayranlık beslediği bir Jironden olan Madam Roland'ın da aralarında bulunduğu bir dizi önde gelen kadının idamı izledi. Marat'nın cinayete kurban gitmesinin ardından öldürülenler arasında başka Jirondenler de vardı. Tam 22 Jironden yargılandı ve Ekim sonunda idam edildi. İçlerinden biri, Corday'nin idama giderken sergilediği soğukkanlılık ve cesarete hayranlıkla atıfta bulunarak, "bizi ölüme sürükledi ama nasıl öleceğimizi de gösterdi," demişti.

"Robespierre alışılmadık derecede tedirgin görünüyordu. Çenesine vuran gerginliği, Corday'nin sinir bozucu sakinliği ve soğukkanlılığıyla belirgin bir tezat oluşturmaktaydı"

KANLI İNTİKAM

47 RONIN

Yüz yıl boyunca süren barış döneminin ardından, 1703'te bir grup samuray, itibarına leke sürülmüş efendilerinin intikamını almak için kalkıştıkları intihar göreviyle Japonya'yı şoka uğrattı

Yazan: Hareth Al Bustani

cak 1703'te, Tokugawa Şogunluğu'nun (Edo Dönemi) yüzüncü yılını kutlamaya sayılı günler kala, Japonya'da tüm sistemin geleceğini tehlikeye atan bir olay patlak verdi. Yıllar boyunca gölgelerin ardında gizlenip, sabırla bekleyen bir grup samuray, efendilerinin ölümünden sorumlu tuttukları adamın canını almak üzere saklandıkları yerden çıktı. O dönemde Tokugawa Hanedanlığı'nın 5. şogunu olan Tsunayoshi'yi son derece müşkül duruma sokan bu eylem, otoritesinin ana dayanağını samuray onur kurallarının ve bunu temel alan ilkelerin oluşturduğunu iddia eden iktidarın ikiyüzlülüğünü gözler önüne serdi.

İki yıl öncesinde, yani 1701'de Japonya, uzun yıllar süren kargaşanın ve akıtılan kanın ardından, o güne dek görülmemiş bir barış ve refah döneminin tadını çıkarıyordu. Japonya'nın birleşme sürecini tamamlayan Tokugawa Şogunluğu, bitmek bilmeyen savaşlara son vermiş ve baskıcı bir düzenin hüküm sürdüğü yeni bir dönemi başlatmıştı.

Ülke, askerî bir diktatörün, yani bir şogunun yönetimi altında olmaya devam ediyor ve samuraylar hâlâ tüccar, zanaatkâr ve köylü sınıfları karşısındaki üstün konumlarını koruyordu. Gelgelelim, yaşanan uzun barış dönemi, bu savaşçıları daha ziyade birer aristokrata dönüştürmüştü.

Japon tarihi konusunda tanınmış bir uzman olan tarihçi Stephen Turnbull, ekonomi geliştikçe başkent Edo'da (Tokyo) "kozmopolit bir kültürün" ortaya çıktığından bahsediyor. Turnbull, söz konusu dönemi şu sözlerle anlatıyor: "Samurayların Edo'da görevdeyken sergiledikleri gereksiz askeri güç gösterisi, onların savaşçı geleneklerinin artık bir ayrıcalık sağlamadığını ve içine düştükleri kifayetsizliği gizliyordu belki ama gerçekte sıradan insanlar alenen yasalara meydan okuyarak kılıç kuşanıyor, tiyatrolarda bir zamanların asil samuray gelenekleriyle alay eden oyunlar sahneleniyordu."

İngiliz araştırmacı ve yazar Jonathan Clements'in, *A Brief History of the Samurai (Samurayların Kısa Tarihi)* adlı kitabında anlattıklarına bakılırsa, rōninleri intikam almaya sevk edecek olayların fitili şu şekilde ateşlenmişti: "Tokugawa döneminin bitmek bilmeyen tören ve nezaket ziyaretleri kapsamında, o zamanlar resmi başkent olan Kyoto'dan Edo'ya elçiler gönderilmiş ve Akō beyliğinin daimyosu (feodal derebeyi) Asano Naganori'ye, şehre ulaşan bu elçileri ağırlaması emredilmişti. Şogunun üst düzey yetkililerinden biri olan Kira Yoshinaka (tarihsel olarak Yoshihasa adıyla bilinir), Asano'ya hazırlıklar konusunda talimatlar vermekteydi. Görünüşe göre bu iki adam pek iyi geçinemiyordu ve satır aralarını okuduğumuzda, Asona'ya talimatları iletmek Kira'nın görevi olmasına rağmen, bu hizmeti karşılığında Asona'dan hatırı sayılır miktarda ücret, hatta rüşvet beklentisi içinde olduğu anlaşılıyor."

Asano ve Kira oldukça farklı türden samuraylardı. Turnbull'un aktardığına göre, babasının ölümü üzerine sekiz yaşında daimyoluk makamını devralmış olan 34 yaşındaki Asano, kendisi hakkında yazılmış ilk raporlarda, "zeki ve kurallara bağlı biri olmakla birlikte, ağırbaşlı hükümet işlerini tercih etmeyecek kadar ehlikeyif" biri olarak tarif edilmişti. Ayrıca, ne edebî ne de askeri alanda herhangi bir beceriye sahip olmadığı ve "cinselliğe son derece düşkün olduğu"

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/ronin

Seslendiren: Utku Durmuşoğlu

ifade ediliyordu. Öyle ki hizmetkârlarını kendisine kadın temin etmedeki başarılarına göre terfi ettirdiği söylentileri dilden dile dolaşmaktaydı.

Buna karşılık Kira, Tokugawa Şogunluğu'nun tören işlerini yürütmek ve denetlemekle sorumlu "soylu ailelerin" yer aldığı ayrıcalıklı bir gruba mensuptu. 1701'de, birbiri ardına gelen şogunlara hizmet ettiği bu görevdeki 40. yılını doldurmuş olan altmış yaşındaki Kira, "saray törenleri konusunda son derece güvenilir bir usta" olarak anılmaktaydı. Turnbull, konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde aktarıyor: "Bu mevkideki bir adamın aptallığa katlanamayacağını varsayabiliriz diye düşünüyorum. Dolayısıyla, saray kadınlarının saray törenlerinden daha ilginç olduğunu düşünen ve en temel becerilerden bile yoksun olmasına rağmen, ona talimatlar veren yaşça büyük öğretmeninden en az on kat daha fazla gelire sahip olan bu genç daimyoya adabımuaşeret öğretmek zorunda kalması Kira'nın sabrının sınırlarını zorlamıştı."

Yazar Clements ise Kira'nın "iğneleyici yorum yapma konusunda usta" olduğunu ve Asano'nun taşralı kökenlerine dair çok fazla imada bulunmuş olabileceğini söylüyor. 21 Nisan 1701 tarihinde, Edo Kalesi'nin "Matsu no Ōrōka" yani Çamlı Geçit adı verilen koridorunda yaşanan bir sürtüşme sırasında "Kira fazla ileri gitti," diyor Clements... Tartışma esnasında Kira, çileden çıkmış olan Asano'yu iyiden iyiye kışkırtmış ve sonunda Asano, vakizaşi adı verilen kısa kılıcını (sarayda müsaade edilen tek kılıç türüydü) çekerek onun yüzünü yaralamıştı. Öfkeden deliye dönmüş haldeki Asano, aralarındaki düşmanlığı kastederek, "Sana olan kinimi unuttun herhalde!" diye haykırıyordu.

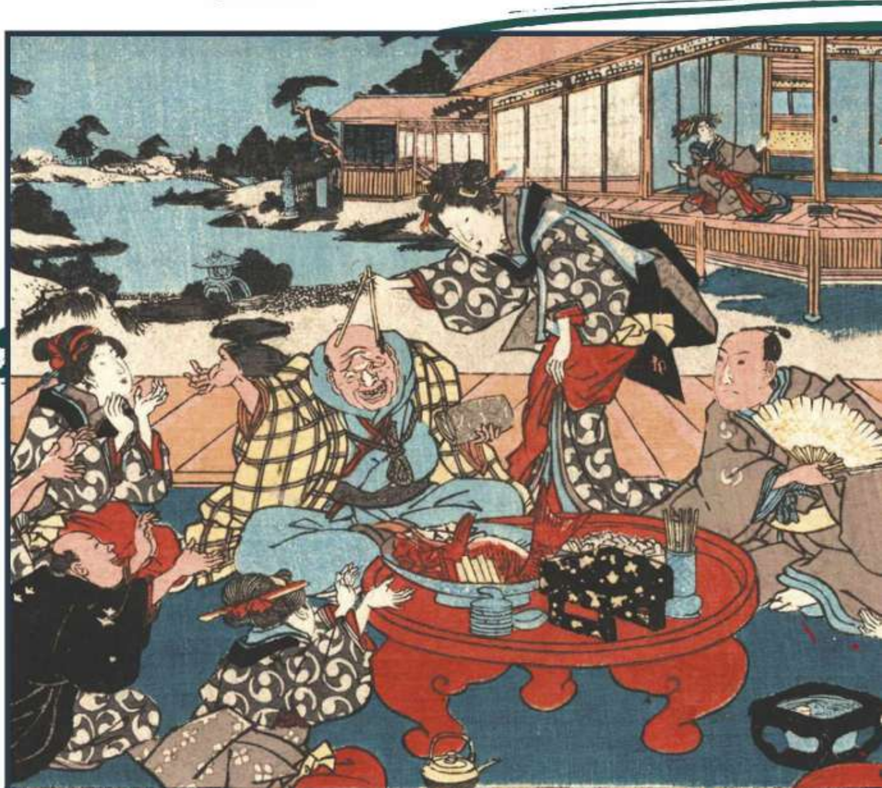
Kira'nın yüzündeki yara önemsizdi ve iki adam gardiyanların araya girmesiyle hemen ayrılmıştı. Gelgelelim, her ne sebeple olursa olsun şogunun sarayı içerisinde silah çekmek ölüm cezası gerektiren bir suçtu. Asano ölümcül bir hata yapmıştı ve bedelini çok hızlı ödedi. Gün ortasında gerçekleşen olayın hemen ardından Asano saat 13.00'te tutuklandı ve 16.00'da, seppuku olarak bilinen, kişinin kendi karnını yardığı ritüelistik yöntemle intihar etmesi emredildi. Bundan sadece dakikalar sonra Asano kendi canına kıydı. Geçmişte bir muharebede mağlup olmuş veya itibarını yitirmiş tüm daimyolarla aynı kaderi paylaşan Asano'nun topraklarına el konuldu ve toplumdan dışlanan takipçileri "rōnin" yani "dalgaların adamları" olarak bilinen, efendisiz başıboş samuraylar haline geldiler.

Tokugawa Şogunluğu'nun başlattığı uzun süreli barış döneminin hesapta olmayan neticelerinden biri de bu efendisiz samurayların sayısındaki artış oldu. Kiminin efendisi savaşta yenilgiye uğramış, kimininki ise yoksullaşıp gücünü kaybetmişti. Sonuç olarak ülke işsiz samuray kaynıyordu. Birçoğu, keşiş veya tüccar olmak için kılıcını bir kenara

"SONRAKİ İKİ YIL BOYUNCA TİPİK BİR SERSERİ SAMURAY ROLÜNE BÜRÜNEN ŌISHI, KYOTO'NUN EN KÖHNE BİRAHANELERİNDE VE GENELEVLERİNDE KAFAYI ÇEKTİ"

bırakmıştı. Geri kalanlarsa, yazar Kenneth Henshall'ın, *A History of Japan: From Stone Age to Superpower (Japonya'nın Tarihi: Taş Devrinden Süper Güce)* adlı kitabında belirttiği gibi, kırsal bölgelerde aylak aylak dolaşıp haydutluk yapıyordu.

Geçmiş zamanlarda, efendilerinin ölümünün ardından, ona derin bir sadakatle bağlı olan samuraylar da intihar ederdi veya en azından böyle olması beklenirdi. Sözgelimi, 1333 yılında Kamakura Şogunluğu'nun yıkılmasının ardından Hōjō klanı devrildiğinde, 6.000 takipçinin kendini öldürdüğü söylenir. Junshi adı verilen bu gelenek nedeniyle değerli insan kaynağının israf edildiğini düşünen Tokugawa Şogunluğu 1633'te bu eylemi yasakladı ve yasağı öylesine katı bir şekilde uyguladı ki bir daimyo olan Okudaira Tadamasa'nın tebaasından biri efendisinin ölümü üzerine intihar edince, adamın iki çocuğu idam edildi ve çok sayıda akrabası sürgüne gönderildi.

ALT İki yıl süren planlama döneminde Ōishi vaktini birahanelerde ve genelevlerde geçirerek Kira'nın casuslarını kandırdı. Hatta sırf onları aldatmak amacıyla efendisinin ölüm yıldönümünde bir balık ziyafeti çektiği rivayet edilir

Gelgelelim, efendisi haksızlığa uğramış bir samuray için başka bir onurlu yol daha mevcuttu: Katakiuchi, yani kan davası... *A History of Japan, 1615-1867 (Japonya Tarihi, 1615-1867)* adlı kitabın yazarı George Sansom şöyle diyor: "Edo dönemindeki ilk Katakiuchi vakası, Watanabe Kazuma ile onun kardeşini öldüren Kawai Matagoro arasında 1634'te gerçekleşen ünlü Igagoe olayıdır. Yanına kayınbiraderini ve iki genç samuray alan Kazuma, Matagoro ve birkaç yakınını Iga bölgesindeki ıssız ve dağlık bir araziye kadar takip etti. Küçük intikam çetesi burada hasımlarının üstesinden gelmeyi başardı ve Kazuma, Matagoro'yu öldürdü."

Asano'nun seppuku yaparak kendi canına kıymasının ardından, efendisinin öldüğünü haber alan kale muhafızı Ōishi Yoshio, emredildiği şekilde kalenin kapısına kilit vurdu, askerleri tasfiye etti ve kalenin anahtarlarını şogunluğun tayin ettiği yeni daimyoya verdi. Yazar Clements bu durumu şöyle değerlendiriyor: "Geçmiş zamanlarda savaşa yol açabilecek bu tip meseleler artık Tokugawa iktidarının katı şekilde uyguladığı yasalarla çözülüyordu ve bir daimyonun yerinden edilmesi, şogunun iki dudağı arasından çıkacak bir emre bağlıydı." Öte yandan, ne Ōishi ne de emri altındaki yoldaş samurayları efendilerinin ardından intihar etme yolunu seçmediler. Akıllarında başka bir şey vardı... ▶

Saray törenlerinin kibirli üstadı Kira Yoshihasa'nın hakaretlerine maruz kalan Asano'nun sonunda sabrı taştı ve şogunun sarayında kılıcını çekerek ölümcül bir hata yaptı

CHŪSHINGURA'NIN YÜKSELİŞİ

47 rōninin başlangıçta hasıraltı edilen hikâyesi Japonya'nın en simgesel anlatılarından birine dönüştü

47 rōninin intikam hikâyesi, *Chūshingura: Sadık Hizmetkârların Hazinesi* olarak bilinen sürükleyici bir piyese uyarlanmıştı. Fakat yazar Jonathan Clements, ilk başlarda Tokugawa hükümetinin olayı anlatan tüm oyunları ve basılı metinleri "susturarak" bu hikâyenin yayılmasını önlemek için umutsuz bir çaba sarf ettiğini söylüyor ve ekliyor: "Olayın öylece unutulmasını diliyorlardı ama bu hadisenin gerçekten yaşanmış olduğu ve herkesi aynı şekilde davranmaya teşvik etme riski taşıdığı gerçeğiyle baş başa kalmışlardı. Bu durumun, ABD vatandaşlarına silah taşıma hakkı tanıyan yasaya epey benzediğini düşünüyorum."

"Bu çağdışı gelenek, yani 'silah taşıma hakkı', toplum yapısının önemli bir parçası olarak karşımızda duruyor ve herkes sanki bu durum o kadar da büyük bir fark yaratmıyormuş gibi davranıyor. Gelgelelim, bu yasa ülke genelinde binlerce gerginliğin, ihtilafın ve husumetin, silahların kullanıldığı çatışmalara dönüşmesine yol açıyor. Söz konusu dönemde Japonya yaklaşık yüz yıl boyunca barış içinde yaşadı fakat tüm yönetici kademeleri esasen insan öldürmeyi meslek edinmiş gerçek savaşçılardan oluşuyordu. Dolayısıyla 47 rōninin intikamı, samurayların aslında ne yapmaları ve nasıl davranmaları gerektiğini hatırlatan ani ve sarsıcı bir eylem oldu."

Piyes, olaydan neredeyse 50 yıl sonra, Bunraku adı verilen geleneksel Japon kukla tiyatrosu gösterisine uyarlanana dek sahnelenmedi. Clements, "O dönemde bile yazarlar sansürü aşmak için oyunu sanki yüzlerce yıl öncesine ait olayları anlatıyormuş gibi lanse ettiler," diyor. Daha sonra, Kabuki adı verilen Japon halk tiyatrosu türünde bir oyuna uyarlanan *Chūshingura*, o zamandan beri Japonya'nın en sevilen hikâyelerinden biri. Edebiyat eserlerine, televizyon yapımlarına ve animelere konu olan bu hikâyenin, başrolünde Keanu Reeves'in yer aldığı 2013 yapımı bir sinema filmi dahi mevcut.

ÜST Gece karanlığından ve kardan istifade eden 47 rōnin, Kira'nın kalesinin duvarlarına tırmanarak saldırıya geçti. Saldırı esnasında sivil kayıpları en aza indirmeye çalıştılar

SAĞ Sanatçı Tsukioka Yoshitoshi'ye ait 1864 tarihli bu resim 47 rōninin gece saldırısını tasvir ediyor

ALT Kira intihar ederek onurlu bir şekilde ölmeyi reddedince, Ōishi, efendisinin kendisini öldürmek için kullandığı bıçakla Kira'nın başını gövdesinden ayırdı

Ōishi, şoguna karşı vazifesini yerine getirmiş olsa da sıradaki görev çok daha önemliydi: Asano'nun intikamını almak... Efendisinin adını temize çıkarmadan önce intiharı seçmesi düşünülemezdi. Bu yüzden, düzinelerce hizmetkârıyla birlikte yeraltı dünyasının gölgelerine çekildi ve yavaş yavaş intikamını planlamaya koyuldu. Hiçbir şüphe çekmeyip, düşmanını gafil avlamak istediğinden, ustaca rol yapmaya başladı. Sonraki iki yıl boyunca tipik bir serseri samuray rolüne bürünen Ōishi, Kyoto'nun en köhne birahanelerinde ve genelevlerinde kafayı çekti. Dışarıdan bakıldığında, her şeyden vazgeçmiş bir adam gibi görünüyordu. Hatta karısından boşanmış ve çocuklarını evlatlıktan reddetmişti. Ancak bunun asıl sebebi, ailesini gelecekteki eylemlerinin sonuçlarından korumaktı.

Clements, intikam planının yavaş yavaş nasıl uygulandığını şu sözlerle anlatıyor: "Farklı yerlerden yola çıkan 47 rōnin dikkat çekmeden Edo'ya ulaşarak halkın arasına karıştı. Aralarından biri, Kira'nın evini inşa eden adamın kızıyla evlendi ve bu süreçte, epey büyük olan malikânenin tasarım planlarını ele geçirdi. Diğerleriyse Edo'ya gizlice silah soktu." İki yıl süren bekleyişin ardından, 31 Ocak 1703'te (Dönemsel Japon Takvimi'ne göre, 15. Genroku yılının 12. ayının 14'üncü günü) suikastçılar gecenin karanlığından ve yağan kardan istifade ederek Kira'nın kalesine bir gece baskını düzenlediler. Yazar Turnbull, bu dramatik anda Ōishi'nin yaptığı konuşmayı şöyle aktarıyor: "Efendimizin baş düşmanına duyduğumuz nefret şu gördüğünüz karlar gibi birikti. Bu akşam, efendimizin intikamını almak için saldırıya geçiyoruz. Dağları yerinden oynatacak kadar güçlü olmalıyız. Bu bembeyaz kar hem itibarımıza düşen kara lekeyi temizleyecek hem de sesimizi bastırarak bize yardım edecek."

Ön ve arka girişlerden eş zamanlı baskın yapan samuraylar, merdivenlerle duvarlara tırmanıp kaleye girdiler. Ardından, kalenin içerisindeki diğer konutlarda yaşayanları uyararak, tek bir kişiden intikam almaya yönelik bu kan davasına müdahale etmemelerini istediler. Saldırıyı haber vermeye yeltenen herhangi biri olması durumunda etkisiz hale getirmeleri için arkalarında okçuları bırakan saldırganlar hızla ilerlediler ve Kira'nın, Ashigaru olarak bilinen sıradan askerlerinin büyük çoğunluğunun kaldığı uzun barakaların kapılarını demir kelepçelerle kilitleyerek, uyumakta olan askerleri içeriye hapsettiler. Geriye sadece malikânedeki seçkin samurayların üstesinden gelmek kalmıştı.

Clements ayrıca şunları da ekliyor, "Ōishi'nin birkaç adamı, bunun soylu bir samuray görevi olduğunu ve savaşçı olmayan kimseye zarar gelmeyeceğini söyleyerek kapılardaki görevlileri, çevre sakinlerini ve hizmetkârları emniyete almakla görevlendirilmişti. Bunu yaparken kesinlikle şiddete başvurmamaları konusunda da emir almışlardı."

Ōishi'nin savaş davullarını çalmasıyla, o ve adamları malikâneye akın etti ve Kira'nın gözü pek muhafızlarıyla kıran kırana bir çatışma patlak verdi. Çıkan kargaşada Kira'nın adamlarından 17'si öldü ve 22'si yaralandı. Buna karşılık 47 rōninden hiçbirinin ciddi bir yara almamış olması dikkat çekiciydi. Ölümüne bir mücadele sergileyen adamları kahramanca dövüşürken, Kira gizli bir kapıdan kaçtı. Hemen ensesinde olan Ōishi'nin ise Kira'yı elinden kaçırmaya niyeti yoktu. Nihayet düşmanını yakalayan Ōishi, yüzüne bir fener tutarak, efendisinin kılıcının bıraktığı belirgin yara izine gururlu bir ifadeyle baktı.

Kira dizlerinin üzerine çökmüş, iki büklüm bir haldeyken, Ōishi ona seppuku yaparak kefaretini ödeme şansı tanıdı. Kira bunu reddettiğindeyse onu saçlarından kavrayarak ayağa kaldırdı ve rivayetlere bakılırsa, efendisinin kendi canına

"KİRA İNTİHAR ETMEYİ REDDEDİNCE ŌISHI ONU SAÇLARINDAN KAVRAYARAK AYAĞA KALDIRDI VE KAFASINI KESTİ"

kıyarken kullandığı bıçakla kafasını kesti.

Malikâneden ayrılırken Rōninler yangın çıkmasını önlemek için tüm gaz lambalarını söndürdüler ve Kira'nın kesik başını yanlarına alıp, efendileri Asano'nun mezarına doğru yola koyuldular. Sengakuji Zen Tapınağı'na vardıklarında olaya dair haberler çoktan yayılmıştı ve yöre halkı tarafından birer kahraman gibi karşılandılar. Kira'nın başını ve onu kesen bıçağı efendilerinin mezarının önüne yerleştirdikten sonra, içlerinden biri hariç tüm rōninler yetkililere teslim oldu. Terasaka Kichiemon adındaki bu savaşçıyı, Asano'nun intikamının alındığını haber vermesi için Akō beyliğine göndermişlerdi.

Tüm bu yaşananlar Tokugawa yönetimini epey sıkıntılı bir duruma sokmuştu. Yazar Clements vaziyeti şöyle özetliyor: "Samuray gelenekleri dikkate alındığında rōninler aslında doğru şeyi yapmış ve söz konusu geleneklere kusursuz şekilde riayet etmişlerdi. Lakin bir taraftan da şogunluğun emirlerine açıkça karşı geldikleri aşikârdı. Edo halkının, Ōishi ve adamları için şoguna bir dilekçe yazıp, onların bu olayda samuray onur kurallarına ne kadar uygun hareket ettiklerine dikkat çekmesinin de pek bir faydası olmadı. Nihayetinde şogun, sıradan katillere verilen idam cezasıyla öldürülmeleri yerine, bir tür saygı göstergesi olarak, rōninlere seppuku yapma şansı tanınmasını emretti." Affedilen haberci Terasaka Kichiemon haricindeki 46 rōnin, beklendiği üzere, onurlu bir şekilde hükmü hemen yerine getirdi. Bu süreçte efendilerinin adını temize çıkarmış ve daimyoluğunun yeniden kurulmasını sağlamışlardı. Ne var ki toprak büyüklüğü Asano zamanındaki halinin onda birine düşmüştü.

Clements, rōninlerin intikam hikâyesinin bire bin katılarak nesilden nesle aktarıldığını söylüyor: "47 rōninin hikâyesi hakkında yazanların, söz konusu samurayları bu şekilde davranmaya iten korkunç ve içinden çıkılmaz sisteme değil, daha ziyade kan davasına dair gerçeklere ve taktiklere odaklanma eğiliminde olduğunu görüyoruz. Kısmen de olsa hem Ōishi'nin hem de Kira'nın böyle hareket etmiş olmalarının sebebi, ülkede var olan sonu gelmez yükümlülükler ve kurallar zinciriydi. Sözgelimi, bu çarpık sistem yüzünden, sırf bir işle meşgul olsunlar ve ülkeyi yöneten adama biat etsinler diye, tüm ordular şogunun kaldığı saraylarda nöbet tutmak üzere düzenli olarak ülkenin dört bir yanına gidiyordu. Aslında şogunun bunu yapmasının tek sebebi, olağanüstü bir durumda hemen orduya liderlik edebilmesini mümkün kılmaktı. Gelgelelim, tek bir savaşın bile yaşanmadığı 100 yılın ardından artık buna ihtiyaç olmadığı apaçık ortadaydı."

"Aslına bakılırsa bu durum, rōninlerin hikâyesinin Edo Japonyası'nda bu denli yankı uyandırmasının da temel sebebiydi; zira 47 rōnin, Tokugawa toplumunun çarpık temeller üzerine kurulu olduğunu hatırlatıyor, dikkatleri buraya çekiyordu. Kendilerine başka bir seçenek bırakılmadığını gören, uçurumun eşiğindeki bu adamlar, herkesin maruz kaldığı baskının sembolü haline geldiler. Dolayısıyla, sonraki 150 yıl boyunca Japonya'da şu sorular kafaları kurcaladı: Peki ya asıl kötü adam Tokugawa iktidarıysa? Ya tüm bu olan biten onların suçuysa? Ya tüm sistem bir düzmeceyse ve modernleşme hakkında daha fazla düşünmemiz gerekiyorsa?"

Şüphesiz tüm bu soruların da etkisiyle, Meiji Restorasyonu olarak bilinen süreç 1868'de Tokugawa Şogunluğu'nun 265 yıllık feodal rejimine son verdi. İmparator Meiji'nin 1868-1912 yılları arasındaki saltanatını kapsayan Meiji Dönemi'nde Japonya, soyutlanmış bir feodal toplumdan modern bir topluma dönüşmeye başladı. Artık Japonya'yı bambaşka bir gelecek bekliyordu...

AHLÂKİ İKİLEM

47 rōninin intikamı, samurayların bağlı olduğu onur kurallarına, yani samuray savaşçı yasasına dair bazı ciddi meseleleri gündeme getirdi

47 rōninin, efendilerinin intikamını alması geniş kitlelerce takdir edildiyse de olayın hemen ardından eylemlerine dair bazı tartışmalar yaşandı. Yazar George Sansom, Konfüçyüsçülüğün sadakat ve bağlılık ideallerinin yön verdiği intikam eylemlerinin o dönemde Tokugawa iktidarı tarafından tamamen yasaklanmasının mümkün olmadığına dikkat çekiyor ve şöyle diyor: "Bir intikam eylemi gerçekleştirecek kişilerin Bakufu'dan, yani şogunluktan izin alması gerekmekteydi ve bu izin genellikle verilirdi."

Yazar Stephen Turnbull ise 47 rōninin kimilerinde hayranlık, kimilerindeyse kınama duyguları uyandıran bir dizi farklı tepkiye yol açtığını belirtiyor ve ekliyor: "Romantik unsurlardan sıyrılıp meseleye düz mantıkla bakacak olursak, bu karmaşık suikast planının içerdiği mutlak gizliliğin, eylemin tamamen yasadışı ve sinsi doğasını daha da pekiştirdiğini görebiliriz. Aslına bakılırsa şogun, ülkenin kanunlarını uygulayarak bu eyleme doğru bir şekilde karşılık vermişti."

Bu konuda yazar Jonathan Clements'in görüşleriyse şöyle: "Yaşananlar samuray değerlerinin özüyle ilgili tartışmalara yol açmıştı. Japonya'daki hemen hemen herkes bu eylem hakkında fikir beyan ediyordu. Rōninler daha erken saldırmalı mıydı? Ya iki yıl süren planlama aşaması sırasında Kira bir hastalık yüzünden ölseydi? Eylem öncesinde planlarıyla ilgili daha dürüst ve açık olmaları gerekir miydi? Aslında söz konusu rōninler çarpık Tokugawa sisteminin kurbanları mıydı? Yozlaşmış bürokratların kararları ve eylemleri yüzünden köşeye mi sıkışmışlardı?" Clements şunu da ekliyor: "Bu olayın ardından Tokugawa iktidarının en büyük korkusu, Japonya'daki en ufak bir çatışmanın eskiden olduğu gibi savaş meydanı kurallarıyla çözülmeye çalışılması yönünde bir riskin ortaya çıkmış olmasıydı. Zira bu tip bir olay, Buşido adı verilen samuray davranış kuralları gereğince bir savaşa dönüşebilir ve toplumsal düzende, dolayısıyla da Tokugawa iktidarında istikrarsızlığa yol açabilirdi."

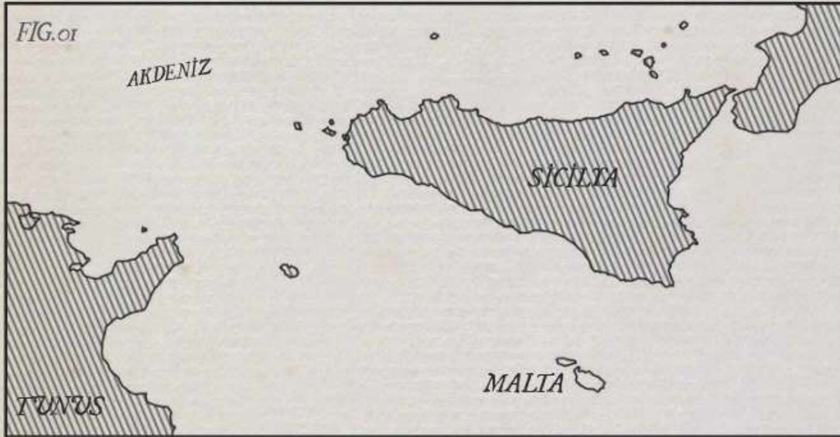
"Rōninlerin intikamı samurayların, özellikle de Tokugawa iktidarının, bulundukları yere hangi noktadan geldiklerini hatırlatması bakımından rahatsızlık vericiydi. İktidar, 100 yıllık barış dönemi boyunca herkese samurayların halen onurlu ve geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya devam ettiğini söyledi ve birdenbire, merkezinde samuray onuru ve samuray savaşçı yasası yer alan bu mesele ortaya çıktı. Böylece görüldü ki samuray gelenekleri aslında hâlâ aşırı şiddet yanlısı ve ölümcüldü. Bu durum, suçlular tarafından, sokaklardaki her bıçaklama olayının onurlu bir intikam cinayeti olarak görülmesi veya tüm hırsızlıkların haklı bir askeri eylem olarak kabul edilmesi riskini taşıyordu."

Zaman Yolcusunun El Kitabı

MALTA KUŞATMASI

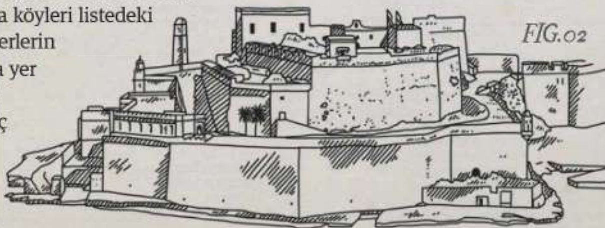
Malta, 1565

Günümüzde Malta denince akla güneşte kavrulan muhteşem kumsallar ve göz alabildiğine uzanan berrak sular geliyor. Gelgelelim şimdi geçmiştesin ve takvimler 1565'i gösteriyor. Malta, tarihin en etkileyici ve destansı kuşatmalarından birine sahne olmak üzere. Orta Doğu ve İstanbul'u çoktan fethetmiş ve karşısına çıkma gafletinde bulunan Hristiyanları alt etmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'na Kanuni Sultan Süleyman hükmediyor. Fakat Malta kolay lokma olmadığını kanıtlayacak. 1070 civarında kurulmuş bir şövalye tarikatı olan ve 1530'da Kutsal Roma İmparatoru Şarlken'in verdiği imtiyazlarla buraya yerleşen Hospitalier Şövalyeleri'nin yönetimi altındaki ada, pek çok kişiye göre tüm Hristiyan Avrupa'yı temsil ediyor. Malta'ya zaten daha önce bir sefer düzenlemiş olan Osmanlı, nüfusun bir kısmını köle olarak ele geçirmiş durumda. Şimdiyse geri dönüp yarım kalan işini tamamlamak istiyor. Korku salan Osmanlı kuvvetlerinin çok yakında geri döneceğini bilen şövalyeler, sayıca dezavantajlı olmalarına rağmen, savunmalarını kuvvetlendirip güçlerini toplamakla ve cesurca sonuna kadar savaşmaya hazırlanmakla meşgul. Böyle bir dönemde Malta'ya gelmeyi seçtiğine göre, en azından hayatta kalabilmek için senin de Hospitalier Şövalyeleri'ni desteklemekten ve Osmanlı kuşatmasına direnmekten başka çaren yok.

NEREDE KALMALI?

Şüphesiz, kuşatma altındaki bir adada kalınabilecek çok az sayıda "güvenli" yer vardır. Nerede kalınırsa kalınsın yiyecek oldukça kıttır ve hastalıklar bir hayli yaygındır. Fakat en azından çatışmaların yoğunlaştığı yerlerden her ne pahasına olursa olsun kaçınmak akıllıca olacaktır. Malta'daki çatışmalar büyük oranda Valetta Limanı'nın girişindeki Aziz Elmo Kalesi'nde gerçekleşecek. Osmanlı kuvvetleri kaleyi kolaylıkla ele geçirebileceğini düşünse de şövalyeler burayı 30 gün boyunca savunmayı başaracak. Lakin bu takdire şayan savunmanın bedeli onlar için çok ağır olacak. Aziz Angelo ve Aziz Michael kaleleri ile Birgu ve Senglea köyleri listedeki diğer hedef noktaları. Bu yerlerin hepsi limanın yakınlarında yer alıyor. Dolayısıyla, kendini sağlama almak istiyorsan iç kesimlere doğru yolculuk etmen en makul seçenek gibi görünüyor.

Yapılacaklar & Yapılmayacaklar

✓ **Yiyeceğini idareli kullan.** Jean de Valette, Osmanlıları yerel yiyecek kaynaklarından mahrum bırakmak için tüm ekinlerin hasat edilmesini ve kuyuların zehirlenmesini emretti.

✓ **Askeri üniforma giy.** Siviller askeri üniforma giyip surlarda devriye gezerek, Osmanlıları Malta'da gerçekte olduğundan daha fazla asker bulunduğuna inandırmaya çalışıyor.

✓ **Elinden geleni yap.** Ne kadar küçük olduğu fark etmeksizin her türden katkının kuşatma savaşı sırasında büyük bir faydası olabilir.

✓ **Çatışmanın en yoğun olduğu yerlere gitmeye hazırlan.** 70 yaşındaki De Valette'in, en tehlikeli yerlere korkusuzca gittiği ve bu şekilde birliklerini de yüreklendirdiği söyleniyor.

✓ **Vahşete hazırlıklı ol.** Her savaş gibi bu kuşatma da çok fazla vahşete tanıklık edecek. Örneğin, adayı savunanlar ele geçirdikleri Osmanlı akıncılarının başlarını kesip top güllesi olarak kullanacak.

✗ **Umudunu kaybetme.** Kuşatma savaşı yıldırıcı olabilir ve hiç bitmeyecekmiş gibi görünebilir. Fakat unutma ki karşı taraf da aynı şekilde hissediyor.

✗ **Panik yapma.** Bir Osmanlı sancağı gördüğünü zanneden şehir halkı büyük bir panik yaratıp çok sayıda masum insanın dost ateşi yüzünden ölmesine sebep oldu. Aynı şeyin bir daha olmaması için sakin kal.

✗ **Nöbet yerini terk etme.** Aziz Elmo Kalesi'nde konuşlandırılan askerlerin direnci sayesinde Malta, kaleyi neredeyse bir ay boyunca elinde tutmayı başaracak.

KİMİNLE ARKADAŞ OLMALI?

Jean Parisot de Valette

Saint Jean Şövalyeleri veya Aziz Yuhanna Şövalyeleri olarak da bilinen Hospitalier Şövalyeleri'nin 70 yaşındaki Büyük Üstadı ve yaşayan bir efsane olan De Valette, yanında yer almak isteyeceğin bir lider. 18 yaşından beri şövalye olarak hizmet eden De Valette, kürek mahkûmu olarak çalıştırıldığı bir yılını günde 20 saat kürek çekerek geçirmiş ve sağ kalmayı başarmıştı. 1522'deki Rodos Kuşatması'nda da yer alan ünlü lider en az beş dili akıcı şekilde konuşabiliyor. Fransız olmasına karşın, geleneksel olarak İtalyanların üstlendiği bir mevki olan tarikat kadırgası kaptanlığına seçildi. İleri yaşına rağmen, gelecekteki zor zamanlarda hiç şüphesiz arkadaşı olmak isteyeceğin biri.

Ekstra ipucu:
De Valette son derece popüler ve saygın bir kişi. Yine de onu nasıl etkileyeceğin konusunda endişelenmene gerek yok çünkü mütevazı, alçakgönüllü ve sözünün eri bir adam olarak tanınıyor. Ahlaklı ve savaşmaktan çekinmeyen biri olduğunu kanıtladığın sürece onun saygısını kazanacağın kesin.

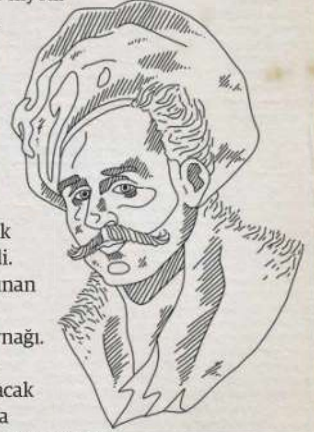
FIG.03

KİMDEN UZAK DURMALI?

Turgut Reis

Osmanlı Donanması'nın saygın ve korku salan komutanlarından biri olan Turgut Reis, şehri ve özellikle de Aziz Elmo Kalesi'ni işgal edecek kuvvetlere liderlik etmeye niyetli ve pek çok kişi onu durdurmanın imkânsız olduğunu düşünüyor. Geçmişte Napoli ve Sicilya'da korsanlık yapmış olan bu korkusuz denizci, sayısız zaferle gücünü ispatladı ve kendisinden öncekiler gibi onun da komutanlığında, Osmanlı İmparatorluğu dünyanın en büyük deniz güçlerinden biri haline geldi. Çetin ve insafsız taktikleriyle tanınan Turgut Reis, Hristiyan savunma birlikleri için büyük bir korku kaynağı. Ne var ki nihayetinde Osmanlılar açısından başarısızlıkla sonuçlanacak kuşatma esnasındaki çatışmalarda hayatını kaybedecek. Unutma ki sen de Malta savunmasına katılan bir ada sakinisin ve eğer kellenin uçurulmasını istemiyorsan, ne pahasına olursa olsun Turgut Reis'ten uzak durmalısın.

FIG.04

Faydalı beceriler

Bu beceriler uzun ve zorlu kuşatma sırasında sağ kalmanı sağlayabilir

İnşaat

Bu dönemde bir şehri savunmanın en hayati kısmı nedir diye sorsak cevap kesinlikle sağlam surlar olur. Eğer hayatta kalmak istiyorsan bu konuya senin de el atman gerekecek. Kadınlar, erkekler ve çocuklar birlikte çalışarak yıkılan surları yeniden inşa ediyor, tahkimatları onarıyor ve mühimmatları hazırlıyorlar.

FIG.05

Casusluk

Kuşatma savaşı esnasında karşı tarafın bir sonraki hamlesini bilmek başarının anahtarıdır. De Valette'in yaklaşan istiladan zamanında haberdar olması iyi bir casus ağı sayesinde mümkün oldu.

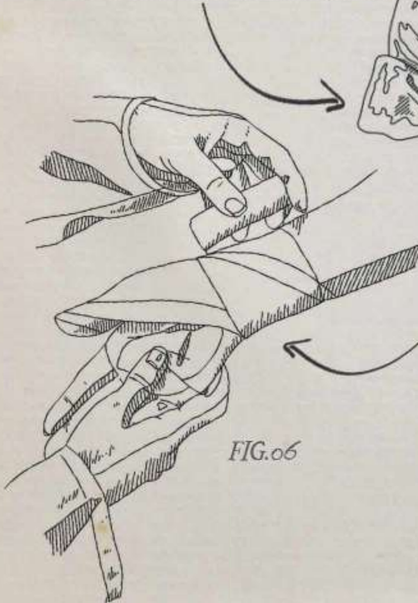

FIG.06

Tıbbi destek

Kuşatma nihayetinde Malta'nın lehine sonuçlanacak olsa da zayiat son derece ağır olacak. Yaralıların tedavi edilebilmesi için çok fazla desteğe ihtiyaç var.

FIG.07

Kiev Rus Knezliği Hakkında Bilmeniz Gereken 5 Şey

Bir zamanlar doğuya hükmetmiş bu kayıp Avrupa uygarlığına yakından bakalım

Yazan: Jonathan Gordon

On birinci yüzyılda, Avrupa'nın toprak genişliği bakımından en büyük krallığı Kiev Rus Knezliği'ydi (Kiev Knezliği / Kiev Dukalığı). Ne var ki Moğolların 1240'ta Kiev'i kuşatması ve işgal etmesiyle krallık yıkıldı. Bu krallığın bıraktığı izler yüzyıllar boyunca kraliyet hanedanlarında etkisini sürdürdüyse de toprakları yeni ulusların kontrolüne geçmişti. Bugünkü Belarus, Rus ve Ukrayna halklarının atası sayılan bu tarihsel Rus devletinin (bunu günümüzdeki Rusya'dan bağımsız ve ayrı olarak düşünmek gerekiyor) mirası son zamanlarda siyaseten istismar edilen bir mesele haline geldi. Öyle ki Ukrayna ve Rusya arasında, hangi ülkenin Kiev Rus Knezliği'nin meşru varisi olduğu konusunda uzun zamandır süregelen bir gerilim söz konusu. Kısa bir süre önce Ukrayna'da, Rusya'nın isminin, kökeni 13. yüzyıla dayanan ve ülkenin kuzeybatısındaki geniş düzlükleri tarif etmek için kullanılan "Muskovy" şeklinde değiştirilmesi için bir imza kampanyası başlatıldı. Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'nin de destek verdiği imza kampanyasına ait dilekçenin yazarı Valeriya Şakvorostova, kaleme aldığı metinde, "Yabancılar açısından bakıldığında, tarihi haritalardaki Kiev-Rus ismiyle Rusya ismi neredeyse aynı kabul ediliyor ve sanki tek bir devletin devamıymış gibi görünüyor," ifadelerine yer vermiş. Peki, bu Rus krallığının halefi günümüz Ukraynası mı? Veya diğer açıdan bakacak olursak, Rusya'nın, Kiev Rus Knezliği'nin mirasına tek başına sahip çıkmak istemesi haklı bir talep mi? Tartışmaların merkezindeki bu Orta Çağ krallığı hakkında daha fazla bilgi edinmek için, *The Kingdom of Rus (Rus Krallığı)* adlı kitabın yazarı Profesör Christian Raffensperger ile tarihin tozlu sayfalarını aralıyoruz.

UZMAN ÖZGEÇMİŞİ

© Wittenberg University

CHRISTIAN RAFFENSPERGER
Orta Çağ Avrupası, Rusya ve Ukrayna bağlamında antik dönem ve modern öncesi dönem çalışmaları alanında uzmanlaşmış olan Christian Raffensperger, ABD'nin Ohio eyaletindeki Wittenberg Üniversitesi'nde tarih profesörü ve bölüm başkanıdır. Ayrıca, alanında pek çok kitap kaleme almıştır.

Liderleri İskandinav Kökenliydi

Genellikle Kiev Rus Knezliği'nin ilk hükümdarlarının Viking oldukları söylenir ki bu bütünüyle yanlış bir iddia değil. Raffensperger bu konuda şöyle diyor: "Doğu Avrupa'da Varegler olarak anılan İskandinavlar, Rus krallığının kurucularıydı. Kiev Rus Knezliği'ni, Rus prensliklerini ve daha sonra ise Moskova Knezliği'ni yönetmiş olan Rurik Hanedanı'nın ilk üyelerinin İskandinav olduklarını net biçimde biliyoruz." Bölgeye hükmeden Rurik Hanedanı, adını, günümüzde Rusya sınırları içerisindeki Ladoga Gölü çevresine 862 yılında gelmiş olan Vareg klan reisi Lagodalı Rurik'ten almıştı. Rurik yarı efsanevi bir figür haline dönüşürken, onun bir akrabası olan Oleg ilerleyen yıllarda yeni krallığın sınırlarını genişletecekti.

İskandinavya'ya uzanan aile köklerini hanedanın önemli liderlerinin isimlerinde de kolaylıkla görmek mümkün. "Rus krallığının ilk hükümdarlarının adları Oleg (İskandinav dilinde Helgi), Igor (İskandinav dilinde Ingvarr) ve Olga'ydı (İskandinav dilinde Helga). Dahası, 10. yüzyılda Rus krallığıyla karşılıklı olarak imzalanan ilk Bizans belgelerinde, krallığı temsil eden kişilerin İskandinav isimlerine sahip olduğu görülüyor," diyor Raffensperger.

Sonraki yıllarda, Rurik Hanedanı'nın takip eden nesillerinin yerel gelenekleri benimsediği anlaşılıyor. Raffensperger'e göre, "söz konusu ilk hükümdarların ardından, Rus halkının Slavlaşması hız kazandı. Olga ve Igor'un, oğullarına Sviatoslav adını vermiş olması bunun önemli bir göstergesi. Bu dönemden sonra Rus krallığının liderlerinin büyük çoğunluğunun Slav isimlerine sahip olduğu görülse de İskandinavlarla yapılan evlilikler sürdü ve bu evlilikler Rusların dışarıyla temasının en önemli yollarından biri olmaya devam etti."

SAĞ Novgorodlu Bilge Oleg, Kiev Rus Knezliği'nin ve Rurik Hanedanı'nın temellerinin atılmasına öncülük etti

AVRUPA TARZI BİR YÖNETİME SAHİPTİ

Tek bir kralın çevresinde örgütlenmiş merkezi bir iktidarın bu dönemin normu olduğuna dair yaygın bir kanı mevcut olsa da esasen Kıta Avrupası genelinde yönetimler arasında çoğunlukla daha esnek ve serbest ilişkiler söz konusuydu ve bir tür federatif yapıya sahip olan Kiev Rus Knezliği de bu yönetim biçimini benimsemişti. Raffensperger'in aktardığına göre, "Rus toplumundaki yönetim şekli, diğer pek çok Avrupa ülkesinin yönetim şekliyle benzerlikler gösteriyordu. Öte yandan, Orta Çağ'da devlet idaresinin nasıl olması gerektiği konusunda normatif bir model olarak kabul edilen, İngiltere'deki uygulamayla hiç mi hiç ilgisi yoktu. Kiev hükümdarı Rus halkının hükümdarıydı ancak bir monark veya mutlak bir hükümdar değildi. Daha ziyade pek çok kraldan biriydi ve klanın "pater familias"ı (aile reisi) olarak kabul ediliyordu."

Rus halkının hükümdarı Kiev kneziydi (dük, prens) ve komşu vasal devletlerden genellikle mal ve gıda şeklinde haraç ve vergi toplardı. Knez, vergileri toplamak için şahsen yolculuk ettiğinden, bu vergi toplama faaliyeti, tur atmak veya devriye gezmek anlamına gelen, Slavca "poliudie" kelimesiyle ifade edilmekteydi. Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porfirogennetos'un, De Administrando Imperio (İmparatorluğun İdaresi Hakkında) adlı eserinde yazdıklarına bakılırsa, bu yolculuklar kış mevsiminde yapılıyordu ve mallar ticaret için Dinyeper Nehri üzerinden Konstantinopolis'e getiriliyordu. Hükümdar Olga, söz konusu kaotik uygulamada değişikliğe gitmiş ve vergileri toplayıp kayda geçirecek memurlar görevlendirmişti.

Tüm bunlara karşın knez, hâlâ bir kralın sahip olduğu yetkilerin çoğunu elinde bulunduruyordu. Raffensperger'in aktardıklarına göre, "Kiev Knezi vergi ve haraçları tahsil ediyor, dış düşmanlara karşı savaşmak için asker topluyor ve içeride barış ortamının korunmasına öncülük ediyordu. Ayrıca yasalar çıkarıyor ve cezai konuları ele almak için yargıtay benzeri bir görev yürütüyordu. Denizaşırı yolculuklar yapmaları için tüccarlara izin vermek gibi daha pek çok yetkiye de sahipti."

ÜST Daha önce İskandinav dinlerine bağlı olan Kiev halkı 988'de vaftiz edildi

SAĞ Kiev Knezi I. Volodimer'den yaklaşık 130 yıl sonra, 1113 ile 1125 yılları arasında Kiev Knezi olan II. Volodimer Monomakh

ALT Kiev Knezi I. Svyatoslav, Bizans İmparatoru I. İoannis Çimiskes ile buluşuyor

RUS KRALLIĞI VE BİZANS İMPARATORLUĞU

Kiev Rus Knezliği ve Bizans İmparatorluğu arasındaki güçlü bağlar ve yoğun ilişkiler sıklıkla vurgulanan bir konu. Fakat esasen krallık iki büyük güç arasında sıkışıp kalmıştı. Söz konusu diğer güç, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun temelini oluşturacak olan Cermen İmparatorluğu'ydu. Krallığın, batıda ve güneyde yer alan bu emperyal güçlerle evlilikler yoluyla yaptığı ittifaklar bu durumu açıkça ortaya koyuyor. Kuşkusuz Bizanslılar ve Rus krallığı arasındaki ekonomik ilişkiler Dinyeper Nehri boyunca uzanan irtibatlarından ötürü oldukça önemliydi ancak Raffensperger, aralarında daha derin bağlar olduğuna dair iddiaların siyasi nedenlerle biraz abartıldığını düşünüyor.

"Modern akademik çalışmalara baktığımızda Rus krallığını anlamanın yolunun, krallığın Bizans İmparatorluğu'yla olan bağlantısını çözmekten geçtiğini görüyoruz," diyor Raffensperger ve ekliyor: "Tarihlerini Bizans'la ilişkilendirmek, erken modern dönem Moskova Knezliği ve modern dönem Rusları açısından önemliydi. Çünkü böylece Ortodoks İmparatorluğu fikrinin mirasçıları olabilirlerdi. Bu da 'Üçüncü Roma' ideali olarak bilinen ve dünya hâkimiyetinin merkezinin önce Roma'dan Konstantinopolis'e (günümüzde İstanbul) oradan da Moskova'ya taşınması yönündeki fikri doğurdu. Fakat işin aslı, Orta Çağ Rus krallığının dini birliktelik haricinde Bizans İmparatorluğu'yla özel bir bağı yoktu. Orta Çağ boyunca Rusların yönetici hanedanı ile Bizans İmparatorluğu arasında birkaç evlilik gerçekleşmişti. Bunlardan ilki, Kiev Knezi I. Volodimer Sviatoslavich'in 988 yılında Bizans İmparatoru II. Romanos'un kızı Anna Porfirogenita ile yaptığı evlilikti ve bu kuşkusuz oldukça önemli bir olaydı. Gelgelelim bunun haricindekiler nispeten önemsiz ilişkilerdi ve bu evlilikler Bizans arşivlerinde kendilerine pek de yer bulamadı. Bir karşılaştırma yapacak olursak, Normanların ve Cermenlerin Bizans İmparatorluğu'yla olan ilişkilerinin Orta Çağ Ruslarına nazaran çok daha yoğun olduğunu söyleyebiliriz."

ÇOK SAYIDA ÜLKEYE AİT ORTAK BİR TARİH

Bugünkü modern Ukrayna, Rusya ve Belarus arasındaki tarihsel ilişki geçmişten günümüze tartışmalara konu olan bir mesele. Geçmişte Kiev'den yönetilen Kiev Rus Knezliği, bu üç ülkenin yanı sıra, günümüzde Polonya'nın yer aldığı toprakları da kapsayan bir bölgeye hükmetmiş olduğundan, söz konusu tartışmaların merkezinde yer alıyor.

Peki, bu devletler Kiev Rus Knezliği üzerinde hak iddia ediyorlar mı? Raffensperger şöyle diyor: "Orta Çağ Rus krallığı günümüzde Rusya, Ukrayna, Belarus ve Polonya'ya ait olan toprakları kapsayan ve söz konusu dönemde var olmuş bir devletti. Modern dönemde hüküm sürmüş bir devlet olmamakla birlikte, bugünkü Doğu Slav uluslarının (Rusya, Ukrayna ve Belarus) atasıydı ve bu devletler günümüzde bu mirasa tek başlarına sahip çıkmak istiyorlar."

Sözgelimi, Rusya'da Vladimir, Ukrayna'da ise Volodymyr olarak bilinen I. Volodimer'in bir heykeli 2016'dan beri Moskova'daki Kremlin Sarayı'nın hemen yanında yer alıyor. I. Volodimer, Rus halkının Hristiyanlığı kabul etmesini sağlayan hükümdar olduğundan, Başkan Putin heykelin açılış töreninde onu, "ülkenin ahlaki temeli" sözleriyle anmıştı. Öte yandan, I. Volodimer Ukrayna'da bağımsız Ukrayna devletinin babası olarak biliniyor ve ülkenin kâğıt paralarının üzerinde resmi yer alıyor. Raffensperger'e göre, "bu iddiada en başarılı taraf Ruslar oldu. Zira özellikle Çarlık Rusyası'nın sağladığı hâkimiyetten faydalandılar ve söz konusu bu Orta Çağ Rus krallığını modern Rusya'nın takip ettiği algısını yaratan başarılı bir hikâye inşa ettiler. Ukrayna bu söyleme karşı 100 yılı aşkın bir süredir mücadele etse de bu denli kök salmış bir algıyı değiştirmek artık bir hayli zor. Tarafsız olarak baktığımızda, bu üç ülkenin de mirasta eşit pay sahibi olduğunu söyleyebilir miyiz? Cevap kesinlikle evet... Peki durum böyle mi algılanıyor? Hayır..."

ÜST Kiev, krallık üzerindeki hâkimiyetini vasal devletlerden topladığı, "Poliudie" adı verilen vergiler sayesinde sağlıyordu

ALT I. Volodimer, vaftiz edilip Bizans Prensesi Anna ile evlenmeyi müzakere edeceği, Kırım'ın Hersonesos şehrine doğru yol alıyor

BİR AVRUPA DEVLETİYDİ

Kiev Rus Knezliği'ni Batı Avrupalı devletlerden ayrı tutma ve farklı bir kökene ve tarihe sahip bir doğu ulusu şeklinde değerlendirme yönünde bir eğilim mevcut. Söz konusu bu eğilim, Kiev Rus Knezliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan manzarayla ilişkili olabilir. Krallık, dağılım sürecinde küçük prensliklere bölünmüş ve 13. yüzyılda Moğollar tarafından fethedilmişti. Raffensperger, Moğol fethinin, Doğu Avrupa Slavlarının kıtanın geri kalanından kopuşunu ve günümüzde de izlerini görebildiğimiz ayrışmayı güçlendiren bir faktör olduğunu ifade ediyor.

Diğer taraftan, Raffensperger, Rus krallığını daha kapsayıcı bir Avrupalı tanımı bağlamında ele almamız gerektiği konusunda ısrarcı: "Sanırım Kiev Rus Knezliği ile ilgili insanların anlamasını istediğim en önemli şey, bu krallığın Orta Çağ Avrupası'nın bir parçası olduğudur. Rus krallığının hükümdarları ve onların çocukları İngiliz, Fransız, Cermen İmparatorluğu, Macaristan, Polonya, Bizans, İsveç, Norveç, Danimarka ve diğer pek çok ülkenin kraliyet mensuplarıyla evlendiler. Hem Bizans'la hem de papalıkla dini bağlantıları vardı. Dolayısıyla, Avrupa'nın doğusunda, Hristiyan kıtanın geri kalanıyla etkileşime giremeyen, izole olmuş bir Ortodoks krallık değillerdi."

VİKTORYA DÖNEMİNDE TIP

İngiltere'de dehşet verici ameliyatların ve tuhaf teorilerin nasıl modern bir bilim dalına evrildiğini keşfedin

Yazan: Dr. Agnes Arnold-Forster

UZMAN ÖZGEÇMİŞİ

© Steve Cross

DR. AGNES ARNOLD-FORSTER
Dr. Agnes Arnold-Forster, Londra Hijyen ve Tropikal Tıp Okulu'nda çalışan bir araştırmacı, yazar ve tarihçidir. İlk kitabı olan *The Cancer Problem (Kanser Problemi)* 2021'de yayımlandı.

Illustration by Joe Cummings

İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın saltanatının ilk yıllarında Londra'daki bir hastanede, sakarlıklarıyla dikkat çeken Dr. Robert Liston adında bir cerrah çalışıyordu. Batı Yakası'nın en hızlı cerrahı olarak tanınan Dr. Liston, özellikle hızlı ampütasyonlar yapmasıyla, yani bir uzvun tamamının ya da bir kısmının kesildiği operasyonlarıyla ün salmıştı. Vukuatlarından birinde, bir hastanın bacağını kestiği sırada hızına biraz fazla odaklanmış olacak ki deriyi yüzerken yanlışlıkla asistanının parmaklarını da koparmıştı. Üstelik savurduğu bıçak darbelerinden biri ameliyatı izleyen bir adamın paltosunu da kazara kesti. Hasta ve talihsiz asistan enfeksiyon nedeniyle hayatını kaybederken, zavallı izleyici ise ameliyat sırasında gördüklerinin de etkisiyle korkudan şok geçirerek oracıkta öldü. Bu vaka, cerrahi tarihinde yüzde 300 ölüm oranına sahip ilk ve tek ameliyat olarak biliniyor.

Gerçi hikâyenin gerçek olup olmadığı biraz tartışmalı, zira bu olayın yaşandığına dair tek kanıta yaklaşık yüz yıl sonrasında, yani 1983'te İngiliz doktor ve yazar Richard Gordon (1921-2017) tarafından kaleme alınmış *Great Medical Disasters (Büyük Tıbbi Felaketler)* adlı kitapta rastlıyoruz. Bunun dışında, Dr. Liston'ın söz konusu ameliyatı gerçekleştirmiş olduğunu doğrulayan hiçbir birincil kaynak veya belge mevcut değil.

Olayın gerçekten yaşanmış olduğunu doğrulayan herhangi bir kanıt bulunmamasına rağmen, epey sıra dışı bir ölüm oranına sahip bu ameliyatın hikâyesine pek çok yerde rastlıyoruz. Tıbbi dergilerde, tarih kitaplarında ve hatta ünlü cerrahın o dönemden beri kaleme alınmış tüm biyografilerinde bu olaya yer verilmiş durumda. Üstelik bu hikâye yalnızca Dr. Liston'ın itibarını şekillendirmekle kalmıyor, aynı zamanda başta cerrahi olmak üzere, Viktorya dönemindeki tıp uygulamalarının acımasız, trajik ve kanlı imajını pekiştirip, 19. yüzyıl doktorlarının duygudan yoksun, hatta barbar oldukları yönündeki genel kanaati de besliyor. Gelgelelim, söz konusu dönemin gerçek hikâyesi bundan bir hayli karmaşık ve çok daha ilginç.

VİKTORYA DÖNEMİ HASTALIKLARI

Viktorya dönemi doktorları günümüzde de rastladığımız aynı hastalıklarla mücadele ediyordu. Hastalar kanser, kalp hastalığı ve böbrek yetmezliği gibi kronik rahatsızlıklardan mustaripti ve bunlar sebebiyle hayatını kaybediyordu. 1856 yılında, Londra'da yaşayan Emily Bowes Gosse adındaki bir kadın bir gün göğsünde bir yumru hissetti. Doktoruna başvuran Gosse'a kanser tanısı kondu. Doktoru, yarım kalan işlerini tamamlamasını ve ölüme hazırlanmasını önermişti. Bunun üzerine talihsiz kadın daha iyi haberler duymak umuduyla ikinci bir görüş almayı denedi. Ancak çok sayıda acı verici ve invazif tedavi (büyük kesiler açılarak yapılan ve önemli doku hasarına neden olabilen cerrahi yöntemler) denenmesine rağmen, ilk teşhisten sadece birkaç ay sonra sağlığı hızla bozulmaya başladı. "Çok fazla uykusuzluk çekiyor" ve "şiddetli depresyon nöbetleri" geçiriyordu. Hastalığın neden olduğu huzursuzluk geceleri had safhaya ulaşıyordu. Sol kolunu kullanamaz hale gelmişti ve sol omzu sürekli ağrıyordu. Ne konuşabiliyor ne de yutkunabiliyordu ve "ruhunun köreldiğinden" yakınıyordu. Emily, her zaman üretken bir yazar ve hevesli bir İncil okuyucusu olmuştu. Fakat artık "tek seferde en fazla bir ya da iki ayet okuyabiliyor, bir başkasının onun için okumasına dahi katlanamıyordu." Yatakta doğrulurken bile çok acı çekiyor, geceleri yakalandığı şiddetli öksürük nöbetleri yüzünden "perişan" oluyordu. Bir noktadan sonra kollarını ve bacaklarını hareket ettiremez hale gelmişti. Tüm vücudunu yatak yaraları sarmıştı ve "nefes almakta giderek daha fazla güçlük çekiyordu." Emily, Şubat 1857'de hayatını kaybetti. O dönemde yaşamış bir kadının ölümle sonuçlanan hastalık öyküsünün böylesine detaylı bir şekilde kayda geçirilerek günümüze kadar ulaşmış olması bir hayli sıra dışı. Öte yandan, kanser gibi hastalıkların 19. yüzyıldaki durumuna dair bildiklerimize dayanarak, trajik olmakla birlikte Emily'nin başına gelenlerin tipik bir örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Benzer şekilde, hem yetişkinler hem de çocuklar influenza, kızamık, nezle ve basit mide virüsleri gibi bulaşıcı hastalıklara yenik düşüyordu. O dönemdeki doktorların kullandığı terminoloji bugünkünden farklı olsa da hastalar anksiyete, psikoz ve şizofreni gibi akıl hastalıklarından ve psikiyatrik bozukluklardan da mustaripti. Günümüzde depresyon, sinir krizi ve bipolar bozukluk şeklinde tanımlanan rahatsızlıklara benzeyen durumlar için "melankoli", "nevrasteni" ve "histeri" gibi garip ifadeler kullanılıyordu.

Ayrıca Viktorya dönemi doktorları, modern çağda en azından Batı'da çoğunlukla kontrol altına alınmış, hatta bazıları tamamen ortadan kalkmış hastalıkları da tedavi etmek zorundaydılar. Söz konusu dönemde milyonlarca kişi kolera, verem ve çiçek hastalığı nedeniyle hayatını kaybetti. "Asya Kolerası" olarak adlandırılan ve Hindistan'dan çıkarak tüm dünyaya yayılan kolera Britanya'ya ilk kez 1832'de ulaştı ve sadece o yıl 52.000 kişinin

ÜST Nörolojinin babası olarak bilinen Fransız nörolog Jean Martin Charcot, Pitié-Salpêtrière Üniversite Hastanesi'nde öğrencilerine "histeri" hakkında ders veriyor

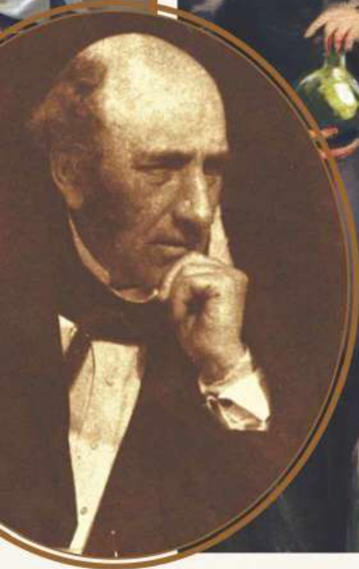
ORTA Cerrah Robert Liston, ameliyatlarını çok hızlı bir şekilde tamamlamasıyla ünlüydü ve hız, anestezinin henüz kullanılmadığı günlerde hayati önem taşıyordu

SAĞ Hasta eter etkisindeyken gerçekleştirilen ilk ameliyat cerrahide bir dönüm noktasıydı

"Bazı rahatsızlıklar için "melankoli", "nevrasteni" ve "histeri" gibi garip ifadeler kullanılıyordu"

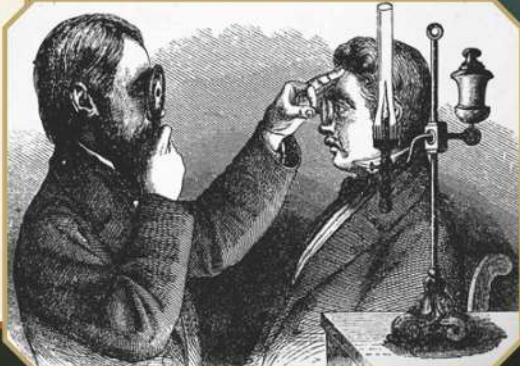
YENİ TEÇHİZATLAR

Viktorya döneminde ortaya çıkan tıbbi icatlar

Oftalmoskop

Hermann von Helmholtz, Almanya, 1851

Optisyenlerin ve doktorların gözün iç tabakasını yakından muayene etmelerine imkân veren oftalmoskop, gözlük numarasını doğru şekilde belirlemeyi sağladığı gibi, retinal kan damarlarının muayenesinde de kullanılıyordu. Ayrıca, yüksek kan basıncı ve arter hastalıklarının saptanması için de bu cihazdan istifade ediliyordu. Oftalmoskop ile glokom ve tümörler de tespit edilebiliyordu. Helmholtz, ayna ve bir içbükey mercek kullanarak, hekimlerin aynı anda hem hastanın retinasına ışık tutmasını hem de retinayı incelemesini sağlayacak bir yöntem geliştirmişti.

Hipodermik şırınga

Charles Pravaz veya Alexander Wood (tartışmalı), Fransa/İskoçya, 1850'ler

Bir şırıngaya takılmış oldukça ince ve içi boş bir iğneden oluşan hipodermik (derialtı) şırıngalar vücuda çeşitli ilaçları enjekte etmek ve vücuttan sıvı almak için kullanılıyordu. İrlandalı hekim Francis Rynd 1844'te içi boş iğneyi icat edene dek, vücutta bir kesi açmadan enjeksiyon yapmak mümkün değildi. Fransız cerrah Charles Pravaz, Rynd'ın tasarımını alarak, enjekte edilen madde miktarını kontrol etmeyi sağlayan bir vida eklemiş ve böylece hipodermik şırıngayı yaratmıştı.

X ışınları

Wilhelm Conrad Röntgen, Almanya, 1895

Profesör Röntgen, katot ışını tüpleriyle yaptığı bir deney sırasında, tüpün birkaç metre uzağında bulunan bir malzemede, üzerini örtmüş olmasına rağmen floresan adı verilen ışık parlamalarının oluştuğunu fark etti. Sonraki birkaç hafta boyunca, "X Işınları" adını verdiği bu parlamaların çeşitli özelliklerini araştırdığı başka deneyler yaptı. Bu deneyler sırasında, ışınların insan dokusundan geçebildiğini ancak kemiklerden veya metal nesnelerden geçemediğini keşfetti. 1895 yılının sonunda eşinin elini kullanarak ilk kez insan vücudunun röntgenini çekti. Kendi elleri üzerinde yaptığı çok sayıda deney esnasında aşırı X ışınına maruz kaldığından parmaklarını kaybetti.

ÇIĞIR AÇAN İLAÇLAR
Viktorya döneminin yeni ilaçları

ANESTETİK
William T.G. Morton, Massachusetts Hastanesi, Boston, ABD, 16 Ekim 1846

William T.G. Morton'ın araştırmaları nihayet sonuç verdi ve 16 Ekim 1846'da bir anestetik kullandığı ilk cerrahi operasyonunu gerçekleştirmek için izleyicilerin karşısına çıktı. Operasyon sırasında hastaların bilinçsiz hale gelerek hareketsiz kalmasını ve acı hissetmemesini sağlayacak doğru kimyasalı bulmak için farklı seçeneklerle çok sayıda deney yapmıştı. Sonunda bu iş için eter gazını tercih etti. Operasyon başlamadan önce soluması için hastasına bir miktar eter verdi ve ardından acısız bir şekilde dişini çekti.

All images © Getty Images

ANTİSEPTİK
Joseph Lister, Glasgow Kraliyet Hastanesi, İskoçya, 12 Ağustos 1865

Louis Pasteur'ün mikroorganizmalar üzerine yaptığı araştırmalardan haberdar olan Joseph Lister, hasta enfekte olmadan önce mikropların tümünün öldürülebileceği teorisinden yola çıkarak çeşitli kimyasallarla deneyler yaptı. Kullandığı sargı bezlerini karbolik aside daldırdığında ölüm oranlarında ciddi bir düşüş olduğunu gözlemlemişti. Bunun üzerine, ilk önce ellerini ve ameliyatlarda kullandığı aletleri karbolik asitle yıkamaya ve nihayetinde, ameliyatları gerçekleştirdiği ortama da sprey şeklinde karbolik asit çözeltisi sıkmaya başladı.

AASPİRİN
Felix Hoffmann, Bayer, Almanya, 1897

1829'da Fransız eczacı Henri Leroux, Antik Yunanlardan beri doğal bir ağrı kesici olarak kullanılan söğüt kabuğunun ana kimyasal bileşeni olan salisilik asidi izole etmeyi başardı. Günümüzde kullandığımız aspirin ise 1890'ların sonunda Felix Hoffmann tarafından geliştirildi. Hoffmann, söğüt kabuğundan elde edilen orijinal etken maddeyi aynen içeren ancak ilacın saf halinin sebep olduğu bulantı ve kusma şikâyetlerini hafifleten bir bileşik, yani asetilsalisilik üretmişti.

> "Viktorya dönemi doktorları bazı hastalıklara miasma adı verilen zehirli gaz veya buharların yol açtığına inanmaktaydı"

ölümüne sebep oldu. Bu ölümcül hastalığa yakalananlarda görülen semptomlar arasında mide krampları, bağırsak bozukluğu, uzuvlarda korkunç bir ağrı, kusma ve şiddetli su kaybı yer alıyordu. Vücudun susuz kalması nedeniyle hastaların "derisi büzüşüyor, yüz kemikleri daha belirgin bir hal alıyor ve gözleri içeri göçüyordu. Kısa süre içinde dehşet verici bir görünüme bürünüyorlardı. Ciltleri buz gibi ve genelde nemli oluyordu. Çoğunlukla beyaz ve şişmiş bir halde olan dilleriyse ölü bir et parçası gibi gevşek ve soğuktu." Hastalığın bilinen bir tedavisi yoktu ve bazen ilk belirtilerden sadece birkaç saat sonra "aniden ölümcül bir hal alabiliyordu."

Yoksul kesimlerin en büyük sorunuysa yetersiz beslenmeydi ve bundan kaynaklanan iskorbüt ve raşitizm gibi yoksunluk hastalıklarının getirdiği ciddi sağlık sorunlarıyla yaşamaya mahkûmlardı. Hem anne hem de bebek açısından yüksek bir ölüm oranı söz konusu olduğundan doğum yapmak da bir hayli tehlikeliydi. Öte yandan, antibiyotiklerin olmadığı bir çağda, bilhassa kazaya uğrama ihtimali yüksek olan veya cerrahi bir operasyon geçiren herkes şiddetli enfeksiyonlara ve sepsise karşı tamamen savunmasızdı. Basit bir kesik veya kırık bir kemik çabucak ölümcül bir hal alabiliyordu.

SIRA DIŞI FAKAT AKILLICA TEDAVİLER

Viktorya döneminde insanlar tehlikeli bir dünyada yaşıyorlardı. Buna karşın doktorlar, bir kısmı oldukça tuhaf, bazıları şaşırtıcı derecede akıllıca, bazılarıysa bir hayli şüpheli olan çeşitli tedavi yöntemleriyle hastalarını iyileştirmeye çalışıyordu. Kanser, günümüzdeki gibi cerrahi müdahale ve bir çeşit kemoterapi yoluyla; 19. yüzyılın sonuna gelindiğindeyse radyoterapiyle tedavi ediliyordu. Günümüzden farklı olan şeyse, Viktorya dönemi doktorlarının kanser tedavilerinde kan çekme yöntemine, müshillere, sülüklere ve aşındırıcı ya da yakıcı özelliğe sahip korozif maddelere de başvurmasıydı. Hatta önerdikleri tedavinin bir parçası olarak hastalarına sürüngen yedirdikleri bile oluyordu. Onlara, güzelavrat otu olarak bilinen belladonna bitkisiyle yapılan içeceklerin yanı sıra, siyanür ve cıva gibi zararlı kimyasal maddeler içeren karışımlar içmelerini de söylüyorlardı. Bir hekim, "yüzünde kanserli bir tümör bulunan" bir hastanın "iki ay boyunca 400'ü aşkın gri kertenkele yuttuğunu" rapor etmişti. Gelgelelim, bu tedavinin "hiçbir bakımdan gözle görünür bir etkisi" olmamıştı. Lakin kertenkeleler açısından bakıldığında durum tabii ki farklıydı.

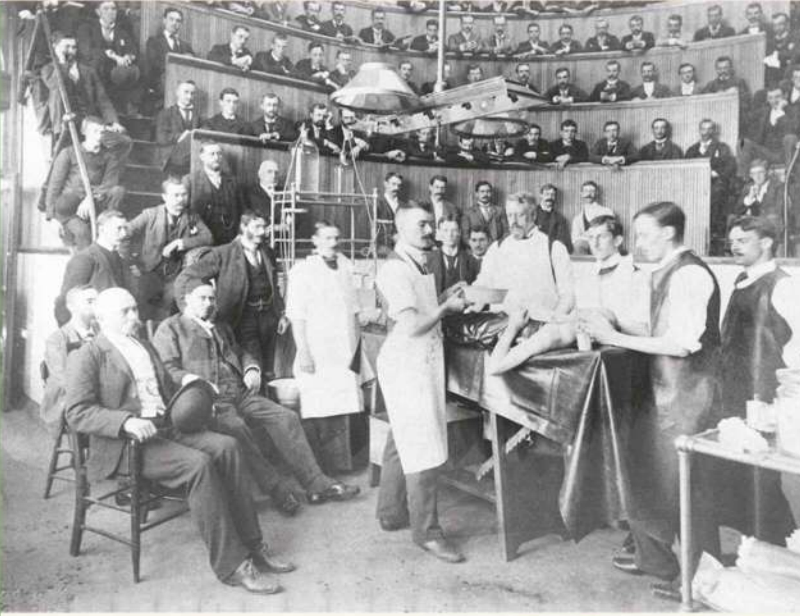
Viktorya dönemi doktorları tarafından önerilen tedaviler arasında, kesip biçmeyi gerektirmeyenler de vardı elbette. Çeşitli kronik ve bulaşıcı rahatsızlıkları olan hastalara uzun yürüyüşler yapmaları, dengeli ve sağlıklı beslenmeleri, deniz kenarında vakit geçirmeleri veya temiz dağ havası almak için Alplerde istirahat

SAĞ İzleyiciler önünde gerçekleştirilen bir cerrahi operasyona ait fotoğraf

ALT Vücut sıvılarını dengelemek amacıyla kan almak için kullanılan, 1850'lerden kalma bir ekipman

EN ALT Florence Nightingale, hemşire olarak görev yaptığı Kırım Savaşı'nda hijyen konusunda önemli reformlara öncülük ederek, kolera ve dizanteri kaynaklı ölümlerin azalmasını sağladı

etmeleri tavsiye ediliyordu.

TUHAF TEORİLER

Uygulanan tedavilerin birçoğu, hastalıklar ve nedenleri hakkında bugün sahip olduğumuzdan çok farklı bir anlayışa dayanıyordu. Aslına bakılırsa, Viktorya dönemi halkı bazı hastalıkların gözle görünmeyen veya mikroskobik "şeyler" aracılığıyla doğrudan insandan insana geçtiğinin farkındaydı. Sözgelimi, biri vebadan öldüğünde, hastalığın ailesine ve arkadaşlarına bulaşmasını önlemek için ölen kişinin eşyalarını yakmaları gerektiğini biliyorlardı. Yabancı ülkelerden veya süregiden bir salgının olduğunu bildikleri yerlerden gelen gemiler limanlarda karantinaya alınır ve denizcilerin haftalarca, hatta bazen aylarca karaya çıkmalarına izin verilmezdi.

Diğer taraftan, Viktorya dönemi doktorları bazı hastalıklara miasma (miyazma) adı verilen zehirli gaz veya buharların yol açtığına inanmaktaydı. Örneğin, sıtma hastalığının diğer adı olan malaria, "kötü hava" anlamına geliyor ve bu inanışla türetilmiş bir kelime. Miasma Teorisi, çürüyen organik maddelerden yayılan "kötü havanın" hastalıklara neden olduğunu öne sürüyordu. Bu teori ilk kez MÖ 4. yüzyılda Antik Yunan hekim Hipokrat tarafından geliştirilmişti. Zamana meydan okuyan ve son derece etkili olan bu teori, salgın hastalıklara karşı yürütülen halk sağlığı çalışmalarını yaklaşık bin yıl boyunca şekillendirdi. Viktorya dönemindeki salgınlar esnasında tıbbi çabalar; atıkların uzaklaştırılmasına, temiz havanın önemine ve yoksul insanların kasaba ve şehirlerde tıkış tıkış, sağlıksız koşullarda yaşadığı bölgelerin steril hale getirilmesine odaklanıyordu.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Miasma Teorisi gözden düşmüştü. 1880'li yıllardan sonra, bilim insanlarının ve hekimlerin çalışmaları sonucunda, belirli hastalıkların belirli mikroplardan kaynaklandığını savunan Mikrop (Germ) Teorisi, yavaş yavaş Miasma Teorisi'nin yerini almaya başladı. Örneğin, 1882'de Alman hekim Robert Koch, vereme (tüberküloz) tubercle bacillus bakterisinin yol açtığını keşfetti. Doktorlar, hastalardan alınan vücut sıvılarını incelemek ve her türden zararlı bakteri veya paraziti tanımlamak için giderek daha güçlü mikroskoplar kullanmaya başladılar. Ne var ki diğer mikroplardan çok daha küçük olan virüslerin incelenebilmesini sağlayan güçlü elektron mikroskoplarının geliştirilmesi için bilim insanlarının 20. yüzyıla kadar beklemesi gerekecekti.

Doktorların hastalıkları anlama biçimindeki bu paradigma kayması 19. yüzyılda gerçekleşmiş tek köklü değişim değildi. Viktorya devri büyük dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdi ve bu süre zarfında tıp, giderek günümüzdeki mevcut duruma daha yakın bir hal aldı. Viktorya öncesi tıp neredeyse tüm hastalıkları "dengesizlikle" yani vücuttaki maddelerin veya sıvıların birbiriyle uyumsuz olmasıyla açıklıyordu. Antik Yunanistan'da Hipokrat ve ardından gelen Galen (İslam dünyasındaki adıyla Câlînûs), zanaat bilgisini antik bilim ve felsefeyle harmanlayarak, insan vücudunun hem sağlık hem de hastalık zamanlarındaki davranışlarına sistematik bir açıklama getirmişti. Söz konusu açıklamanın temelinde, insan vücudunda yer alan dört sıvının oynadıkları roller yatıyordu. Latincede "Humor" olarak adlandırılan bu sıvılar; sarı safra, kara safra, balgam ve kandı.

Bu sıvıların her insandaki farklı bileşimleri kişilerin genel görünümü ve mizacının yanı sıra, fiziki ve zihinsel niteliklerini ve tabiatını belirliyordu. "Zihinlerimizin vücudumuzdaki sıvılardan etkilendiği inkâr edilemez," düşüncesi hâkimdi. Genel kanıya göre, ideal sağlık durumuna sahip bir insanın vücudunda, bu dört sıvının eşit oranda dağıldığı bir karışım mevcutken, içlerinden birinin baskın olması belirli bir mizaca dair özellikleri ortaya çıkarıyordu. Kanın baskın olması durumunda kişi mutlu veya iyimser (Sanguine; Latincede kan anlamına geliyor), balgamın baskın olması durumunda soğukkanlı veya sakin (Phlegmatic), sarı safranın baskın olması durumunda öfkeli veya asabi

(Choleric) oluyordu. Kara safranın baskın olması durumundaysa kederli ve mutsuz (Melancholic) bir mizaç ortaya çıkıyordu. Buradaki her mizaç belirli karakteristik özelliklerle özdeşleştirilmişti ve söz konusu bu kelimeler o dönemde daha derin ve kapsamlı anlamlar taşıyordu. Örneğin, asabi (Choleric) bir adam sadece çabuk öfkelenen bir mizaca sahip değildi; aynı zamanda sarı benizli, cılız, kıllı, kibirli, hırslı, kindar ve kurnazdı.

Sıvılar aynı zamanda hastalıkların da habercisiydi. Hastanın gösterdiği semptomlar bir sıvının ya da diğerinin fazla olmasıyla açıklanıyordu. Örneğin kanserin, vücudun belirli bir bölümünde birikmiş aşırı miktarda kara safranın kötü huylu bir tümöre dönüşmesinden kaynaklandığına inanılmaktaydı. Her sıvının sıcak, soğuk, nemli ya da kuru şeklinde kendine has bir karakteristik niteliği vardı. Bir hastalık tedavi edilirken sıvı durumundaki veya söz konusu karakteristik niteliklerdeki dengesizliği saptamak ve bunu uygun şekilde telafi etmek gerekirdi. Örneğin, soğuktan kaynaklanan bir yaralanma veya hastalığa yine soğuk bir tedavi uygulanmalıydı; aynı şey tersi için de geçerliydi.

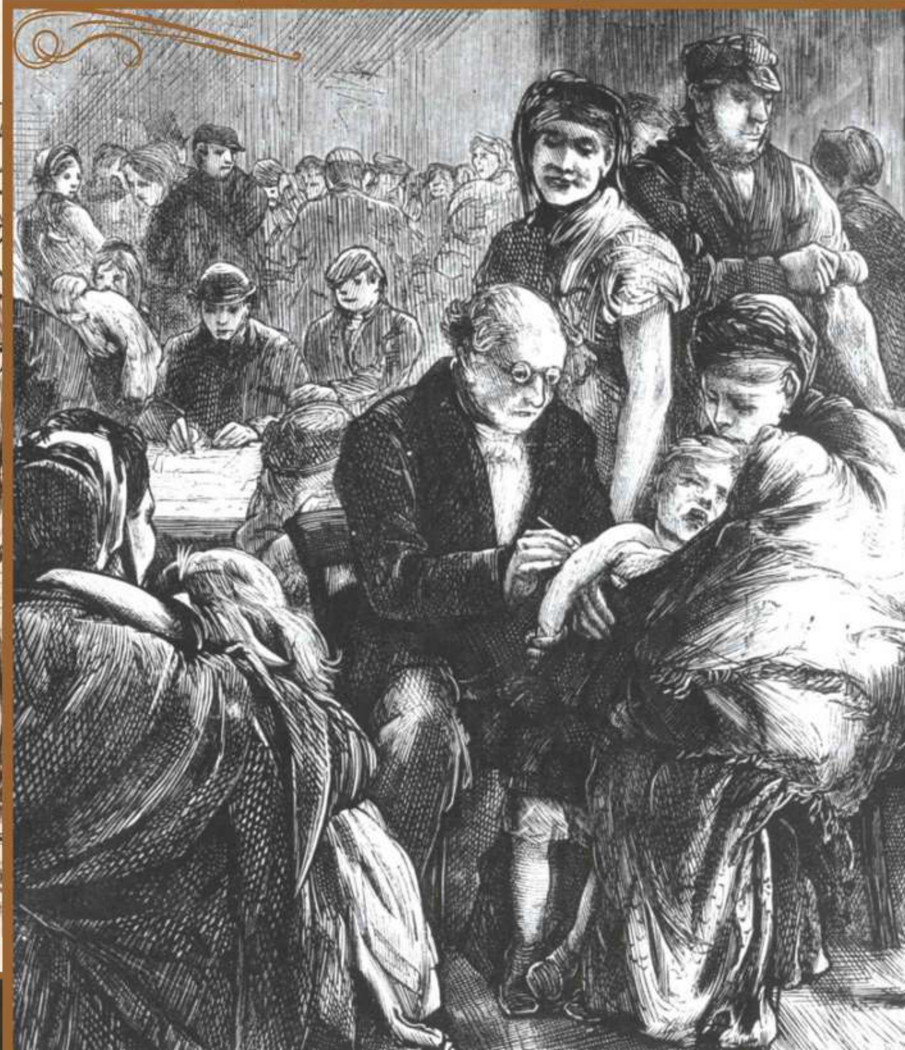
Özetle, bu sıvılar dengedeyken kişi sağlıklı olurdu; dengeleri bozulduğundaysa hastalıklar baş gösterirdi. İnsanlar, doktorlarının da desteğiyle bu sıvıları kontrol altında tutmak ve dengeyi korumak için çalışır, beslenme şekillerini ve egzersizlerini buna göre düzenlerdi. Gerektiğinde vücuttan sıvı çekilir veya başka yöntemlerle atılması sağlanırdı. 19. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde, Dört Sıvı Teorisi de tıpkı Miasma Teorisi gibi yavaş yavaş ortadan kayboldu. Günümüzde kulağa çok garip gelse de bu fikirlerin etkisinin devam ettiğini görmek mümkün. Sözgelimi, hâlâ insanları "ateşli" şeklinde tanımladığımız oluyor. Benzer biçimde, soğuk havalarda ya da mevsim geçişlerinde "soğuk algınlığına" yakalanıyoruz.

MODERN TIBBA GEÇİŞ

Ortaya çıkan yeni fikirlerin ve geliştirilen yeni tedavi ve tekniklerin yanı sıra, doktorluk mesleğinde de köklü değişimler yaşanıyordu. 19. yüzyıl öncesinde doktorların toplumda saygın bir konuma sahip oldukları söylenemezdi. Sadece ilaç satan ve zaman zaman diş çekme gibi basit tıbbi işlemleri gerçekleştiren esnaflar olarak görülüyorlardı. Kasaplar, berberler, sağlık sahtekârları ve kocakarı ilacı satıcıları tarafından paylaşılan bir tıbbi pazarın parçasıydılar. Kraliyet ailesine ve aristokrasiye hizmet eden az sayıda seçkin hekim olsa da genel olarak, tıbbi bakım ve tedavi sağlayanların çoğu nispeten eğitimsizdi veya bu mesleği çıraklık yoluyla öğrenmişlerdi. Alışılagelmiş hiyerarşide hekimler cerrahların üzerinde yer alıyor, eczacılar ve alternatif yöntemler kullanan şifacılarsa bu ikisinin altında bir yerde bulunuyordu. Hekimler geleneksel olarak Oxford veya Cambridge'de eğitim görüyor, klasik edebiyat, etik ve fizyoloji gibi alanları da içeren kapsamlı bir tedrisattan geçiyorlardı. 18. yüzyılda, doktorların gördüğü uygulamalı eğitim oldukça sınırlıydı. Buna karşılık, cerrahlar çıraklık yoluyla çoğunlukla iş başında eğitim görüyordu fakat kasap ve berberlerle eşdeğer olarak görülmekten

SOL Hasta eter etkisi altındayken gerçekleştirilmiş üçüncü cerrahi operasyon

SAĞ Londra'daki bir çocuk hastanesi, 1872 civarı

ALT Londra'nın Doğu Yakası'ndaki çocuklar çiçek hastalığına karşı aşılanıyor, 1871

"Neredeyse herkes şifacı olduğunu iddia edebiliyordu ve ilaç alım satımı çoğunlukla herhangi bir denetime tabi değildi"

yeni kurtulmuşlardı. Bu dönemde neredeyse herkes şifacı olduğunu iddia edebiliyordu ve ilaç alım satımı çoğunlukla herhangi bir denetime tabi değildi.

19. yüzyılın başında bu durum değişmeye başladı. Giderek daha fazla doktor üniversite diploması alıyordu ve özellikle cerrahların eğitimi çok daha formal ve ciddi bir şekle bürünmüştü. Tıp alanında faaliyet gösteren çeşitli meslek gruplarının arasındaki farkları ortaya koymak ve onları yasal düzenlemeye tabi olmayan şifacılardan ve sahtekârlardan ayırmak amacıyla 1815 Eczacılar Yasası ve 1832 Anatomi Yasası yürürlüğe girdi. 1858 tarihli Tıp Yasası'yla, "yasal açıdan gerekli niteliklere sahip Pratisyen Hekimlik" ayrı bir mesleki kategori olarak ilk kez kanunen tanınmış oldu. Fakat o dönemde pek çok doktor mevzuatın yeterince kapsamlı olmadığı konusunda endişeliydi. Örneğin bazı reform yanlıları, Tıp Yasası'nın denetimsiz uygulamaları veya sahtekârlığı suç kapsamına almamasından ötürü hayal kırıklığına uğramıştı.

TEHLİKELİ HASTANELER

18. yüzyılda nispeten az sayıda hastane vardı ancak Viktorya devrinin başlamasıyla birlikte, giderek daha fazla uzmanlık enstitüsü kuruldu. Kanser ve tüberküloz gibi belirli hastalıklara yönelik hastaneler inşa edilmeye başlandı. Hamile kadınlar için doğum hastaneleri ve zihinsel rahatsızlığı olanlar için kurulan akıl hastaneleri gibi, belli hasta türlerine tahsis edilmiş kurumların sayısında da patlama yaşandı. Kraliçe Viktorya tahta çıkmadan önce çok az sayıda insan bir hastanede tedavi görüyordu. Hastaneler, yoksul hastalar için son çare olarak görülen pis ve tehlikeli yerlerdi. Tıp tarihçisi Lindsey Fitzharris'in de ifade ettiği gibi, "19. yüzyılda 'hastane' kelimesi dünya genelinde pek çok hasta için ürkütücüydü." Varlıklı hastalar özel hekimleri tarafından çoğunlukla evlerinde tedavi ediliyordu. Bu yüzyılın sonunda hastanelerde bir tür dönüşüm yaşandı. Daha büyük, daha temiz, alanında uzman kadroların görev yaptığı ve toplumun geniş bir kesimine hizmet veren kurumlar haline geldiler. Fitzharris, Edinburgh Kraliyet Hastanesi'ni örnek olarak gösteriyor ve yaklaşık bir asır süren yavaş bir değişimin ardından, 20. yüzyılın başında artık burasının "aydınlık, iyi havalandırılmış ve temiz" bir hastaneye dönüştüğünü aktararak şöyle diyor: "Hastane, bir ölüm yuvası olmaktan çıkıp, gerçek bir şifa yuvasına dönüştü."

KESİP BİÇME SANATI

Hastanelerin sayısı çoğalıp daha güvenli yerler haline geldikçe, cerrahi uygulamalar da yaygınlaşmaya başladı. Bu mesleğin 19. yüzyılın başlarındaki itibarı bir hayli zayıftı. Dr. Liston'ın üç ölümle sonuçlanan ünlü operasyonu ve benzer hikâyeler belki de hayal ürünüydü ama Kraliçe Viktorya saltanatının ilk yıllarında sıradan insanların cerrahlara nasıl baktığını açıkça ortaya koymaktaydı. Lakin cerrahlık eğitimi daha formal ve profesyonel hale gelirken, bir yandan da cerrahların, kötü imajlarını düzeltmeye yönelik girişimlerde bulunmasıyla, meslek giderek daha saygın bir konuma yükselmeye başladı. 1840'larda anestezinin devreye girmesi de bu dönüşüme ciddi bir katkı sağladı. 1846'da, Bostonlu diş hekimi William T.G. Morton, boynundaki damar tümörünün alınması için ameliyat olması gereken bir adama, sülfürik eter kullanarak anestezi uyguladı. 1847'de İskoçya'da, kadın doğum uzmanı James Y. Simpson, doğum sancısını hafifletmek için kadınlara kloroform vermeye başladı. ▶

1853'te ise hekim John Snow, Prens Leopold'un doğumu sırasında Kraliçe Viktorya'ya kloroform vererek anesteziyi bir hayli popüler hale getirdi.

Tüm bu girişimlere rağmen, anestezinin yaygın olarak benimsenmesi nispeten yavaş ve inişli çıkışlı bir sürecin sonunda mümkün oldu. Mevcut anestezikler öngörülemeyen, hatta kimi durumlarda oldukça tehlikeli sonuçlar doğuruyordu. Ayrıca, insanlar bir ilaçla kendilerinden geçmeye alışkın değildi ve bazı cerrahlar, acının ameliyatlar sırasında çok önemli ve faydalı bir araç olduğuna inanmaktaydı. Öte yandan, anestezi kullanılmaya başlandıktan sonra cerrahi uygulamalar birdenbire daha iyi bir hale gelmemişti. Zira anesteziden önce ameliyatlar çok daha hızlı bir şekilde yapılıyordu. Üstelik 19. yüzyılın başında cerrahlar, neredeyse elleri kanlı barbarlar olarak görülmelerine rağmen son derece yeteneklilerdi ve hastalarının çektiği acı ve ıstırapla yakından ilgileniyor, empati kuruyorlardı. Örneğin, İskoç cerrah Charles Bell (1774-1842) bir keresinde eşine, "başkalarının acıları nedeniyle tükenmiş ve bitkin hissettiğini" yazmıştı. Erkek kardeşine yazdığı bir mektupta ise şöyle demişti: "Son mektubumdan bu yana geçen sürede hayatımın en kötü günlerini yaşadım. Başarısız bir operasyon nedeniyle çok değerli bir insanı kaybettik. Yaşadığım müddetçe bundan pişmanlık duyacağım."

Diğer taraftan, anestezi döneminin başlamasıyla cerrahi işlemler hem doktorlar hem de hastalar için şüphesiz çok daha az ürkütücü bir hal aldı. İngiliz tıp insanı Joseph Lister'in antiseptik cerrahiyi geliştirmesi ise özellikle 1860'lar ve 1870'lerde ameliyatların epey yaygınlaşmasına yol açtı. Lister, ameliyat aletlerini ve cerrahi personelin ellerini sterilize etmek için karbolik asit kullanmıştı. Ayrıca, hastanın bulunduğu ortamdaki, cildindeki ve ameliyat yaralarındaki mikrop seviyesini azaltmak için de sprey şeklinde karbolik asit çözeltileri geliştirdi. Lister'in bazı meslektaşları bu yönteme şüpheyle yaklaşsa da 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde antisepsi yaygın şekilde kabul görüyor ve uygulanıyordu. Nitekim bu uygulama, Birleşik Krallık'ta onuruna heykel dikilen iki cerrahtan biri olan Lister'i tıp tarihinin en önemli isimlerinden biri haline getirdi.

ÜST New York'ta, Kadınlar için Tıp Fakültesi'nde anatomi dersine katılan kadınlar

SOL Londra'daki St. Thomas Hastanesi'nde ilaç hazırlayan öğrenciler, 1886

Alanın Öncü Kadınları

Erkek egemen bir meslekte var olmayı başarmış kadınlar

Elizabeth Blackwell
1821 - 1910

Modern dönemin ilk kadın tıp doktoru olarak kabul edilen Blackwell, 1849 yılında ABD'nin New York eyaletindeki Geneva Tıp Akademisi'nden birincilikle mezun oldu. Bir süre İngiltere'deki St. Bartholomew Hastanesi'nde çalıştıktan sonra ABD'ye döndü ve kendi dispanserini açtı. 1861'den itibaren Merkezi Kadın Yardımlaşma Birliği'ni ve ABD Sağlık Komisyonu'nu örgütleyerek Amerikan İç Savaşı sırasında Kuzey (Birlik) tarafına destek verdi. 1869'da İngiltere'ye döndü ve burada özel bir muayenehane açtı.

Elizabeth Garrett Anderson
1836 - 1917

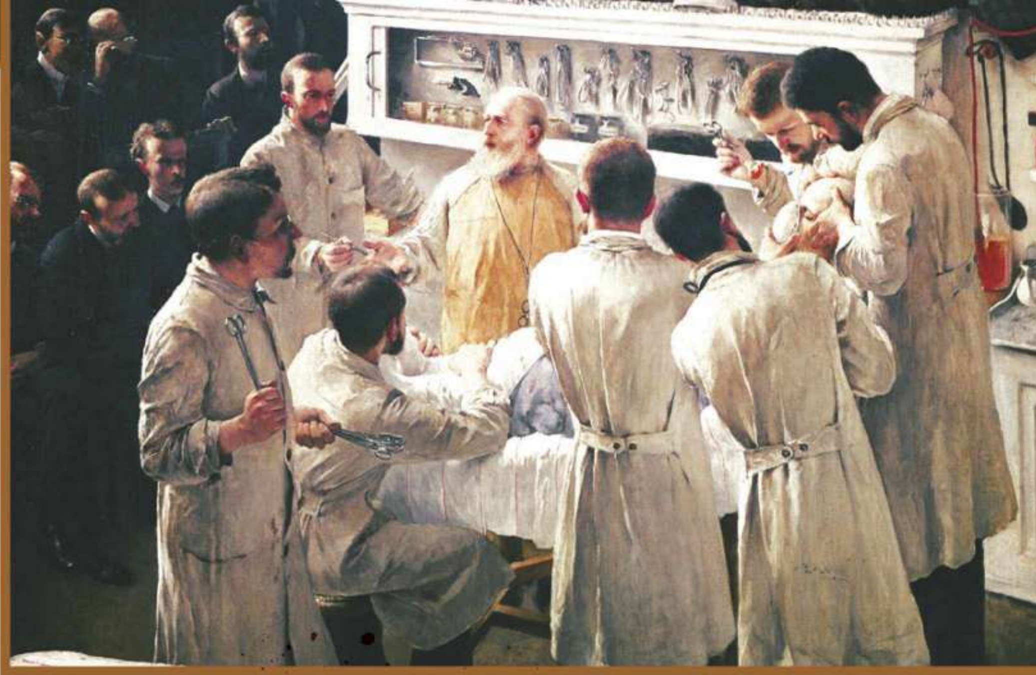

Anderson, erkek öğrencilerle birlikte derslere katılmasına izin verilmemesine rağmen 1865 yılında Eczacılar Derneği'nin sınavını geçerek, İngiltere'de doktor olmaya hak kazanan ilk kadın oldu. Doktor olma konusunda Elizabeth Blackwell'den ilham almıştı. Kendi kendine Fransızca öğrenmiş ve Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nden mezun olarak tıp diploması edinmişti. 1866'da St. Mary Kadın ve Çocuk Dispanseri'ni kurdu. Beş yıl sonra buraya on yatak daha ekleyerek Yeni Kadın Hastanesi'ni açtı ve Blackwell'le birlikte bu hastanede çalıştı.

Sophia Jex-Blake
1840 - 1912

Jex-Blake'in kadınların tıp alanında ilerlemesine yaptığı en büyük katkı Britanya'da kadınların tıp diploması ve çalışma lisansı almasına izin veren yasaların çıkarılması için yürüttüğü başarılı kampanya oldu. Londra ve Boston'da eğitim gördükten sonra Edinburgh Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki derslere katıldı ancak mezun olması engellendi. Bunun üzerine, diplomasını 1877'de İsviçre'deki Bern Üniversitesi'nden alan Jex-Blake, ardından Britanya'da çalışma lisansı edinerek İskoçya'nın ilk kadın doktoru oldu.

Karın cerrahisinde bir devrim yapan Alman cerrah Theodor Billroth, Viyana'da ders veriyor, 1880

"Anestezi döneminin başlamasıyla cerrahi işlemler hem doktorlar hem de hastalar için çok daha az ürkütücü bir hal aldı"

TIBBIN ÖNCÜ KADINLARI

19. yüzyılda tıp alanında gerçekleşen bir diğer büyük değişiklik kadınların doktor olmaya başlamasıydı. Kadınlar o güne dek şifacı, hemşire veya ebe olarak çalışmış olsalar da Viktorya döneminde, artık yasalarla regüle edilmiş tıp mesleğine onlar da resmî olarak adım atmaya başladılar. Toplumda bir çığır açan bu atılım, erkek egemen bir alanda var olabilmek için mücadele eden, Elizabeth Blackwell, Elizabeth Garrett Anderson ve Sophia Jex-Blake adındaki üç öncü kadın sayesinde mümkün oldu. Yazar Oliva Campbell'ın deyimiyle etkileyici bir figür olan Jex-Blake, "kavgacı ve baskın bir karakteri olan, açık yürekli, girişken, cüretkâr ve biraz da iriyarı bir eğitim reformcusuydu." Garett Anderson da benzer şekilde inatçı biriydi ama aynı zamanda hitabet yeteneği yüksek, eğitimli ve nazik bir kadındı.

Bu üç kadın, eğitim almak ve tıp diplomalarını elde edebilmek için kurnazca yollara başvurmak zorunda kaldı. Blackwell, İngiltere vatandaşı olmasına rağmen, tıp fakültesine ABD'de gidebildi. Buna karşın Garrett Anderson, hekimlerin eğitiminden sorumlu olan Muhterem Eczacılar Derneği adındaki loncanın kabul politikasındaki bir boşluk sayesinde yeterlilik sınavına girip sertifikasını almayı başardı; zira o dönemde Britanya'da beş yıl boyunca doktor gözetiminde çalışanlara Muhterem Eczacılar Derneği tarafından doktorluk sertifikası veriliyordu. Edinburgh'da anatomi sınavına girmek isteyen Jex-Blake'in mücadelesiyse çok daha zorluydu. Amfinin önüne barikat kuran 200 kişilik bir grup Jex-Blake ve beraberindeki diğer kadınların üzerine çamur ve çeşitli nesneler fırlattı. Tıp alanında çalışmak isteyen tüm kadınlar hem halktan hem de tıp camiasından gelen sert bir direnişle karşı karşıya kalmıştı. Bilhassa karma sınıflarda öğrenim görme olasılığı nedeniyle, tıp eğitimi almalarına, kamu kuruluşlarında görev yapmalarına ve meslek birliklerine üye olmalarına karşı çıkılıyordu. Jex-Blake ve diğer yedi kadın Edinburgh Üniversitesi'ne kaydolmayı başarsa da sonradan diplomalarını almalarına izin verilmedi. İngiliz Tabipler Birliği de 1892'ye kadar kadınları birliğe kabul etmemek için direndi. Fakat değerlendirme sürecinde yapılan bir dikkatsizlik sonucunda Garrett Anderson birliğe üye olmayı başarmıştı. 1895 yılında hem İngiltere Kraliyet Cerrahlar Akademisi hem de Londra Kraliyet Hekimler Akademisi yine kadınları kabul etmeme yönünde oy kullandı ve bu kararlar 1908'e dek geçerliliğini yitirmedi.

Başta bu üç öncü ve cesur kadın olmak üzere pek çok kadın zorlu engellerle karşı karşıya kalmış olsa da kolektif çabaları nihayetinde meyvesini verdi. 1876'da çıkarılan bir yasa ile üniversitelere kadınlara tıp diploması verme yetkisi tanındı ancak bu konuda bir mecburiyet getirilmedi. Bundan bir yıl sonra, o zamanlar Britanya'nın tıp alanında diploma verme yetkisine sahip 19 kuruluşundan biri olan İrlanda Kraliyet Hekimler Akademisi, final sınavlarına kadınları kabul edeceğini açıkladı. 1892 yılına gelindiğinde, tıp sicil kayıtlarında 135 kadın hekimin adı geçiyordu. Kadınlar, Britanya İmparatorluğu'nun dört bir yanındaki kadın ve çocuk hastanelerinde ve dispanserlerinde çalışmaya başladılar. Kadın doktorların sayısında 1900 yılından sonra çok daha hızlı bir artış yaşandı. 1910'da, Kraliyet Tıp Akademisi ve İngiltere Kraliyet Cerrahlar Akademisi ilk kadın üyelerini seçerken, bunu 1920'de Edinburgh Kraliyet Cerrahlar Akademisi ve 1934'te Kraliyet Hekimler Akademisi izledi.

Tüm bunlar bir yana, aslına bakılırsa 19. yüzyılın başlarında tıp, Dr. Robert Liston'ın yüzde 300 ölüm oranıyla sonuçlandığı iddia edilen o meşhur ameliyatının hikâyesinde ve benzerlerinde anlatıldığı kadar "barbar" veya "acımasız" değildi. Fakat şu bir gerçek ki bugün bilinen ve uygulanan tıptan bir hayli farklıydı. Kraliçe Viktorya'nın saltanatı sırasında, tıp alanındaki fikir ve yaklaşımlar, hastalara uygulanan tedaviler ve halka bakım hizmeti veren sağlık çalışanları köklü bir dönüşüm geçirdi. Yüzyılın sonuna gelindiğinde bilim insanları mikroplardan haberdardı ve cerrahlar, ameliyatların yol açtığı acıyı uyuşturma yoluyla dindirebiliyor, yaraların enfeksiyon kapmasını önleyebiliyorlardı. Doktorlar pek çok hastalığın nasıl ortaya çıktığını ve hangi yollarla önlenebileceğini anlamıştı. Büyük ölçüde temiz ve güvenli hastanelerde hem kadınlar hem de erkekler bu mesleği icra etmekteydi. Yine de katedilecek uzun bir yol vardı. Kanser tedavisine yönelik etkili kemoterapi ilaçlarının geliştirilmesi ve antibiyotiklerin icat edilip, yaygın şekilde kullanılması için 40 yıl daha geçmesi gerekecekti.

Günümüzde Birleşik Krallık'taki doktorların yarısından fazlasını kadınlar oluştursa da hâlâ ayrımcılık ve engellemelerle karşı karşıya kalıyorlar. Tıp ise durmaksızın gelişmeye devam ediyor ve gelecekte bizleri nelerin beklediğine dair pek bir fikrimiz olduğu söylenemez.

KONFÜÇYÜS'ÜN HAYATI VE MİRASI

Kadim bir öğretmen, filozof ve siyasetçi olan Konfüçyüs, Çin kültürünün temellerini nasıl attı?

Yazan: Poppy-Jay St. Palmer

Konfüçyüs'ün öğretilerini bilmek için bir Konfüçyüsçü olmanız gerekmiyor. Onun, "Sessizlik asla ihanet etmeyen gerçek bir dosttur" veya "Her şeyde bir güzellik vardır fakat herkes onu göremez" gibi bilgece sözlerinden birkaçıyla muhakkak karşılaşmışsınızdır. Bu kadim Çin filozofunun öğretileri dünyanın dört bir yanındaki sayısız insana yüzyıllardır rehberlik ediyor. Bu bile başlı başına önemli bir başarıyken, Konfüçyüs'ün etkisi aslında çok daha büyük. Onun felsefeleri ve inanç sistemi yalnızca antik Çin'deki en etkili öğretilerden biri olmakla kalmamış, pek çok akademisyene göre bu öğretiler Çin ve Doğu Asya kültürünün büyük çoğunluğunun temellerini atmıştı.

2.500 yıldan uzun bir zamandır varlığını sürdüren Konfüçyüsçülük, toplumu ve değerlerini içsel erdem, ahlak ve tefekkür bağlamında ele alır. Hayata dair yaklaşımı son derece insanidir. Bu öğretiler, ahlaklı ve iyi bir karakterin yanı sıra, saygıyı da merkezine alan hümanist bir tutumu temsil eder. Konfüçyüs'ün, bu yaklaşımı en iyi şekilde ifade eden sözü muhtemelen şudur: "Sana yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma." Diğer taraftan, Konfüçyüsçülüğün bir felsefe mi yoksa bir din mi olduğu tartışması günümüzde hâlâ sürmekte. Kimileriyse bu öğretileri toplumsal bir etik veya politik bir ideoloji şeklinde nitelendiriyor. Tüm bu tartışmaların gölgesinde, Konfüçyüsçülüğün kökenlerini daha iyi anlamanın yolu, Konfüçyüs'ün mütevazı yetiştirilme tarzını, bir politikacı olarak kariyerini, filozofluk yıllarını ve daha pek çok yönünü detaylıca ele almaktan geçiyor şüphesiz.

SOL Yaşamını kişisel eğitime adayan Konfüçyüs, insanın kendini sürekli geliştirmesinin çok önemli olduğunu düşünüyordu

Konfüçyüs'ün "İlkbahar ve Sonbahar Dönemi"nin sonlarına doğru doğduğunu biliyoruz. İsmini, Konfüçyüs'e atfedilmiş olan *İlkbahar ve Sonbahar Kayıtları* adlı kitaptan alan ve MÖ 8. ila 5. yüzyıllara denk gelen bu çalkantılı döneme Çin'deki 170 küçük devletin arasındaki savaşlar damgasını vurmuştu. Dolayısıyla, Lu devleti ile Zhou kraliyet hanedanı (MÖ 11. ila 3. yüzyıllar) arasında tarih, kültür, iç içe geçmiş aile ilişkileri ve ahlaki yükümlülükler temelinde sıkı bağlar vardı. Bazı akademisyenler Konfüçyüs'ün, Song devletine mensup olan ve bu devletin hükümdarlarıyla güçlü bağlara sahip, saygın ve asil bir aile olarak bilinen Kong'ların soyundan geldiğini düşünüyor. Ne var ki Konfüçyüs'ün zamanında işler aile açısından önemli ölçüde değişmişti. 7. yüzyıla gelindiğinde Kong'lar siyasi mevkilerini ve maddi varlıklarını büyük oranda yitirmiş, ailenin çoğu üyesi Lu devletine göç etmişti. Yeni toplumsal konumları, atalarından miras kalan bazı ayrıcalıkları kaybettikleri anlamına geliyordu. Fakat aile üyelerine hâlâ belli bir saygı gösteriliyordu ve altı sanat veya hüner olarak bilinen müzik, okçuluk, töre ve âdetler, araba sürme, matematik ve kaligrafi alanlarında gördükleri eğitim sayesinde orduda ya da idari mevkilerde rahatlıkla iş bulabiliyorlardı. Gelgelelim, sosyal hiyerarşi söz konusu olduğunda sıradan halktan çok da üst kademelerde yer almıyorlardı.

"Aslında hayat basittir fakat biz onu ısrarla karmaşık hale getiriyoruz"

Konfüçyüs'ün yaşamı hakkında bulunabilecek kaynaklar bir hayli kısıtlı. Bir politikacı olarak büyük oranda perde arkasında çalıştığından, resmi tarihi kayıtlarda ismine nadiren rastlanıyor. Kayıtlardaki bu boşluklarsa akademisyen ve tarihçileri Konfüçyüs'ün etkisine dair kanıtlar bulmak için başka kaynakları taramaya sevk ediyor. Öte yandan, tüm bu kaynaklarda Konfüçyüs, "Kong Fu-Tzu" yani "Üstad Kong" unvanıyla anılıyor; zira Konfüçyüs ismi, Mandarin Çincesindeki söz konusu bu unvanın Latinceye çevrilmiş hali.

Konfüçyüs, Çin'in doğusunda yer alan ve günümüzde Shandong vilayeti olarak bilinen Lu devletinde doğdu. Babası Shuliang He, soylu bir aileden gelen bir bilge ve pek çok muharebe görmüş bir savaşçıydı. Konfüçyüs'ten önce iki kadından on çocuğu daha olmuştu ancak bunların dokuzu kız, biri de ayaklarında biçim bozukluğu bulunan bir erkek olduğundan, Konfüçyüs onun ilk sağlıklı vârisiydi. Annesi Yan Zhengzai, babası Shuliang'dan bir hayli gençti. Babası, Konfüçyüs doğduktan kısa bir süre sonra hayatını kaybettiğinden, çocukluğu yokluk içinde geçmişti. Soylu atalarının hayat koşullarından son derece uzak olan bu durum ona çok önemli bir deneyim kazandırdı. Böylece, sıradan insanların acılarına karşı ömür boyu sürecek bir empati geliştirdi ve yavaş yavaş bugün bildiğimiz büyük düşünüre dönüşmeye başladı.

Konfüçyüs'ün mütevazı yetiştirilme tarzı, devlet kademelerine girmesini atalarına oranla çok daha zor hale getiriyordu. Bu yüzden bir süre nispeten vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kaldı ama sonunda, bazı üyeleri Lu hükümdarlarına baş danışmanlık yapmış, tanınmış bir aile olan Jisun klanının hizmetine girdi.

"Hedefine ulaşamıyormuş ve onu ıskalamaktan korkuyormuş gibi öğren"

Konfüçyüs, soylu işvereninin kapısından içeri adımını attıktan sonra tahıl ambarlarının ve çiftlik hayvanlarının bekçiliği gibi daha gösterişsiz işlerde çalışmaya başladı. Böylece, nihayet yoksul annesini ve kardeşlerini geçindirebiliyordu. Öte yandan, bu iş ona daha büyük fırsatların kapısını aralayacaktı.

Burada çalıştığı sırada varlıklı bir arkadaşı sayesinde Kraliyet Arşivleri'ni inceleme şansı yakaladı. Çoktan unutulmuş bir geçmişin önemsiz

SAĞ ÜST Tüm dünyanın tanıdığı bir filozof haline gelen Konfüçyüs, hayata mütevazı bir başlangıç yapmış, yokluk içinde büyümüştü

SOL Görünüşü hakkında kesin bir bilgimiz olmasa da Konfüçyüs'ün alışılageldik tasviri bu şekildedir

KONFÜÇYÜS VE KİRİN

Efsaneye göre Çinli filozofun önemli bir insan olacağı önceden belliydi

Çin mitolojisinde çok sayıda etkileyici yaratık mevcut ancak bunlardan biri olan Kirin'in (Qilin) Konfüçyüs'ün hikâyesiyle özel bir bağlantısı var. Bir ejderhanın kafasına, bir geyiğin veya kaplanın gövdesine (karın kısmı sarı, sırtı ise çok renklidir) ve bir öküzün kuyruğuna sahip olan bu mitolojik yaratık, zaman zaman pullarla kaplı, bazen de alevler içerisinde tasvir ediliyor. Vahşi görünümüne rağmen Kirin'in et yemediği ve yürürken ayaklarının altındaki çimleri dahi ezmeyecek kadar barışçıl bir canlı olduğu söylenir.

Eski zamanlarda, bir Kirin görmenin büyük bir bilgenin veya liderin doğumunun ya da ölümünün habercisi olduğuna inanılıyordu. Efsaneye göre, Konfüçyüs'e hamileyken annesi bir Kirin görmüş ve yaratık ağzından yeşim taşı bir tablet çıkarmıştı. Bu, oğlunun önemli bir kişi olacağını müjdeliyordu. Yıllar sonraysa başka bir Kirin bir at arabası tarafından yaralanmış ve rivayete göre bu olay ünlü filozofun ölümünü önceden haber vermişti. Hem doğumu hem de ölümüyle ilgili efsanelerde birer Kirin'in yer alması, Konfüçyüs'ün Çin kültüründeki önemine işaret ediyor.

kalıntıları olarak görülen arşivlerdeki kadim metinlere gömülen Konfüçyüs, bu metinlerdeki öykülerden ve bilgelikten esinlenerek yeni bir dünya görüşü oluşturmaya başladı. Gelenekleri, edebiyatı ve tarihi öğrenmenin değerini anlamış, insanın karakterinin ailede oluştuğuna kanaat getirmişti. Bu şekilde aydınlanmış ve zihinsel olgunluğa ulaşmış insanların başkalarına yardım etmekle daha çok ilgilendiğini ve onları, manipülatif veya şiddet içeren yöntemler yerine, ahlaki telkin yoluyla yönlendirdiğini düşünüyordu.

"Sevdiğin işi meslek edinirsen, hayatında bir gün dahi çalışmış olmazsın"

Bu yeni bakış açısı sayesinde iş hayatında emin adımlarla ilerleyen Konfüçyüs nihayetinde Adalet Bakanının ve Lu hükümdarının danışmanı olarak atandı. Kanun ve düzen söz konusu olduğunda sorunları çözmede etkili biri olduğunu kısa sürede kanıtladı ve diplomasi alanındaki becerileriyle de dikkat çekmeye başladı. İşverenlerini her zaman koruyor, beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmalarını ve tehlikeden uzak durmalarını sağlıyordu.

Konfüçyüs, siyasi kariyeri sırasında öğretileriyle de ün kazanmıştı. Hizmetinde çalıştığı soylu aileler, Lu devletinin meşru hükümdarlarının gücüyle yarışmalarını sağlayacak doğru tutum, davranış ve dürüstlüğün değerini onun felsefi görüşleri sayesinde anlamaya başladılar. O dönemde Çin devletleri birbirleriyle durmaksızın savaşıyordu. Üstüne üstlük bu devletlerin hükümdarları iktidar ve üstünlük uğruna sık sık suikasta uğruyordu ve bu suikastlar zaman zaman kendi aile üyeleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Böylesine acımasız bir iktidar anlayışı Konfüçyüs'ün aklına hiç mi hiç yatmıyordu, zira onun yaşamına yön veren ilkeler dürüstlük ve yardımseverlikti. Tamamen bu ilkelere uygun bir yaşam sürmekteydi ve haliyle, işverenlerinin faaliyetlerini hiçbir şekilde onaylamıyordu. MÖ 498'de devletler arasında patlak veren büyük bir çatışma, kanlı ayaklanmalara, muharebelere ve yıkıma sahne oldu. Böyle bir dönemden geçtikleri sırada, bir başka devletin Lu hükümdarına bir grup dansçı kız göndermesi ve Konfüçyüs'ün patronunun dansçılarla eğlenmek uğruna resmi görevlerini ihmal etmesi bardağı taşıran son damla oldu. Artık böyle bir yozlaşmanın parçası olmak istemeyen ve memuriyet görevinden tiksintiyle istifa eden Konfüçyüs için uzun sürecek bir gönüllü sürgün dönemi başladı.

"Gittiğin her yere tüm kalbinle git"

Konfüçyüs, Lu devletinde geçirdiği süre boyunca şahit olduğu onca şeye rağmen, erdemli bir devlet hayalinden vazgeçmeye niyetli değildi. Sonraki 14 yılını, nezaket ve dürüstlük ilkeleriyle liderlik eden, hizmet etmeye değer bir hükümdar bulmak için bir devletten diğerine yolculuk ederek geçirdi. Önce batıdaki Wei devletine, ardından güneydeki Song'a ve daha güneydeki Chen ve Cai'ye gitti. Ne var ki Konfüçyüs epey zorlu bir arayışa girişmişti. Çin liderlerinin çoğu devletlerini demir yumrukla yönetmiyor olsalar da gerekli gördüklerinde halkı cezalandırmaktan ve askeri güç kullanmaktan da çekinmiyorlardı. Konfüçyüs'ün ▶

ÜST Bu tasvir, Konfüçyüs'ün sekiz yaşındaki bir çocukla fikir tartışması yaptığı bir hikâyeye atıfta bulunuyor

SOL Çinli filozof, belgeleri düzene koyup suretlerini çıkarmak için öğrencileriyle birlikte çalışıyor

önerisiyse, etik açıdan örnek teşkil eden ve karizmanın ön planda olduğu bir yönetim anlayışıydı. Bu sayede halk, hükümdarından ilham alacak ve gönüllü olarak ona itaat edecekti. Lakin bu öneri, o dönemde yaygın şekilde kabul görecek bir görüş olmaktan son derece uzaktı.

> *"Yolunu değiştirmeden devam ettiğin sürece, ne kadar yavaş gittiğinin önemi yoktur"*

Konfüçyüs, bir ailenin parçası olarak öğrendiğimiz sevgi ve saygının tüm diğer erdemlerin temeli olduğuna ve bazı durumlarda, ailemize karşı görevlerimizin devlete karşı olan yükümlülüklerimizden önce geldiğine inanıyordu. Seyahatleri sırasında tanıştığı Sheh eyaletinin dükü ona tebaasının çok onurlu olduğunu söyleyerek övünmüş, "İnsanlarımız çok dürüsttür. Sözgelimi, birinin babası bir koyun çalsa, oğlu hemen onu yetkililere bildirir," demişti. Gelgelelim bu durum Konfüçyüs'ün pek de hoşuna gitmemiş, Dük'ün aslında halkını yanlış değerlerle yönettiği sonucuna varmasına yol açmıştı. Zira Dük'ün aksine Konfüçyüs, gerçekten onurlu bir insanın ailesini cezadan koruyacağına inanıyordu. Dük'e cevabı şöyle oldu: "Ülkenin bizim yaşadığımız kısmında dürüst insanlar buradakilerden farklıdır. Baba, oğlunun suçunu üstüne alır. Oğul babasının yanlışını gizler. İşte doğruluk bunun içindedir."

Konfüçyüs bu gönüllü sürgünü sırasında pek çok zorluğa göğüs gerdi; açlık ve sefalet çekti, ölümle burun buruna geldi, hatta bir süreliğine hapsedildi. Fakat karşılaştığı hiçbir güçlüğün onu hedefinden saptırmasına izin vermedi. Muazzam bir manevi güce sahip olan Konfüçyüs, bir insanın öğrenmekten her zaman keyif alabileceğine inanıyordu. Ayrıca, yol göstermesi için geçmişe de bakmış, Zhou Hanedanı'nın kurucusu Ji Fa Wuwang'ın kardeşi olan ve Zhou Dükü olarak da anılan Zhougong'dan feyzalmıştı. Zhou Dükü Konfüçyüs'ten yaklaşık 500 yıl önce yaşamıştı ancak Konfüçyüs onun yönetim anlayışının kendi öğretileriyle uyumlu olduğunu düşünüyordu. Her ikisinin de hanedan için istediği şey, karşılıklı güven ve ahlaki yükümlülükleri temel alan bir sosyal uyum ve siyasi istikrardı. Gelgelelim, Zhougong'un aksine Konfüçyüs kraliyet hanedanına mensup değildi. Dolayısıyla, böyle bir değişikliği tek başına gerçekleştirebilecek siyasi etki ve otoriteden yoksundu.

Konfüçyüs bir lider bulmak için yola çıkmıştı ama kendisi bir lider haline geldi. Felsefi görüşlerinin dilden dile dolaşmasıyla, yolculuklarında ona eşlik eden bir dizi sadık takipçi edindi. Aristokratların oğullarından tüccarlara, zanaatkârlara ve hatta suçlulara kadar, farklı kesimlerden pek çok genç Konfüçyüs'ün görüşlerine değer vermeye başladı ve devlet kademelerinde ilerlemelerine yardımcı olacak bilgeliğe erişebilmek için onu örnek aldı. Takipçileri kendilerini onun "talebeleri" ve "çırakları" olarak adlandırdılar ve hatta Konfüçyüs'ün öğretilerini kayda geçirmeye dahi başladılar. Zaman içerisinde bu metinler, günümüzde *Konuşmalar* adıyla Türkçeye çevrilmiş olan bir

SOL ALT Bir rivayete göre Konfüçyüs, öğrencilerinden sadece 77'sinin öğretilerini anladığını söylemişti

SAĞ ALT Ming Hanedanı döneminden kalma bu tasvirde Sakyamuni (yani Buda), Lao Zi (Taoculuğun önde gelen isimlerinden biri) ve Konfüçyüs birlikte görülüyor

kitap haline getirildi.

Talebelerinden birkaçı oldukça tanınmış kişiler haline geldi. İlk takipçileri arasında Zigong, Zilu ve Yan Hui adında üç talebe vardı. Zeki ve tez canlı biri olan Zigong eski bir tüccardı ve diplomat olmak istiyordu. Konfüçyüs, şiir ve töresel âdetlere dair görüşlerini onunla paylaştı. Zilu, Konfüçyüs'e herhangi bir zarar gelmemesi için ne gerekiyorsa yapacak, güçlü ve sadık bir adamdı. Ünlü filozof, güç ve sadakat ile gerçek anlamda erdemli bir insan olmak arasındaki farkı öğretmek için Zilu'yu himayesine aldı.

Yan Hui ise varoş bir mahallede yaşayan ama bundan hiç şikâyetçi olmayan yoksul bir adamdı. Bitmek bilmez bir öğrenme aşkı ve gerçekten iyi bir insan olma arzusu taşıyan Yan Hui, Konfüçyüs'ün en sevdiği öğrencisiydi. Öyle ki onun ölümünün acısını yüreğinin derinliklerinde hisseden Konfüçyüs o kadar dizginsiz bir kedere boğuldu ki diğer talebeleri onun bu halinin yakışıksız olduğunu dahi düşündü. Konfüçyüs'ün buna

"Marifet hiç düşmemek değil, her düştüğünde kalkabilmektir"

cevabıysa netti: "Bu insan için bu kadar çok üzülmeyeceksem, kimin için üzüleceğim?"

Nihayetinde, Konfüçyüs'ün erdemli bir hükümdar arayışı sadece uzun ve nafile bir macera olmaktan öteye gidemedi. Yıllar boyunca Çin'in dört bir yanına yolculuk ettikten sonra, yaşlı bir adam olarak Lu devletine döndü. Arada sırada eski mesleğini sürdürüp devlet yetkililerine hukuki ve idari konularda danışmanlık yaptıysa da ömrünün geri kalanında zamanının çoğunu bir öğretmen ve filozof olarak geçirdi. Bu dönemde himayesine daha fazla talebe aldı ve Konfüçyüsçülüğün temellerini atmaya devam etti. Ayrıca, felsefi görüşlerini ve kendinden önce gelen bilgelerin öğretilerini de kayda geçirmeye başladı. Bu kadim Çin metinleri günümüzde *Dört Kitap ve Beş Klasik* isimleriyle biliniyor. *Konuşmalar*'ı da içeren bu metinler sayesinde, Konfüçyüs'ün felsefesinin temel değerleri ve inanç sistemi yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarıldı. Metinler ve Konfüçyüs'ün öğretisi Çin'in sınırlarını aşıp, çok uzaklara ulaştı. Yıllar içerisinde sayısız dile çevrilen metinler Japonya, Kore ve Vietnam'dan Batı medeniyetlerine kadar dünyanın dört bir yanındaki pek çok ülkede araştırmalara konu oldu.

Konfüçyüs'ün olağanüstü yaşamı, bazılarının Konfüçyüsçülüğü neden bir din olarak gördüğünü anlamamızı kolaylaştırıyor. Hatta Tibet'te, Budizm'in ve Bön geleneklerinin mensupları Çinli filozofu büyü, kehanet ve astroloji ustası olarak görüyor ve ona tapınıyorlar. Nitekim, yaşadığı zamanın sınırlarını aşan bilgeliği bir yana, yoksulluk içinde büyümüş olmasına rağmen hükümdarlara danışmanlık yapacak bir konuma yükseldiği ve ardından, sahip olduğu tüm ayrıcalıkları elinin tersiyle itip, uzun ve zorlu bir sürgüne çıktığı istisnai hayat hikâyesi şüphesiz onu dini bir lider olmaya uygun kılıyor. Bununla birlikte, Konfüçyüsçülük ister bir din, ister bir felsefe, isterse de sadece eylemlerimize yön veren bir dizi atasözü olarak görülsün, Konfüçyüs'ün Çin kültürünü aşıp tüm dünyaya yayılan çok geniş bir etki yarattığı aşikâr.

ÜÇ FELSEFE OKULU

Kadim Çin düşüncesine dair kısa bir rehber

Konfüçyüsçülük

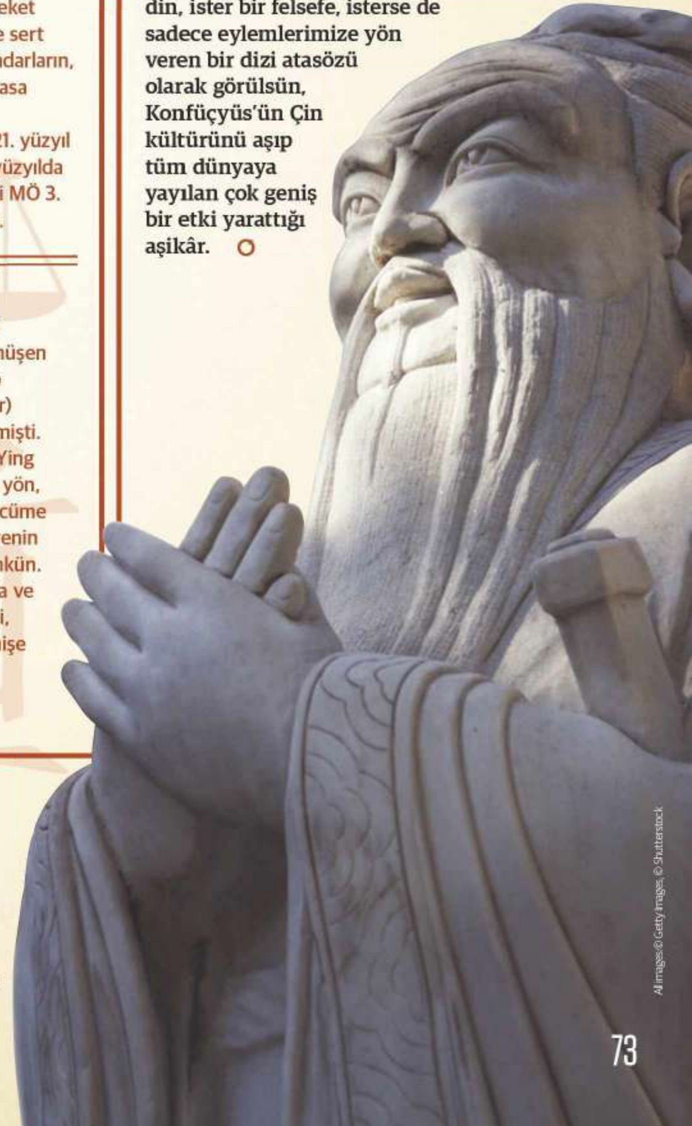
Adından da anlaşılacağı üzere bu felsefe okulunun öğretileri Konfüçyüs'ün çalışmalarına dayanıyor. Bu öğretiler, insancıllığın, sadakatin, törelerin, aileye ve yükümlülüklere bağlılığın önemini vurguluyor. Bu okulun Altın Kural niteliğinde iki önemli ilkesi mevcuttu: İlki, kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davran şeklindeki prensibi... İkincisi ise zıtlar arasındaki dengeyi, orta yolu ve uzlaşmayı bulmayı ifade eden Ying ve Yang anlayışı.

Legalizm

Daha pragmatik ve politik bir felsefe okulu olan Legalizm'in mottosu şöyle: "Açık ve katı yasalar koy, bunlara uygun hareket edenleri ödüllendir, uymayanları ise sert şekilde cezalandır." Bu okul, hükümdarların, onlara güçlerini bahşeden bir dizi yasa uyarınca hükmetmeleri gerektiğini öğretiyordu. Söz konusu düşünce 21. yüzyıl için çığır açıcı sayılmasa da MÖ 8. yüzyılda bir hayli sıra dışıydı. Lakin bu öğreti MÖ 3. yüzyılda totalitarizme doğru evrildi.

Taoculuk

Daoculuk olarak da bilinen ve daha ziyade dine benzer bir öğretiye dönüşen bu felsefi düşünce şekli, filozof Lao Zi'nin ("Yaşlı Bilge" anlamına geliyor) görüşlerinden ciddi şekilde etkilenmişti. Bu felsefe de Konfüçyüsçülük gibi Ying ve Yang sembolünü kullanıyor. Yol, yön, yürümek veya yöntem şeklinde tercüme edilebilecek Tao kelimesinin ise evrenin akışını ifade ettiğini söylemek mümkün. Merhamete, ılımlılığa, ölçülü olmaya ve alçakgönüllülüğe dayanan bu öğreti, özellikle doğanın değerine ve geçmişe saygı duyulması gerektiğine vurgu yapıyor.

Konuşmalar, Çin'de ve dünyanın pek çok yerinde doğru davranış ve ideallere dair bir hayli etkili fikirlerin temelini oluşturdu

KURT ADAMLARIN TARİHİ

Kurt adam denilen mitolojik yaratıkların tarih boyunca birbiri ardına gelen kültürlere uyum sağlayıp evrimleşerek, nasıl insanlığın kalıcı efsanelerinden biri haline geldiğini keşfedelim

Yazan: Tanika Koosmen

Günümüzde fantastik ve bilim kurgu romanlarından, filmlerden ve TV programlarından bildiğimiz kurt adam, kayda değer ve kapsamlı bir tarihi geçmişe sahip. Dünyanın dört bir yanındaki kültürler bu canavarı mitolojilerine, edebiyatlarına ve folklorlarına dâhil ederek, modern çağın bilgisayar destekli animasyonlarla yaratılmış kurt adamları karşısında çoğu zaman yitip giden veya unutulan tarihsel bir kurt adam efsanesi yarattılar. Edebi kültürde yer alan ilk kurt adam esasen edebiyatın kendisi kadar eskiye, tarihi MÖ 2100'e dayanan ve günümüze ulaşan en eski metin olan Gılgamış Destanı'na kadar uzanıyor. Destanda Tanrıça İştar, kendisine duyduğu hürmet ve inanç sebebiyle tapınmak için sürekli keçi kurban eden mütevazı ve dindar bir çobanı kurda dönüştürüyor. Hikâyenin eserin bütününde çok az bir yeri olmasına rağmen, kurt adam hakkındaki bu küçücük anekdot edebiyat tarihçileri için son derece önemli. Zira kurt adam efsanesinin, eski zamanlardan beri insanların hikâye ve inanışlarına yerleştiğini ve çok daha derin, köklü bir geçmişi olduğunu gösteriyor.

KURT ADAMIN ANTİK KÖKENLERİ

Antik Yunan ve Roma edebiyatları kurt adam efsanesini benimsedikten sonra bu figür; etnografik seyahat yazıları, felsefi düşünce metinleri ve astrolojik şiirler gibi pek çok edebi türde yer aldı. Başlangıçta kurt adam efsanesi, bugünkü Ukrayna'nın kuzeybatısı ile Belarus'un güneyine denk gelen bölgede yaşamış olan Neuri halkına özgü bir inançtı. Neurili kurt adamlara dair ilk kayıtlara Antik Yunan tarihçi Herodot'un MÖ 5. Yüzyılda kaleme aldığı *Tarih* adlı eserinde rastlıyoruz. Herodot, eserin Beşinci Kitap adlı bölümünde, "Yunanlara bakılırsa, her Neuri yılda bir kez, birkaç gün boyunca kurt adam biçimine giriyor ve sonra eski haline dönüyor," diye yazmış. Gelgelelim, tarihi metinlerinde inanılması güç, doğaüstü hikâyelere sıkça yer verdiği bilinen Herodot dahi "bu hikâyeyi şüpheyle karşıladığını" ancak "Yunanların hikâyenin doğru olduğuna yemin ettiğini" ifade ediyor.

Illustration by Peter Kavanagh/The Art Agency

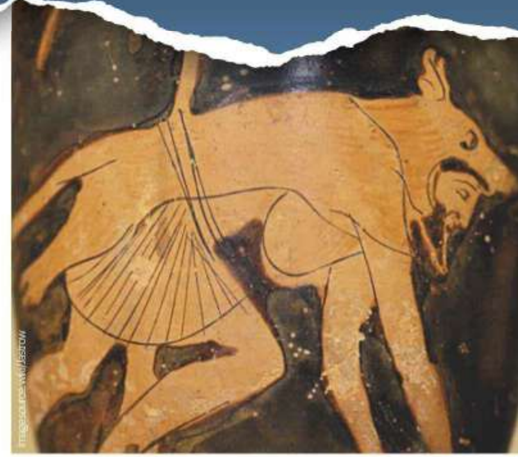
Kurt adam hikâyeleri Yunanistan'daki Lykaion Dağı'nda (Kurt Dağı) bulunan Arkadya tarikatı ile de ilişkilendirilmişti. Zeus'un mitolojik doğum yeri olan Lykaion Dağı'nda, "Lykaean Zeus"a, yani "Kurt Zeus"a adanmış bir sunak bulunuyordu ve bu sunakta tapınma ayinleri düzenleyen tarikat mensuplarının kurt adam olduğuna inanılıyordu. Bir efsaneye göre, her yıl Lykaion Dağı'nda düzenlenen bir şölende rahipler içinde insan etinin de bulunduğu bir kurban yemeği sunardı ve bu etten tadanlar kurda dönüşür, dokuz yıl boyunca insan etinden uzak durmadıkça da yeniden insan formuna dönemezlerdi. Romalı filozof ve yazar Yaşlı Plinius'un (MS 23-79) Doğa Tarihi adlı eserinde ve Lidyalı gezgin Pausanias'ın (MS 2. Yüzyıl) Yunanistan'dan Mısır'a kadar yaptığı yolculuklara dair gözlemlerini aktardığı seyahatnamelerinde bahsi geçen ergenliğe geçiş törenlerine bakıldığında ise tarikatta ergenlik çağına gelmiş erkek çocukları için de benzer bir ritüelin uygulandığı anlaşılıyor. Plinius'un aktardığına göre, bir gölün kıyısında toplanan çocukların arasından biri seçilir ve kıyafetlerini çıkarıp bir ağaca asması istenirdi. Ardından yüzerek gölü geçen çocuk çöle ulaşır ve burada bir kurda dönüşürdü. Sonraki dokuz yılı bir insana zarar vermeden geçirebilirse, tekrar yüzerek gölü geçer, kıyafetlerini astığı yerden alır ve dokuz yıl yaşlanmış halde yeniden insan görünümüne kavuşurdu.

Söz konusu tarikatın insan kurban etme ayinleri de düzenlediğine ve törenlerde kurban edilen hayvanların etlerine insan eti karıştırdıklarına dair söylentiler de dolaşıyordu. Bu iddia henüz doğrulanmamış olsa da bölgede yapılan arkeolojik kazılarda sunağın yanına gömülmüş ergen bir erkek çocuğun kemikleri bulundu. Pausanias da bu konuya değinmekle birlikte, "gizli kurban ritüelinin" ayrıntılarına dair sorular sormayı reddetmiş, "onları, en başından beri oldukları gibi, sorgulamadan kabul etmeyi" tercih etmişti. Eğer tarikatın üyelerinden biri insan eti yerse kurda dönüşüyordu. Yerel halk, yörenin kendisi hakkında da sıra dışı inançlara sahipti. Sözgelimi, kimsenin "Lykaean Zeus"un bölgesine girmesine izin verilmiyordu, zira giren kişinin bir yıl geçmeden hayatını kaybedeceğine inanılıyordu. Eğer bir hayvan, avcısının elinden kaçmayı başarıp buraya sığınırsa, avcı onun peşinden bölgeye giremezdi. Lakin içeri giren hayvanın gölgesinin kaybolduğunu görecek kadar yaklaşmasına izin veriliyordu. Pausanias'ın da metinlerinde değindiği efsaneye göre, bu kutsal tören alanına giren insan ve hayvanların gölgeleri ortadan kayboluyordu.

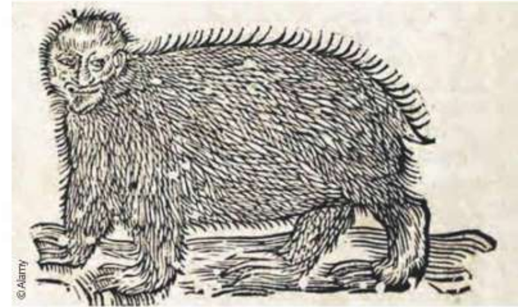
Antik Yunanlar için kurt adam insanlardaki davranışsal sapkınlığın bir temsilcisiydi. Dönüşüm geçiren kişinin önceden de canavar ruhlu biri olduğunu gösteriyordu. Kurt adamlarla ilgili benzer bir yaklaşım Antik Romalılar tarafından da benimsenmişti. Örneğin, Romalı şair Ovidius'un, MS birinci yüzyılda kaleme aldığı *Dönüşümler* adlı eserinde anlattığı, Arkadya'nın yozlaşmış kralı Lycaon'un hikâyesi bu yaklaşımı gözler önüne seriyor: Lycaon, halkına ve inancına karşı yükümlülüklerini yerine getirmemektedir ve Roma tanrısı Jüpiter'i (Antik Yunan mitolojisindeki Zeus'un karşılığı) alaya alarak, ona tapınanları küçümsemektedir. Kralın bu sapkın davranışlarından haberdar olan Jüpiter, yaşlı bir adam kılığına girerek Lycaon'un krallığını ziyaret eder ve halka, aralarında bir tanrının dolaştığını anlamalarını sağlayan işaretler verir. Jüpiter'in ihtiyar bir adamdan fazlası olmadığını kanıtlamaya karar veren Lycaon, himayesi altındaki Molassa'lı bir tutsağı öldürüp bedenini pişirir ve Jüpiter'in şerefine düzenlenen bir şölende ona sunar. İnsan etinin yemek olarak ikram edilmesinden tiksinen ve kendisine saygı gösterilmemesine kızan Jüpiter, Lycaon'un sarayını yıldırımlarıyla yerle bir eder. Lycaon saraydan kaçtığında, gerçek benliği bedenini de zehirler ve görünümü benliğini yansıtacak şekilde biçim değiştirir. O artık bir

"Lycaon saraydan kaçtığında, gerçek benliği bedenini de zehirler ve görünümü benliğini yansıtacak şekilde biçim değiştirir. O artık bir kurda dönüşmüştür"

16. yüzyıldan kalma bir kitapta yer alan klasik bir kurt adam tasviri

Geçmişte bazı kültürlerdeki kurt postu giyme âdetinin kurt adam kavramı üzerinde bir etkisi olabilir

Fransa'da 1764 ile 1767 yılları arasında 80'i aşkın insanı öldürdüğüne inanılan "Gevaudan Canavarı"nın 1765 tarihli bir illüstrasyonu

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki çizginin bulanıklaşmasına duyulan ilgi binlerce yıl öncesine dayanıyor

Genellikle bir kurt adam hikâyesinin verdiği ahlaki mesaj, kurt adama dönüşmenin sadece kişinin içindeki gerçek canavarı ortaya çıkardığıdır

Arkadya Kralı Lycaon'un hikâyesinde kral, Jüpiter'e insan eti yedirerek onun her şeyi bilmeye muktedir olup olmadığını sınamak istemişti

Image source: wiki/Museo Del Prado

kurda dönüşmüştür ve kana susamışlığının yeni hedefi kırsal kesimdeki sürüler olur.

Kurt adam efsanesine kendisini kaptıran diğer pek çok yazar da gelişmekte olan bu külliyata katkıda bulundu. İmparator Nero döneminde onun şölen danışmanı olan Romalı yazar Petronius'un (MS 27-66 civarı) kaleme aldığı *Satyricon* adlı müstehcen romanda, genç bir adam bir akşam yemeği davetinde ilginç bir hikâye anlatır. Hikâyede, söz konusu genç adam yanında bir askerle birlikte mezarlıktan geçerken, asker kıyafetlerini çıkarıp bir kurda dönüşür ve muhtemelen çiftlik hayvanlarına saldırmak için hızla oradan uzaklaşır. Genç adam gideceği yere vardığında, ev sahibinin koyunlarını kurtarmak için bir kurdu boynundan mızrakla yaraladığını öğrenir. Sonrasında, kaldığı hana dönen genç adam burada bir doktorun, boynunda büyük bir yara olan ateşlenmiş bir askeri tedavi ettiğini fark eder. Gördüğü bu manzara karşısında oldukça rahatsız olan adam, her ne kadar askerin özünde iyi biri olduğunu bilse de şeytani bir varlık olarak gördüğü bu kurt adamla bir daha asla bir araya gelmeyeceğini söyler.

Romalı şair Vergilius'un MÖ 37'de kaleme aldığı *Eclogae (Egloglar)* adlı eserinde büyücülük de kurt adam efsanesinin bir parçası haline geliyor. Kitapta, ruhlarla iletişim kurabilen bir büyücü olan Moeris, bir aşk büyüsü yapabilmesi için hikâyenin kahramanına otlar ve zehirler temin ediyor. Daha sonra kahramanımız, "Moeris'in bu otların yardımıyla bir kurda dönüşebildiğini, ormanın derinliklerine dalıp ruhları gömüldükleri yerden çıkardığını ve ekinleri başka tarlalara taşıdığını gördüğünü" söylüyor. Kurt adam mitiyle büyücülük arasında kurulan bu bağlantı, sonraki dönemlerde Hristiyanların kurt adamlara dair yorumları üzerinde etkili olmuş gibi görünüyor. Bunun en bariz örneği, Aziz Augustinus tarafından beşinci yüzyılda kaleme alınmış olan ve şekil değiştirip hayvana dönüşebilen insanların yaptıkları kötülükleri anlatan *Tanrı'nın Şehri* adlı eser.

MİTİN İNŞASI

Kurt adamlar, Antik Yunan ve Roma metinlerinin ötesinde, İskandinavların mitolojik hikâyelerinin ve inançlarının anlatıldığı Viking dönemi (MS 800-1050) edebi eserleri olan sagalarda da karşımıza çıkıyor. Bu metinler, kurt adamlar ve İskandinavların Berserker adlı efsanevi savaşçıları arasında bir bağ kuruyor ve bir anlamda onları özdeşleştiriyor. Kelime anlamı "vahşi ve çılgına dönmüş savaşçı" olan Berserkerler, savaşlarda hayvani içgüdülere ve güce erişebilmek için, üzerlerinde başka bir zırh olmaksızın yırtıcı hayvanların postlarını giyerlerdi. Korkutucu bir üne sahip olan Berserkerler, savaş sırasında sergiledikleri insanüstü güç ve vahşetin yanı sıra,

dizginlenemez ve anlaşılan o ki kendiliğinden ortaya çıkan öfke nöbetleriyle de tanınıyorlardı. İki efsanenin iç içe geçmesi neticesinde bu vahşi İskandinav savaşçılarına has bazı karakteristik özellikler kurt adam mitine eklendi ve böylece, köklerini Berserkerlerin o meşhur öfkesinden alan, çılgına dönmüş kurt adam tasviri ortaya çıktı.

Özellikle Orta Çağ Avrupası'nda kurt adamların halk arasındaki popülaritesi iyiden iyiye artmaya başladı. Dilden dile dolaşan kurt adam hikâyeleri farklı coğrafi bölgelere uyarlanmış, pek çok yerel efsanede kendine yer bulmuş ve folklorik bir niteliğe bürünmüştü. Günümüzde kurt adamlara dair bildiklerimizin

"BERSERKERLER, SAVAŞ SIRASINDA SERGİLEDİKLERİ İNSANÜSTÜ GÜÇ VE VAHŞETİN YANI SIRA, DİZGİNLENEMEZ VE ANLAŞILAN O Kİ KENDİLİĞİNDEN ORTAYA ÇIKAN ÖFKE NÖBETLERİYLE DE TANINIYORLARDI"

çoğu, Roma İmparatorluğunun yıkılmasının ardından, beşinci ila 15. yüzyıllar arasında, Hristiyanlığın büyük bir hızla yayılmaya devam ettiği dönemde ortaya çıktı. Tarihsel çerçevede değerlendirildiğinde, kurt adamlar bu dönemde mitle gerçekliğin bir karışımı olan varlıklar haline geldiler. 12. yüzyılda şair Marie de France tarafından kaleme alınan ve söz konusu dönemde yazılmış dört önemli kurt adam hikâyesinden biri olan *Bisclavret (Kurt Adam)* adlı şiir, hain bir kadının kurbanı olan masum bir kurt adamın hikâyesini anlatıyor: Kral tarafından çok sevilen Fransız baron Bisclavret, zaman zaman ortadan kaybolduğu için kaygılanan karısına sonunda kendisinin bir kurt adam olduğunu itiraf etmek zorunda kalır. Kurt adama dönüştükten sonra tekrar insan formuna dönebilmek için kıyafetlerine ihtiyaç duyduğundan her defasında onları güvenli bir yere saklamaktadır ve bunu karısına da söyler. Duydukları karşısında dehşete düşen ve çok korkan kadın, kocasından kurtulmaya karar verir ve uzun zamandır kendisine âşık olan bir şövalyeyi onun kıyafetlerini çalmaya ikna eder. Sakladığı yerde kıyafetlerini bulamayan baron, kurt adam formunda sıkışıp kalmıştır. Aylar sonra bir av partisinde kralla yolları kesişir ve baron "ehlileşmiş bir kurt" olarak kralın yanında yaşamaya başlar. Lakin bir gün, karşılaştığı şövalyeye ve eski karısına saldırınca kral gerçeği anlar ve Bisclavret'nin tekrar insan formuna dönebilmesi için ikiliyi kıyafetleri geri vermeye zorlar. Bir hayli ilgi gördüğü anlaşılan bu kurt adam hikâyesi, 12. yüzyıldan kalma *Melion* isimli anonim bir eserde yeniden anlatılmış; ancak küçük bir farkla: Bu defa kadın, kocasını kurt adama dönüştürmek için büyülü bir yüzük kullanıyor... Büyüyle kurt adama dönüşme fikri 13. yüzyılda İskandinavların zengin kültürlerinde de kendine yer bulmuş, 16. yüzyılda ise cadılık davalarına konu olmuştur.

1800'lerden kalma, Almanca metinli bu illüstrasyonda köylüler bir kurt adamı kovalıyor

© Getty Images

DEMONOLOJİDE KURT ADAMLAR

Fransa ve Almanya başta olmak üzere, erken Modern Çağ Avrupası'nda "kurt adamlıkla" itham edilen insan sayısı azımsanamayacak bir seviyedeydi. Hatta kimilerine göre bu dönemde 30.000 kadar erkek ve kadın kurt adam olmakla suçlandı ancak gerçeklerden ziyade söylentilere dayandığı anlaşılan bu sayı hiçbir zaman doğrulanamadı. Yazar ve akademisyen Elmar Lorey tarafından derlenen ve teyit edilmiş vakaları içeren en güncel listede yalnızca 280 isim yer alıyor.

Bununla birlikte, dönemin Avrupası'nda, kayıtları günümüze kadar ulaşmış çok sayıda kurt adam davası görülmüştü. Adli kayıtlara geçmiş en ünlü kurt adam vakalarından biri, 1589 yılında Almanya'nın küçük bir kasabasında belirsiz sayıda insanı vahşice öldürmek ve sakatlamaktan hüküm giymiş Peter Stumpp adındaki genç bir adamdı. Stumpp'un davası kamuoyunda büyük yankı uyandırmış ve tıbben likantropi olarak adlandırılan kurt adamlığın cezai kovuşturmaya tabi tutulabileceği yönündeki görüşü güçlendirmişti. Öte yandan, kültürel hafızada kalıcı iz bırakmış tek ceza davası bu değildi. 1603'te ortaya çıkan ve "vahşi çocuk" olarak adlandırılan 13 yaşındaki Jean Grenier, Şeytan'ın kendisine bir kurt postu verdiğini ve bu postu bir kurda dönüşüp genç kızlara saldırmak ve onları öldürüp yemek için kullandığını iddia etmişti.

Soruşturmada Grenier'in birini öldürdüğüne dair herhangi bir kanıt bulunamadığından, dava sonucunda "vahşi çocuk" idam cezası yerine bir manastırda hapis cezasına mahkûm edildi

ORTAK BİR GELENEK

Her kültür kurt adam efsanesine kendinden bir şeyler kattı

KURT ADAM FESTİVALİ *(MS 1. yüzyıl)*

MS birinci yüzyılın sonunda Anadolu'da doğmuş bir hekim olan Sideli Marcellus, 42 kitaptan oluşan tıp temalı bir şiir kaleme aldı. Bu külliyattan günümüze yalnızca iki bölüm ulaştı. Bizanslı hekim ve tıp yazarı Amidli Aetius tarafından muhafaza edilmiş olan *Likantropi Üzerine (De Lycanthropia)* başlıklı bölümde, insanların "kurt çılgınlığı" yüzünden akıllarını kaybettiği bir kurt adam festivalinden bahsediliyor.

TANRI'NIN KOLLUK KUVVETLERİ *(1691)*

1691'de, 86 yaşındaki Letonyalı çiftçi Yaşlı Thiess, kurt adam olmakla itham edildi. Suçlamaları hemen kabul eden Thiess, kendisinin ve "Tanrı'nın Tazıları" adını verdiği diğer kurt adam yoldaşlarının aslında Şeytan'la ve onun büyücüleriyle savaşmaları için Tanrı tarafından gönderilmiş temsilciler olduklarını iddia etti.

KURT ADAM DOĞURMAK *(1865)*

Sabine Baring-Gould adındaki İngiliz bir rahip, *Kurt Adamlar Kitabı* adlı eserinde Danimarka kökenli ilginç bir kurt adam yaratma yönteminden bahsediyor. Buna göre, "Şayet bir kadın, bir tay doğarken onu saran zarı gece yarısı dört çubuğun arasına gerip çıplak halde bu zara sürünür ve içinden geçerse, doğum yaparken hiç acı çekmez ancak doğan erkek çocukların hepsi kurt adam olur."

BEYAZ KURT RÜYASI *(1910)*

1910'da ünlü psikanalist Sigmund Freud, "Kurt Adam" olarak tanınan Sergei Pankejeff adındaki genç bir hastayı tedavi etti. Varlıklı bir Rus aileye mensup olan Pankejeff, bir kurda dönüşebildiğine ve geceleri ormanda koşturduğuna dair sanrılara sahipti. Freud, hastasının kurtlara olan takıntısının izini sürdü ve bunun sebebinin yedi yaşında küçük bir çocukken gördüğü bir rüya olduğunu ortaya çıkardı. Rüyasında, kış mevsiminde bir gece vakti yatak odasından dışarıya bakan çocuk, pencerenin önündeki büyük ceviz ağacında oturmuş kendisini izleyen yedi tane beyaz kurt görmüştü.

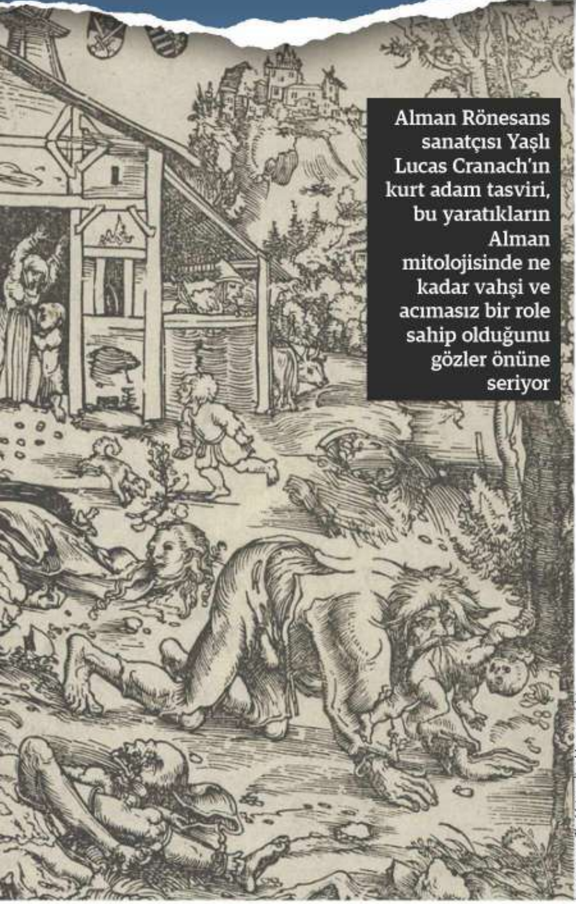

NAZİ KURT ADAMLAR *(1939-1945)*

İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi kara birlikleri içerisinde yer alan ve "gizli" faaliyetler yürüten küçük bir grup, "Kurt Adamlar" takma adıyla ün salmıştı. Bu yaratığın Alman folklorunda sıkça yer alması ve "insan yiyen kurtlara dair Cermen efsanelerine" yönelik yaygın geleneksel inanç da işin içine girince, Müttefik kuvvetler arasında, kurt adam askerlerle karşı karşıya gelme korkusunun yayılması kaçınılmaz oldu.

15 yaşındaki Karl Dietz, savaş suçlarından hüküm giyen en genç Nazi'ydi ve "Kurt Adamlar" grubunun bir üyesiydi

© Getty Images

Alman Rönesans sanatçısı Yaşlı Lucas Cranach'ın kurt adam tasviri, bu yaratıkların Alman mitolojisinde ne kadar vahşi ve acımasız bir role sahip olduğunu gözler önüne seriyor

Image source: The Metropolitan Museum of Art

1200 yılı civarında Fransız şair Guillaume de Palerme, üvey oğlunu kurda dönüştüren bir kraliçenin hikâyesini anlatır

"Kurt adamlara kendi başlarına form değiştirebilecek kadar büyük bir güç atfetmek, yalnızca Tanrı'nın böyle bir güce muktedir olduğu inancıyla doğrudan çelişiyordu"

ve kapatıldığı hücrede yedi yıl sonra öldü. Bu davanın ardından kurt adamlık suçlamalarında çarpıcı bir düşüş görüldü ve başka bir varlığa dönüşme fikrinin yerini zihinsel bir hastalık olarak tanımlanan "melankoli" teşhisi aldı. Aslına bakılırsa büyük ölçüde bu durum, Katolik yazarların, insanların kurt adama dönüştüğü yönündeki inancı Tanrı'nın mutlak kudreti ve gücüyle bağdaştırma çabasından kaynaklanıyordu. Zira kurt adamlara kendi başlarına form değiştirebilecek kadar büyük bir güç atfetmek, yalnızca Tanrı'nın böyle bir güce muktedir olduğu inancıyla doğrudan çelişiyordu; bu, Tanrı'nın bir işi olmalıydı... Hal böyle olunca, kurt adama dönüşme inancını lanetleyen pek çok görüş ortaya çıktı. Aziz Augustinus (MS 354-430) gibi erken dönem Hristiyan yazarlardan tutun da Hollandalı hekim Johann Weyer (1515-1588) ve İngiliz yazar Reginald Scot'a (1538-1599) kadar pek çok isim böylesine korkunç bir canavardan Tanrı'nın sorumlu olamayacağı konusunda ısrar etti. Büyücülüğe ve kara büyüye duyduğu ilgiyle tanınan İskoçya Kralı VI. James (sonradan aynı zamanda İngiltere Kralı I. James) bile, kaleme aldığı *Daemonologie* adlı eserde, kurt adamların aslında kurda dönüştükleri sanrısı yaşayan ve bu sebeple "kurt gibi davranan" insanlar olduklarını düşündüğünü ifade etmişti. Fakat şunu da unutmamak gerekir ki kurt adam efsanesi toplumun eğitimli üst kesimlerinin gözünde folklorik niteliğini yitirmiş olsa da genel kültürel dokunun bir parçası olmaya ve halk edebiyatında kendine yer bulmaya devam etti.

FOLKLOR VE MASALLARDA KURT ADAM

19. yüzyılda yaşamış Alman Jacob ve Wilhelm Grimm kardeşler halk öykülerini ve masallarını derleyerek, günümüzde *Grimm Masalları* olarak bildiğimiz eseri ciltler halinde okuyuculara sundu. Hikâyelerinden biri, üç adamın odun kesmek için ormana gittiği popüler bir Alman halk masalını konu alıyor: Adamlardan biri masalı anlatan kişinin büyükbabası, diğeriyse arkadaşıymış. Kim olduğu bilinmeyen üçüncü adamsa pek tekin birine benzemiyormuş. Bir

Orta Çağ'dan kalma bu illüstrasyonda bir keşişin bir kurt adamla ilgilendiği görülüyor

KURT ADAM SENDROMU

Hipertrikoz hakkında kısa bir rehber

Halk arasında "kurt adam sendromu" olarak bilinen hipertrikoz, vücut genelinde anormal miktarda kıl artışına yol açan nadir bir cilt hastalığıdır. Bu durum, doğuştan gelen kalıtsal bir mutasyonla ilişkili olabileceği gibi, vücudun ilaçlara, kansere veya yeme bozukluklarına verdiği bir tepki olarak da ortaya çıkabilir. Sonradan görülmesi durumunda tedavi yoluyla belli bir seviyeye kadar etkilerini azaltmak mümkünse de doğuştan gelen hipertrikoz için herhangi bir tedavi söz konusu değildir.

Hastalığın kayıtlara geçen ve Ulisse Aldrovandi tarafından belgelenmiş olan ilk vakası, 1547 yılında Fransa Kralı II. Henry'nin sarayına gelen Tenerife'li Petrus Gonsalvus'tu. Kendisinin yanı sıra çocukları ve torunları da aynı hastalıktan muzdaripti. Muhtemelen Gonsalvus'un hikâyesi 1740 tarihli ünlü peri masalı *Güzel ve Çirkin*'e de ilham vermişti. Öte yandan, 19. yüzyılda, bu hastalığa sahip insanlar "ucube gösterilerinde" sahneye çıkmaları için sıklıkla işe alınmaktaydı. Günümüzde dünya çapında 50'den az hipertrikoz vakası belgelenmiştir.

wiki/Kunsthistorisches Museum Wien

Hiçbir zaman eşit muamele görmemiş olsa da Petrus Gonsalvus bir soyluydu ve Avrupa'daki pek çok saraya kabul edilmişti

3x © Alamy

1981 yapımı *American Werewolf In London (Kurt Adam Londra'da)* filmindeki meşhur kurt adama dönüşme sahnesi

gece, diğer iki adamın uyuduğunu zannederek büyülü bir kemer takmış ve kurt adama dönüşmüş. Görünümü, küçük farklılıklar dışında normal bir kurt gibiymiş. Koşarak hızla uzaklaşan kurt adam yakındaki bir arazide bulunan bir tayı parçalayarak mideye indirmiş ve ardından kemerini çıkararak tekrar insana dönüşmüş... Bu hikâye, 1860'ların sonunda Almanya'daki en bilindik kurt adam hikâyelerinden biriydi.

Aydınlanma Çağı olarak da bilinen 18. yüzyılda folklorun ve kültürel inançların yerini büyük ölçüde bilimsel düşüncenin ve mantığın almasıyla, kurt adam hikâyeleri de değişti ve eskiden sadece masalların kahramanı olan kurt adamlar, 19. yüzyılın edebi eserlerinde boy göstermeye başladılar. Korku filmlerinden, genç yetişkinlere yönelik kurgu eserlere kadar, günümüzde bildiğimiz modern kurt adamın kökeni işte bu Gotik hikâyelere dayanıyor. En ünlü Gotik kurt adam hikâyelerinden biri, George W.M. Reynolds'ın 1847'de yayımladığı, *Wagner The Wehr-Wolf (Kurt Adam Wagner)* adlı kitabı. Bu hikâyede, Fernand Wagner adındaki bir adam, istediğinde kurda dönüşme yeteneğine sahip olabilmek için Şeytan'la bir anlaşma yapıyor... Kurt adam geleneğini etkileyen diğer bir ünlü hikâyeyse, her ne kadar doğrudan bir kurt adama atıfta bulunmasa da Robert Louis Stevenson'ın *Dr. Jekyll ile Bay Hyde (1886)* adlı eseri kuşkusuz. Romanda, saygın bir adam olan Dr. Jekyll, şiddet düşkünü bir canavara, yani Bay Hyde'a dönüşüyor. İnsanın iyi ve kötü yanını temsil eden bu çifte doğası ve tasvir edilen hem fiziksel (form değiştirme) hem de zihinsel (delirme) "lanet", daha sonraki kurgusal eserlerde kurt adamların dış görünüşünü derinden etkiledi. Kadın bir yazar tarafından kaleme alınmış ilk kurt adam hikâyesi olan, Clemence Housman imzalı *The Were-Wolf (Kurt Adam / 1896)* adlı kitap da Gotik edebiyatın klasiklerinden biri olarak kabul ediliyor. 20. yüzyılda daha da zenginleşip, geliştirilecek olan kurt adam stereotipi, söz konusu eserlerin okuyucularla buluştuğu işte bu dönemde şekillenmeye başladı.

MODERN KURT ADAM

1900'lerin başında popüler kültürde bir kurt adam patlaması yaşandı ve Guy Endore'un *The Werewolf Of Paris (Paris'te Bir Kurt Adam / 1933)*, Jack Williamson'ın *Darker Than You Think (Düşündüğünden Daha Karanlık / 1948)* ve Greye La Spina'nın *Invaders From The Dark (Karanlıktan Gelen İstilacılar / 1960)* gibi klasik eserleri bu dönemde yayımlandı. 1935'te gösterime giren ve bir kurt adamın dönüşümünü anlatan ilk ana akım film olan *Werewolf Of London (Londra'nın Kurt Adamı)*, kurt adam efsanesinin kültürel hafızadaki yerini daha da pekiştirdi. Bu film, uzun yıllar sonra çekilen ve içerdiği özel efektlerle bir devrim yaratan *American Werewolf In London* (1981 / Türkiye'de, Mart 1984'te *Kurt Adam Londra'da* ismiyle gösterime girdi) adlı filme de esin kaynağı oldu ve böylece kurt adamlar popüler kültürde yeniden hayat buldu. Başrol oyuncusunun kurt adama dönüştüğü sahne günümüzde dahi zamanının en iyi sinema efektlerinden biri olarak kabul edilmekte.

Bilgisayar teknolojisiyle üretilen görüntülerin sinemayı etkisi altına almasıyla, *Harry Potter* serisi (2001-2011), *Karanlıklar Ülkesi* serisi (2003-2016) ve *Van Helsing* (2004) gibi, kurt adam arketipini tekrar keşfedip, bir yandan efsaneye yenilikler de katan pek çok film sayesinde kurt adamlar bir kez daha ilgi odağı haline geldi. Geçmişteki örneklerin zengin içeriğinden faydalanan bu modern yapımlarda kurt adamlar vahşi ve caniydiler, artık gümüş kurşunlarla öldürülebiliyorlardı ve Ay'ın evrelerine göre dönüşüm geçiriyorlardı. Fakat aynı zamanda, kurt adam geleneğinin zenginliğini yansıtacak şekilde gizemli bir derinlik ve bireysellik de sergiliyorlardı.

Kurt adamların tarihi bazen kafa karıştırıcı ve anlaşılması güç olsa da tarih boyunca çeşitli hikâyelerde karşımıza çıkan tüm kurt adamları birbirine bağlayan tek ortak tema, hem insan hem de kurt formundaki doğası gereği onların kötü olduğu yönündeki temel inanç.

Kutsal Kitap'taki En Tuhaf 10 Hikâye

Kanlı nehirlerden Hz. Musa'nın boynuzlarına kadar, *Kutsal Kitap*'ın (*Kitab-ı Mukaddes*) içinde çok sayıda şaşırtıcı ve garip hikâye yer alıyor

Hristiyan inanışının temelini oluşturan ve pek çok kitaptan oluşmuş *Eski Ahit* ile *Yeni Ahit'i (İncil)* kapsayan *Kutsal Kitap (Kitab-ı Mukaddes)*, bazıları fantastik bazılarıysa tarihsel bilgiler içeren pek çok hikâyeyle dolu. Binlerce yıl içinde sayısız dile tercüme edilmiş ve revizyonlar geçirmiş olsa da içerisinde hâlâ tarihsel açıdan faydalanabileceğimiz çok şey barındırıyor. Sözgelimi, çeşitli arkeolojik bulgulara göre "cehennem", adını vaktiyle Antik Kudüs'te çöplerin atıldığı bir vadiden alıyor. Bununla birlikte, modern çağda sıklıkla kullandığımız "günah keçisi" ve diğer bazı tabirlerin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili pek çok ilginç hikâye de *Kutsal Kitap*'ta mevcut. Söz konusu hikâyelerden en tuhaf on tanesini sizler için derledik.

©Alamy

Tanrısal varlıklar ve insanlardan doğan melez ırk

İnsanüstü gizemli varlıklar Tanrı'nın yeryüzüne bir tufan göndermesinde etkili olmuş muydu?

YARATILIŞ KİTABI

Eski Ahit'in ilk kitabı olan *Yaratılış Kitabı*'na göre, "Tanrı'nın oğulları, insan kızlarının güzelliğini görünce içlerinden beğendikleriyle evlenirler." Bu evlilikler sonucunda, *Kutsal Kitap*'ta Nefilim olarak geçen ve yarı tanrı - yarı insan olan melez varlıklar doğar. Söz konusu birleşmeden ötürü mutsuz olan Tanrı, "insanı yarattığına pişman olur ve yüreği sızlar." Bu yüzden bir tufan gönderip insanları ve Nefilimleri yeryüzünden silmeye karar verir. Fakat öncesinde Nuh'a, bir gemi yaparak oğulları, karısı, gelinleri ve seçilmiş canlılarla birlikte gemiye binmesini buyurur. *Kutsal Kitap*'taki bu hikâye, tanrısal varlıklarla insanların birlikteliğinden doğan neslin Tanrı'nın tufanı gönderme kararındaki başlıca sebeplerden biri olduğunu ima etmektedir.

"Tanrı'nın oğulları ve insanların birlikteliğinden doğan nesil, Tanrı'nın yeryüzüne bir tufan gönderme kararında belirleyici olmuştu"

Esas günah keçisi

Girmemeniz gereken yerlere girmek başınıza pek çok dert açabilir

LEVİLİLER KİTABI

Eski Ahit'in *Levililer Kitabı*'nda yazılanlara göre Tanrı, Hz. Musa'nın ağabeyi Harun'un, On Emir'in yazılı olduğu iki taş tableti barındıran Kutsal Ahit Sandığı'nın yer aldığı ve bir perdeyle ayrılmış En Kutsal Yer'e ikide bir girip, üzerindeki Bağışlanma Kapağı'na yaklaşmasına öfkelenir. Zira Tanrı o bölgeyi özel ve mübarek bir alan kılmış, mümkün olduğunca insanların oraya yaklaşmamasını istemiştir. Ayrıca Tanrı, İsrailoğullarının "kirliliğinden, isyanlarından ve günahkârlığından da" şikâyetçidir. Tüm bunlar nedeniyle Tanrı, Harun'a hem kendi hem de İsrailoğullarının günahları için kefaret olarak, aralarında iki keçinin de bulunduğu adaklar sunmasını emreder. Keçilerden birini kurban edip, kanını Bağışlanma Kapağı'nın üstüne ve önüne serpiştirecektir. Böylece, En Kutsal Yer'i İsrailoğullarının işlediği günahlardan, onların kirliliklerinden ve asiliklerinden arındıracaktır. Halkın günahlarını sembolize eden diğer keçiyi ise canlı olarak Tanrı'ya sunduktan sonra "günah keçisi" olarak çöle gönderecek ve böylece İsrailoğulları günahlarından arınmış olacaktır.

Nil Nehri'nin sularının kana dönüşmesi

Mısır firavununun ödediği büyük bedel

MISIR'DAN ÇIKIŞ KİTABI

Mısır firavunu İsrailoğullarını özgür bırakmayı reddedince, Tanrı Hz. Musa ve Harun'a asalarını Nil'in sularına vurup suları kana dönüştürmelerini söyler. Kan akmaya başlayan nehirdeki bütün balıklar ölür ve nehir kokmaya başlar. Mısırlılar artık nehrin suyunu içemez hale gelirler. Mısır'ın her yeri kana bulanmıştır...

Antik Mısır'da kaleme alınmış epey eski bir tarihi kayıtta, bu anlatılanları akla getiren bazı olaylardan bahsediliyor. İpuwer adındaki bir adamın ismi geçtiği için İpuwer Papirüsü olarak bilinen metin, Mısır'da kaos ve savaşın hüküm sürdüğü bir dönemi anlatıyor ve "nehir kan oldu" ifadesini kullanıyor. Papirüsün kesin tarihi araştırmacılar arasında tartışma konusu olmakla birlikte, genel kanı 3.000 yıldan daha eski olduğu yönünde. Nil Nehri'nin o dönemde neden kırmızıya döndüğüne dair daha basit bir açıklama ise kırmızı alg patlaması neticesinde suyun kan rengine bürünmüş olabileceğidir.

Yaşam süreleri

Hikâyelerde geçen çok uzun yaşam süreleri bir hayli şaşırıcı

YARATILIŞ KİTABI

Yaratılış Kitabı, yüzlerce yıl yaşamış insanların hikâyeleriyle doludur. Sözgelimi, kitapta anlatılanlara göre, Adem 130 yaşındayken Şit adında bir oğlu dünyaya gelmişti. Şit'in doğumundan sonra 800 yıl daha yaşayan Adem, öldüğünde 930 yaşındaydı. 105 yaşındayken oğlu Enoş doğan Şit ise toplamda 912 yıl yaşamıştı. Enoş da aynı şekilde uzun süre yaşamış ve 905 yaşında hayatını kaybetmişti. Yaratılış Kitabı'nda adı geçen insanların yaşam sürelerinin neden bu kadar uzun olduğu tarihçiler ve araştırmacılar arasında epeydir bir tartışma konusu. Muhtemel sebeplerden biri, *Yaratılış Kitabı*'nın yazarlarının bir yılın uzunluğunu farklı bir şekilde hesap etmeleri olabilir. Diğer bir görüşe göreyse, *Kutsal Kitap*'ın ilerleyen bölümlerinde de yaşam süresinin giderek kısaldığı göz önüne alındığında, başlangıçta çok uzun olan süre, insanlığın günahları neticesinde verilen bir ceza olarak kısaltılmıştı.

MUSA'NIN BOYNUZLARI MI VARDI?

Bir tercüme hatasının ilginç sonucu

MISIR'DAN ÇIKIŞ KİTABI

Musa, İsrailoğulları adına Sina Dağı'nda Tanrı'yla bir anlaşma yapar. Anlaşmaya göre, İsrailoğulları Kenan Diyarı'nda (Levant) muazzam büyüklükte topraklara sahip olacak, buna karşılık Tanrı'ya inanıp, sadece O'na ibadet edecek ve başta 10 Emir olmak üzere, Tanrı'nın tüm emirlerine itaat edecektir. Anlaşmayı iki taş levhaya yontan Musa, Sina Dağı'ndan iner. Lakin dağdan indiğinde yüzü değişmiş haldedir ve yüzünü örten bir şamağ takmaktadır.

Metnin bu kısmında Musa'nın görünüşünü tasvir etmek için "qaran" kelimesi kullanılıyor. Bu da esasen Musa'nın "ışık saçtığını" veya cildinin "parladığını" ifade ediyor. Gelgelelim kelimenin kökü, aslında "boynuz" anlamına gelen "qeren" de olabilir. Peki, böyle olduğunu varsayarsak, bu durumda Musa dağdan indiğinde boynuzları mı çıkmıştı?

Tabii ki pek çok kişi aynen bu şekilde düşünmüş ve Musa'nın boynuzlarının çıktığına inanmıştı. Nitekim Kutsal Kitap'taki bu sahne, Musa'yı boynuzlarla tasvir eden çok sayıda sanat eserine ilham verdi. Öte yandan, bir diğer tercümede ise Musa'nın dağdan döndükten sonra çıban çıkardığından bahsedilmektedir. Tüm bunlardan anladığımız, Musa'nın şu ya da bu şekilde tuhaf bir değişim yaşamış olduğu.

©Alamy

©Getty Images

CEHENNEM BİR ÇÖP ÇUKURU

Günahkârların acı çektiği yere dair ilginç bir benzetme

MATTA İNCİLİ

Matta İncili'nde Hz. İsa, günah işledikleri takdirde cehenneme gidecekleri konusunda insanları uyarıyor. Örneğin şöyle diyor: "Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu oyup çıkar ve at. Bedeninin bir parçasını kaybetmen, bütün vücudunun cehenneme atılmasından daha iyidir."

"Cehennem" (İngilizce Hell) kelimesi, İbranice "Gehinnom" kelimesinin Yunancaya tercüme edilmiş hali olan "Gehenna"dan geliyor ve Antik Kudüs'te çöpleri yakmak için kullanılan gerçek bir yerin adı olduğu biliniyor. Halk buradaki çukura o kadar çok çöp atıyordu ki neredeyse ateş hiç sönmüyordu. Muhtemelen, çukurda sürekli yanan bu ateş, ebedi cezaya mahkûm olan günahkârların cehennemde neler yaşayabileceğine dair temsili bir benzetme olarak kullanılıyordu.

"EĞER SAĞ GÖZÜN GÜNAH İŞLEMENE NEDEN OLURSA, ONU OYUP ÇIKAR VE AT"

YEDİ CİN

Magdalalı Meryem'e uygulanan Şeytan Çıkarma Ayini

MARKOS VE LUKA İNCİLLERİ

Markos ve Luka İncilleri'ne göre İsa, sadık takipçilerinden biri olan Magdalalı Meryem'in içinden yedi tane cin (demon) çıkarmıştı. Bu cinlerin niteliklerine dair kesin bir açıklama sunulmasa da yedi tane olması akla yedi ölümcül günahı getiriyor. Hikâyede, cinlerin Magdalalı Meryem üzerinde nasıl bir etki yarattığı da açıklanmıyor ancak bu durum, onun bir tür hastalıktan mustarip olduğunu gösteriyor olabilir.

O dönemde Magdalalı Meryem'in gerçekte herhangi bir hastalığı olup olmadığı, eğer varsa da bu hastalığın ne olabileceği bilinmiyor. İncil'de onun sağlığı hakkında çok az bilgi verilmiş ve bu anlatılanları doğrulayan herhangi bir tarihsel kayıt da mevcut değil. Dolayısıyla bu hikâye hâlâ gizemini koruyor.

©Alamy

Muhteşem ama ürkütücü bir tecelli

O düşse de her zaman ayağa kalkar

HEZEKİEL KİTABI

Tanrı'nın garip bir şekilde tecelli ettiği bu hikâyede peygamber Hezekiel, Her Şeye Gücü Yeten'in ona, "lacivert taşından yapılmış bir taht üzerinde, insan tasvirinde" göründüğünü söylüyor ve şöyle devam ediyor: "Gördüm ki beli andıran kısmının yukarısı içi ateşle dolu bir maden gibi ışıldıyordu; belden aşağısı ateşe benziyordu ve etrafı göz alıcı bir ışıkla kuşatılmıştı." Ayrıca, Tanrı'nın yanında "insana benzer dört canlı varlık durduğunu; her birinin dört yüzü ve dört kanadı olduğunu ve yine her birinin yanında, yerde duran bir tekerlek gördüğünü" ifade ediyor.

Bu hikâye, Yahudilerin dini merkezi olan devasa Süleyman Mabedi'nin (Birinci Tapınak) MÖ 586 yılında Babilliler tarafından yıkılmasından hemen sonraki zamana ait. Dolayısıyla hikâyenin amacı, tapınağın yıkılmasına rağmen Tanrı'nın halen varlığını sürdürdüğünü ve inananlarla birlikte olduğunu anlatmak olabilir.

Tanrı, Musa'yı öldürmeye çalışır

Tanrı bazen kaprisli olabiliyordu

MISIR'DAN ÇIKIŞ KİTABI

Eski Ahit'in *Mısır'dan Çıkış Kitabı*'nda olayların gidişatında beklenmedik bir gelişme dikkat çekiyor. Bir noktada Tanrı, Musa'ya İsrailoğullarını Mısır firavunundan kurtarmak için yapması gerekenler hakkında talimatlar verir. Dahası ona, asasını yılana dönüştürebilmek gibi bazı özel yetenekler de bahşeder. Gelgelelim, Musa Mısır'a doğru yola çıktığında çok tuhaf bir şey olur: "Tanrı, yol üzerindeki bir konaklama yerinde Musa'yla karşılaşır ve onu öldürmek ister. O anda Musa'nın karısı Sippora, keskin bir taş alıp oğlunu sünnet eder, derisini Musa'nın ayaklarına dokundurur ve 'Şüphesiz sen benim için kanlı bir güveysin' der. Böylece Tanrı, Musa'yı öldürmekten vazgeçer."

Araştırmacılar, Tanrı'nın başlangıçta Musa'yı öldürmek istemesindeki niyetinin ne olabileceğine ve ne söylemek istediği tam da anlaşılamayan Sippora'nın sözlerinin O'nu neden durdurduğuna dair farklı görüşler ortaya koyuyorlar. Kulağa mantıklı gelen açıklamalardan biri de hikâyenin bu meseleyi aydınlatabilecek bazı pasajlarının kaybolmuş olabileceği.

"Tanrı, Hezekiel'e lacivert taşından bir tahtta otururken görünür"

Mevkilerini kaybeden ilahlar

Kafaları karıştıran bir hikâye

MEZMURLAR KİTABI

Musevilik ve Hristiyanlık tek tanrılı dinler olmalarına rağmen *Kutsal Kitap*'ın bazı yerlerinde, başka tanrıların da var olduğu ima ediliyor. *Eski Ahit*'in *Mezmurlar Kitabı 82*'de (Zebur) bu konuyla ilgili bir örnek mevcut: "Tanrı yerini aldı tanrısal kurulda, yargısını açıklıyor ilahların ortasında... [İlahlar] Bilmiyor, anlamıyorlar, karanlıkta dolaşıyorlar. Yeryüzünün temelleri sarsılıyor."

Bu pasajdan Tanrı'nın diğer tanrısal figürler üzerinde söz sahibi olduğunu ve onları bu mevkiden aşağıya indirgeyerek, tanrısal güçlerinden mahrum bırakabileceğini anlıyoruz. Pasajın devamında Tanrı, diğer ilahların güçlerini ellerinden alıp, onları sıradan ölümlülere dönüştürmeye karar verdiğini açıklıyor: "'Siz ilahlarsınız' diyorum, 'Yüceler Yücesi'nin oğullarısınız hepiniz!' Yine de insanlar gibi öleceksiniz, sıradan hükümdarlar gibi düşeceksiniz!"

Bunun gibi hikâyeler dinin İsrail topraklarında nasıl evrim geçirdiğine dair bize ipuçları verebilir. Araştırmacıların bu konudaki teorilerinden biri, İsrail tarihinin erken dönemlerinde birden fazla tanrıya tapınılmış olabileceği ve zamanla İsrailoğullarının tek bir tanrıyı benimsediği yönünde.

GIRNATA (GRANADA) TESLİM OLMASAYDI TARİHTE NE DEĞİŞİRDİ?

Avrupa'nın çehresini sonsuza dek değiştirebilecek ve onunla rekabet edebilecek gelişmiş bir ilim ve irfan yuvası

Röportaj: David J. Williamson

RÖPORTAJ

© Dr E Drayson

DR. ELIZABETH DRAYSON

Orta Çağ ve erken modern dönem İspanyol kültürel tarihi konusunda uzman olan Dr. Drayson, Cambridge Üniversitesi'ne bağlı Murray Edwards Koleji'nde İspanyol çalışmaları alanında Fahri Profesördür. *The Moor's Last Stand: How Seven Centuries of Muslim Rule in Spain Came to an End (Moroların Son Direnişi: İspanya'da Yedi Yüzyıllık Müslüman Egemenliği Nasıl Sona Erdi?)* başlıklı, çoksatanlar listesine girmiş bir kitabı bulunuyor. Son kitabı *Lost Paradise: The Story of Granada (Kayıp Cennet: Gırnata'nın Hikâyesi)* Temmuz 2021'de yayımlandı.

Yüzyıllar süren savaşlar, aile içi çatışmalar, ihanetler ve siyasi entrikalar sebebiyle, Hristiyan Avrupa'nın yanı başındaki İslam kalesi yavaş yavaş erozyona uğramıştı. 711 ila 1492 yılları arasındaki Endülüs Dönemi'nde nerdeyse 800 yıl boyunca, zengin ve zarif İslam kültürünün, mimarisinin, geleneklerinin ve hukukunun etkisi Avrupa anakarasındaki İber Yarımadası'nı boydan boya katetmiş, yaşamın tüm katmanlarına nüfuz etmişti. Fakat İslam, Hristiyan Avrupa'ya huzursuzluk veren bir komşuydu ve 1492'ye gelindiğinde, yükselişte olan ve yarımadada önemli toprak kazanımları elde etmiş Hristiyan güçler, kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri toprakların kalan kısmını da geri almaya kararlıydı. Önlerinde sadece, adanın güney ucunda görkemli bir yalnızlık içindeki Gırnata (Granada) kalmıştı ve onun düşmesi de çok sürmeyecekti...

Gırnata'nın güçlü ve dirençli konumunu koruyabilmesi için nelerin değişmesi gerekirdi?

Gırnata Emirliği (Ben-i Ahmer Devleti) olarak bilinen Nasrî Devleti, aslında kendi bölünmüşlüğünün kurbanı oldu. Bizzat kraliyet ailesinin kendi içinde neredeyse aralıksız devam eden rekabet, düşmanlıklar, kan davası ve şiddet yüzyıllar boyunca devleti zayıflatmıştı. Gırnata Emirliği'nin, diplomasiden yana ve hoşgörülü olmasıyla tanınan 22. ve son hükümdarı XII. Muhammed (Avrupa'da Boabdil olarak biliniyor) hem babası Sultan Ebu'l-Hasan hem de hırslı amcası El-Zagal ile savaş halindeydi ve emirliğin son on yılında, yani 1482 ila 1492 yılları arasında zorlu bir taht kavgası söz konusuydu. Aralarındaki iktidar mücadelesi şehrin sokaklarına taşmıştı ve bu üç lider, destekçileriyle birlikte göğüs göğüse kanlı bir çatışmaya tutuşmuştu. Tahtın meşru vârisi olan Muhammed ve babası arasındaki derin ihtilaf, babasının, Muhammed'in annesi olan ve Hz. Muhammed'in soyundan geldiği söylenen karısı Âişe'yi başka bir kadın için terk etmesiyle başlamıştı. Ebu'l-Hasan, Nasrîler tarafından esir alınan ve daha sonra İslam'ı seçen Zoraya (Süreyya) adlı bu Hristiyan köle kızla evlendi. Babasının Zoraya'dan olan iki oğlu, Muhammed'in sultan olarak onun yerine tahta geçme hakkını tehdit ediyordu. Âişe, ilk doğan ve dolayısıyla gerçek vâris olan oğlunun Nasrî Devleti'nin başına geçmesini sağlamak için çeşitli komplolar kurdu ve babayla oğlu karşı karşıya getirdi. Nihayetinde Muhammed, babasının yokluğunu fırsat bilip Temmuz 1482'de bir darbeyle şehri ele geçirdi ve Gırnata Emîri oldu.

Gırnata Emirliği'nin, kendisine yönelik tehditler karşısında güçlü ve dirençli kalabilmesi için, hükümdarlarının yüzyıllardır süregelen ve neredeyse devletin tarihine damgasını vurmuş bu kavga, gasp ve çekişme düzenini değiştirmeleri ve birleşerek ortak bir sağlam cephe kurmaları icap ediyordu. Ebu'l-Hasan ve El-Zagal'ın savaşçı eğilimlerini dizginleyip, diplomasi ve müzakereden yana tavır alması gerekirdi.

Güçlü bir Gırnata Emirliği, başta bölgedeki krallıkların oluşturduğu İspanya olmak üzere, genel olarak Avrupa'yı nasıl etkilerdi?

Farz edelim ki Gırnata gücünü ve politik nüfuzunu arttırmış olsun. Muhtemelen böyle bir durumda, Gırnata Emirliği'ne karşı bir mücadele başlatmış olan Aragon Kralı II. Ferdinand ve iki krallığı birleştirip güç kazanmak için evlendiği eşi Kastilya Kraliçesi I. Isabella, tek din, tek ırk ve tek bir siyasi sistem çevresinde bir araya gelmiş bir ülke yaratma arzularından vazgeçmek zorunda kalırlardı. Bunun sonucunda da topraklarını Gırnata'nın kuzeyine ve İspanya'nın dışına doğru genişletmeye odaklanırlardı diye düşünüyorum. İber Yarımadası'nın 1492'de Hristiyanlar tarafından tamamen fethedilmesinin ardından Müslümanların çoğu Gırnata'yı terk etmek zorunda kalmıştı. Bölgede kalabilmek için Hristiyanlığa dönenlerse Moriskolar olarak biliniyordu. Denizaşırı ülkelere sürgüne gitmek istemeyen Moriskolar, Hristiyan İspanya'da yaşamayı tercih etmişti ve bu insanların çoğu hayatlarını "Kripto Müslüman" olarak büyük bir korku ve gizlilik içerisinde sürdürdü. Şayet Gırnata, Hristiyanların fethine başarılı bir şekilde direnebilmiş olsaydı, İspanya

© Alamy

SAĞ Sultan XII. Muhammed'in Gırnata'yı teslim edişi romantik bir efsaneye dönüştü

Güzel!!

Efendimiz, tüm bu gördükleriniz hâlâ tamamen sizin

(yangınları sizin için söndüreceiz, merak etmeyin)

NE OLDU?

711
ELE GEÇEN FIRSAT

Bu dönemde İspanyol topraklarını henüz taç giymiş olan Vizigot Kralı Roderik yönetiyordu. Gelgelelim, pek çok yerde isyanlar baş göstermekteydi. Roderik kuzeydeki çatışmalarla uğraşırken, Emevî komutan Tarık bin Ziyad komutasındaki Kuzey Afrikalı Berberilerden oluşan bir akıncı grubu İber Yarımadası'nın güneyini istila etti. Düşmanla yüzleşmek için fazla acele eden ve kendi adamlarının ihanetine de uğrayan Roderik, savaşı, tacını ve topraklarını kaybetti. Bu zaferin ardından kendine güveni artan Tarık bin Ziyad çok geçmeden Toledo şehrini ele geçirdi. Onu, İfrîkıye ve Mağrib valisi Musa bin Nusayr izledi ve bu defa Sevilla (İşbiliye) Müslümanların eline geçti. İspanyol toprakları kısa sürede istilacılara yenik düşmüştü. Bunun tek istisnası, geleceğin Kutsal Roma İmparatoru Şarlman'ın büyükbabası olan Frank lider Charles Martel'in kuzeydeki topraklarıydı. Fakat sonuç olarak artık İber Yarımadası'nın güneyinde, Arapların kontrolünde olan bir bölge, yani Endülüs ortaya çıkmıştı.

756 - 1237
İSTİKRAR VE KARGAŞA

Şam'da iktidardaki hanedanlar arasında uzun süredir devam eden bir savaş söz konusuydu ve 756 yılında I. Abdurrahman canını kurtarmak için kaçmak zorunda kaldı. İspanya'ya vardığında kendisini emir ilan edip, Kurtuba'yı (Córdoba) başkenti olarak seçti. Emirlik zamanla gelişti; Kurtuba Camii'nin temelleri atıldı, okullar kuruldu, edebiyat ve hukuk alanlarında önemli gelişmeler yaşandı. 929'da III. Abdurrahman kendisini Kurtuba halifesi ilan ettiğinde, istikrarın egemen olacağı bir yüzyıl başlamış oldu. Gelgelelim, kargaşa ve bölünmeler yakında kapıyı çalacak ve sınırlarındaki Hristiyan devletler çok geçmeden Kurtuba ve Sevilla gibi şehirleri ele geçirecekti. 1237'de I. Muhammed, Gırnata'yı kurup, başkenti yaptı.

1492
YENİLGİNİN VE İHANETİN ACISI

1482 yılında tahta çıkan XII. Muhammed, konumunu sağlamlaştırmak için on yıl boyunca canla başla mücadele etti. Bu süre zarfında hem kendi ailesinden hem de komşu devletlerden gelen tehdit ve ihanetlerle karşı karşıya kalmıştı. Fakat güçlü karakteri ve sağlam inancı onu ayakta tuttu. Şimdi, mağlup durumdayken dahi onurunu korumak ve halkının selametini ve güvenliğini garanti altına alıp, onlara hoşgörülü davranılmasını sağlayacak bir anlaşma yapmak için mücadele ediyordu. Gırnata'yı Ferdinand ve Isabella'ya teslim ederken döktüğü gözyaşları kendisinin ve halkının kaybettikleri içindi... Verilen tüm o sözler tutulmadığındaysa, halkı da gözyaşı dökecekti.

ve Portekiz'deki Müslüman nüfus buraya göç ederek veya geri dönerek daha büyük ve güçlü bir vilâyet kurabilir ve böylece Hispanik Müslüman kitlesi çok daha etkili bir ölçeğe sahip olabilirdi. Bu durumda, dini farklılıklar zamanla Hristiyanlar tarafından bir tehdit olarak görülmekten çıkabilir ve belki de İspanyol Engizisyonu o kadar güç kazanamazdı.

Duruma Avrupa açısından bakacak olursak, eğer Gırnata gücünü koruyup Batı Avrupa'da gelişmiş bir İslam devleti olarak ayakta kalabilseydi ve bunun yanı sıra, Hristiyan İspanya da nispeten hoşgörülü ve yabancı düşmanlığının daha az hâkim olduğu bir tutum sergileseydi, bölgede Müslümanların toprakları genişleyebilir ve belki de Hristiyan ve Müslüman liderlerin birlikte yönettiği yeni bir devlet kurulabilirdi diye düşünüyorum. İspanya'nın temelindeki karma kültür ve Endülüs'ün, özellikle de Gırnata'nın çok kültürlü ve çok dinli tarihi, sonraki yıllarda değişim geçiren Avrupa'ya yol gösteren bir fener gibi parlayabilirdi. Özetle Gırnata, Müslüman ve Hristiyan devletler arasındaki barışçıl birlikteliğe mükemmel bir örnek teşkil ederdi.

Ayakta kalmayı başarmış bir Gırnata'nın diğer Müslüman devletler üzerindeki etkisi ne olurdu? Bu durumda tüm Müslüman devletler Gırnata'yı sorgusuz sualsiz destekler miydi?

1453'te, yani Batı Avrupa'daki son İslam devletinin Hristiyanların hâkimiyetine geçmesinden yaklaşık 40 yıl önce Osmanlı İmparatorluğu İstanbul'u fethetmiş ve bu şehir, sınırları Güneydoğu Avrupa'dan Batı Asya ve Kuzey Afrika'ya kadar uzanan devasa bir imparatorluğun başkenti olmuştu. Osmanlılar şüphesiz güçlü bir Gırnata Emirliği'ni büyük ölçüde desteklerdi, lakin bilindiği gibi, imparatorluğun Batı Avrupa'ya dair emelleri 1683'te Viyana kapılarındaki bozgunla büyük oranda son buldu. Sonrasında daha ziyade kıtalararası din savaşlarıyla ve iç meselelerle meşgul olan Osmanlılar, o andan itibaren ciddi anlamda tekrar batıya yönelmedi. Dolayısıyla, Gırnata ile verimli ve etkili bir ittifak olasılığı düşük görünüyor.

Diğer taraftan, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü Hristiyan İspanya için bir korku kaynağıydı; keza Memlûk Devleti için de öyle... Nitekim bu iki devlet, 1488-1491 yılları arasında, ortak düşmanları olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı geçici bir ittifak yapmıştı. Bu tür ittifakların karşısında, Gırnata Emirliği'nin bir Osmanlı vilayeti haline geldiği ve Batı Avrupa'nın çehresini tamamen değiştirebilecek güçlü bir İslam imparatorluğunun önemli bir parçası olduğu bir senaryoyu da öngörebiliriz.

Gırnata'nın Hristiyanlar tarafından fethi, burayı Müslümanların kayıp cenneti olarak gören Kuzey Afrika halkları arasında büyük bir mateme yol açmıştı. Ancak diğer yandan, yardım konusunda yetersiz kaldıkları da aşikârdı. O dönemde Fas'a hükmeden Berberî Merini Hanedanı, Gırnata Emirliği'nin istila tehdidine karşı direnmesine yardım etmeye çalışmış fakat 1465'te, bir başka Berberî hanedanı olan Vattâsîler tarafından devrilmişti. Kendi düşmanlarını savuşturmakla

ÜST
Gırnata Emirliği İber Yarımadası'nın güneyindeydi

ALT
Gırnata Emirliği'nin varlığını sürdürmesi Hristiyan güçler için her daim bir tehdit unsuru olacaktı

EN ALT
Moroların yenilgiye uğratılması Ferdinand ve Isabella'nın planları açısından hayati bir önem taşıyordu

ÜST
Gırnata Emirliği döneminde inşa edilen El-Hamra Sarayı, İslam kültürünün ve mimarisinin muhteşem bir örneğidir

son derece meşgul olan Vattâsîler ise Nasrîlere destek olabilecek durumda değildi. Osmanlı İmparatorluğu ise çeşitli iç ve dış meselelerin yanı sıra, kısmen de coğrafi uzaklık sebebiyle sadece dolaylı yardımlarda bulunmuştu.

Haklı olarak Nasrîler, kendilerine manevi açıdan destek veren ancak herhangi bir elle tutulur somut yardımda bulunmayan deniz aşırı Müslüman müttefikleri tarafından terk edildiklerini hissetmiş olabilirler. Şayet yeterli destek sağlansaydı ve Gırnata Hristiyan egemenliğine direnebilmiş olsaydı, büyük olasılıkla Kuzey Afrika'daki Müslüman devletlerle ve hatta Osmanlılarla güçlü ittifaklar kurar ve İslam temelli büyük bir siyasi oluşumun içerisinde yer alabilirdi. Bu durumda muhtemelen İslam dünyası ile Avrupa arasında bir arabulucu rolü üstlenirdi kanımca.

Reconquista'nın, yani Endülüs döneminde İber Yarımadasındaki Hristiyanların, yarımadadaki Müslüman hâkimiyetine son verme gayesinin, Kastilya ve Aragon krallıklarının birleşmesinde itici bir güç olarak önemi neydi?

Kraliçe Isabella ve Kral Ferdinand'ın 1469'daki stratejik evliliği, o dönemde İber Yarımadası'nda geniş topraklara sahip olan Kastilya ve Aragon krallıklarının birliğini pekiştirmiş ve yarımadadaki en güçlü Katolik krallığı yaratmıştı. Reconquista, yani "Yeniden Fetih" fikri, Nasrîlerin 1492'ye kadar geçen son on yılında, Ferdinand ve Isabella'nın Hıristiyan ordularının durmak bilmeyen saldırılarını körükledi. Sahip oldukları güç, Müslümanların batıdaki son kalesini görkemli ve ses getirecek şekilde fethetmenin hayallerini kurmalarına yol açmıştı. Böylece İber Yarımadası'nın dini ve siyasi birliğini sağlayacak, bölgedeki neredeyse 800 yıl süren Müslüman varlığına son vereceklerdi. Görünüşe göre Kraliçe Isabella'nın savaşı kazanma saplantısının temelinde yatan şey, Hıristiyanlığa duyduğu derin bağlılığın yanı sıra, potansiyel bir düşman olarak gördüğü, farklı bir ırk ve dine mensup bir krallığın hemen yanı başında, bizzat hak iddia ettiği topraklar üzerinde hüküm sürmesiydi. Açıkçası bu durum onu fazlasıyla kızdırıyordu. Fakat aslına bakılırsa, kocası gibi onun da esas amacı siyasi güç ve birlikti. Nitekim her ne kadar Kastilya'daki iktidar çevreleri Gırnata Savaşı'nı din düşmanlarına karşı yürütülen bir haçlı seferiymiş gibi sunsa da Ferdinand, Memlûk Sultanı Kayıtbay'a yazdığı mektupta, savaşın asıl amacının isyancı tebaayı cezalandırmak olduğunu ifade etmiş ve dini gerekçeleri neredeyse tamamen geri plana atmıştı. Öte yandan, savaşı tetikleyen tüm bu iktidar ve para arzusu bir yana, Ferdinand ve Isabella'nın bir diğer amacı da Gırnata Emirliği'nin Osmanlılarla ittifak yaparak "Yeniden Fetih" sürecini tersine döndürmesi ve Müslümanların yarımadada tekrar toprak kazanmaya başlaması ihtimalini ortadan kaldırmaktı.

ALT
XII. Muhammed, sert bir siyasal iklimde iktidarına sımsıkı sarıldı

Gırnata'nın Hristiyanların fetih girişimine karşı başarılı bir şekilde direnmeye devam etmesi durumunda iki tarafın vereceği tavizler neler olurdu?

Zannediyorum en büyük tavizleri Hristiyanlar vermek zorunda kalırdı ve böyle bir durumda hoşgörü kilit unsur olurdu. Katolik inancı altında birleşme fikrinden geri adım atmaları, Gırnata Emirliği'yle karşılıklı daha adil ilişkiler geliştirmeleri ve emirliği zaman zaman Kastilya'ya büyük miktarlarda haraç ödemeye zorlamaktan vazgeçmeleri gerekecekti. Müslümanların açısından bakacak olursak, Gırnata'nın yerli Hristiyanların yaşamadığı, tamamen Arapça konuşulan bir İslam devleti olduğu göz önüne alındığında, iktidara gelen sultanların daha fazla Hristiyan'ı topraklarında yaşamak üzere kabul etmeleri ve cihad arzusundan vazgeçerek, XII. Muhammed'in benimsediği müzakere ve diplomasi yolunu seçmeleri icap edecekti.

Küllerinden doğan bir Gırnata'nın ne tür hırsları olurdu?

Muhtemelen XII. Muhammed ilk iş olarak Kuzey Afrika'dan silah, asker ve para desteği sağlar ve Hristiyan krallıklarında iktidara karşı bir darbe planlardı. Daha iddialı bir hedefse, geniş bir siyasi oluşumun bir parçası olarak Kuzey Afrikalı Müslüman hanedanlarla güç birliği yapmak ve Hristiyanların yarımadadaki fetih sürecini tersine çevirerek, kaybedilen toprakları geri almak olurdu. En ihtiraslı hamleleri ise Osmanlı İmparatorluğu'yla bir ittifak kurmak ve Avrupa'nın, batıda büyüyecek bir İslam imparatorluğuna dâhil edilmesine öncülük etmeyi amaçlamak olurdu diye düşünüyorum.

NELER OLABİLİRDİ?

16. YÜZYILDAN İTİBAREN İLİM VE İRFAN YUVASI

Gırnata zaten Avrupa'nın dört bir yanındaki bilim insanları için bir cazibe merkezi haline gelmişti. Eğer varlığını sürdürebilseydi çok daha fazla gelişebilir ve farklı inanç kesimleri tarafından finanse edilip desteklenerek Avrupa genelinde kurulacak bir dizi ortak eğitim ve araştırma merkezinin başlangıç noktası olabilirdi. Gırnata, sosyal alanlar, kütüphaneler ve eğitim gibi konularda Hristiyan komşularının bir hayli ilerisindeydi. Dolayısıyla, Avrupa'nın önde gelen zihinlerini eğitim temelinde işbirliği yapmak üzere kendine çekebilir ve böylece tüm inançlar arasında ortak bir hoşgörünün tesis edilmesine öncülük edebilirdi. Bu sayede edebiyat, felsefe, hukuk ve kültür alanlarında önemli bir itici güç haline de gelirdi kuşkusuz.

16. YÜZYIL GÜÇ MERKEZLERİ

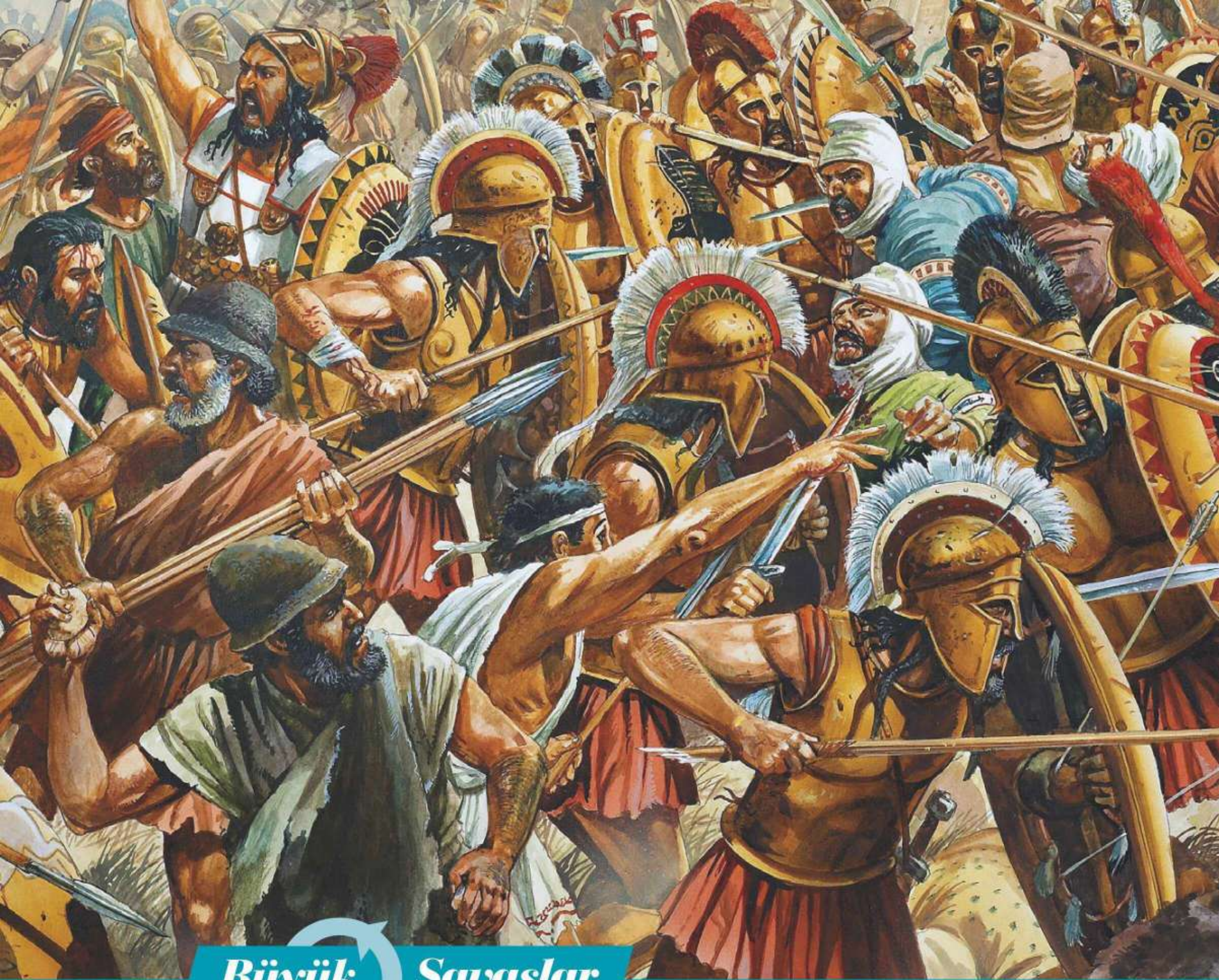
Batı Akdeniz'de egemen bir güç olarak varlığını sürdüren Gırnata, kudretli bir İslami nüfuz ekseninin bir parçası ve İstanbul'la birlikte, Avrupa'da tutunmuş bir İslam imparatorluğunun iki kutbundan biri haline gelebilirdi. Böyle bir ittifak, Akdeniz kıyı şeridi boyunca her yöne yapılan tüm ticari faaliyetleri derinden etkilemekle kalmayıp, kimi durumlarda doğrudan kontrol dahi edebilirdi. Bazı bölgelerdeki Avrupalılar İslami kıyafetler giyip, Hicrî takvimi kullanıyor olurdu ki bu durum kıtanın geleceği açısından muazzam bir fark yaratırdı.

1492 BÜTÜNÜYLE YENİ BİR DÜNYA

Zorlu bir sürecin ardından İber Yarımadası'ndaki İslam egemenliğine son vermeyi başaran Aragon ve Kastilya krallıklarının özgüveni ve gücü artmış, gözlerini dünyanın geri kalanına dikmişlerdi. Fakat eğer Gırnata Emirliği direnmiş ve potansiyel bir tehdit olarak ayakta kalabilmiş olsaydı, başka bölgelere doğru genişlemek için yeterli kaynak sağlamak mümkün olmayabilirdi. Örneğin, Kristof Kolomb'a maddi destek verilmeyebilir ve dolayısıyla Yeni Dünya'ya yaptığı yolculuk hiç gerçekleşmeyebilirdi. Diğer taraftan, Ferdinand ve Isabella'nın kızı Aragonlu Katherine'in, İngiltere Kralı VIII. Henry ile yaptığı evlilikte olduğu gibi, yabancı krallıklarla yapılan ittifakların tekrar gözden geçirilmesi söz konusu olabilirdi. Hepsinden öte, İspanyol fatihlerin (Konkistador) servet kazanmak için Atlantik'in karşı kıyısına yaptıkları ve 16. yüzyılda İspanya'yı bir süper güç haline getiren yolculuklar da hiçbir zaman gerçekleşmeyebilirdi.

Büyük Savaşlar

PLATEA MUHAREBESİ

PLATEA, YUNANİSTAN, MÖ 479

Yazan: William Shepherd

Ahameniş İmparatorluğu'nun Pers Kralı I. Serhas (Kserkses), MÖ 480 yazında Yunanistan'ı fethetmek amacıyla muazzam bir ordu ve donanmayla birlikte Avrupa'ya doğru yola çıktı. 15 yıl öncesinde Atinalılar, Ahameniş İmparatorluğu'nun batı sınırına yayılmış olan Yunan tebaasının beş yıl süren isyanında küçük bir rol oynamıştı. Ardından, MÖ 490'da Serhas'ın babası Darius'un Atina'ya boyun eğdirmek için başlattığı Maraton Muharebesi'nde Atinalılar, Persleri ağır bir yenilgiye uğratmıştı; üstüne üstlük bunu, imparatorluk ordusu karşısında açıkça dezavantajlı olmalarına rağmen başarmışlardı. Babasının vizyonunu hayata geçirme görevi onun halefi olan Serhas'a kalmıştı.

Serhas ilerlerken, yüzlerce Yunan şehir devletinden sadece yaklaşık otuzu Pers istilasına direnebildi. Neyse ki bunların arasında, en güçlü dört tanesi olan Atina, Sparta, Korint ve Egine de vardı. İstila neticesinde, dış güçlerin güdümündeki zalim bir yönetim altına girme ihtimali bu şehirleri dehşete düşürüyordu.

Muharebenin son gününde Persler, atının üzerindeki Mardonius'un önderliğinde, kendilerinden daha ağır silahlara sahip Spartalılara karşı koydular. Ancak liderleri öldükten sonra tüm Pers ordusu bozguna uğradı

Özellikle de bu gücün yüzlerce kilometre ötedeki kudretli bir iktidardan geliyor olması durumu onlar için iyice kabul edilmez hale getirmekteydi. Pers egemenliği altında her türlü yönetim biçimine, hatta Atina'da olduğu gibi yeni ortaya çıkan demokratik sistemlere bile izin verilebilirdi belki ama işin başka bir yönü de vardı: Vergi ödenmesi gerekecek ve imparatorluk tarafından her an askerlik hizmeti istenebilecekti. Bu durum hem şehir devletlerinin yönetimleri hem de vatandaşlar tarafından kölelik olarak görülüyordu.

DENİZDEKİ ZAFERİ ATİNA'YA PAHALIYA PATLAR

Persler, MÖ 480'e kadar geçen uzun yıllar içerisinde girdikleri muharebelerde nadiren yenilgiye uğramışlardı. O yıl, ciddi bir direnişle karşılaşmadan Yunanistan'ın iç kesimlerine kadar ilerleyip, Thermopylae Muharebesi'nde karadaki ilk savunma hattını hızla bertaraf ettiler. Gelgelelim denizde durum farklıydı ve Yunan filosu o ana dek Artemision Boğazı'nda sayıca çok daha üstün olan düşmana karşı direnebilmişti. Thermopylae'de ortaya çıkan nispeten mütevazı kayıplar bir şekilde telafi edilebilirdi ancak Attika'ya giden kara yolunun açılması Yunanların mevzilerini savunulamaz hale getirmişti. Artık Persler hızla hareket ederek Eğriboz'a geçebilir ve Yunanların adanın kuzey kıyısındaki donanma üslerine saldırabilirdi. Bu durumda, Yunanların güneye inmek için ihtiyaç duyacağı sahiller ve limanlar Perslerin kontrolüne geçmiş olurdu. Denizde yaşanacak bir yenilgi ise büyük ihtimalle savaşın sonu anlamına gelirdi. Dolayısıyla, Yunan filosunun karanlıkta yelken açarak derhal geri çekilmekten başka seçeneği yoktu.

Planlandığı gibi Atina ve Attika tahliye edildi. Perslerden birkaç gün önce gelen müttefik donanmasının tamamı Salamis Adası'na konuşlandırıldı. Güçlü Atina birliği hariç olmak üzere, Yunan müttefik ordusu Mora'ya (Peloponez) giden kara yolunu kapatmak için hazır bekliyordu. Lakin eğer Persler denizin kontrolünü ele geçirip, böylece bu savunma hattının gerisinde istedikleri yere asker çıkarma imkânını elde ederlerse, söz konusu savunma hattı hiçbir işe yaramayacaktı. Bu nedenle Pers donanmasını, sayısal üstünlüğünün etkisiz hale gelebileceği Salamis Boğazı'nın dar sularında muharebeye sokmak gerekiyordu. Bu strateji MÖ 480 yılının Eylül ayında parlak bir zaferle sonuçlandı.

Terk edilmiş Atina, Akropolis'in ateşe verilmesinin ardından için için yanan bir harabeye dönüşmüştü. Serhas'ın, büyük bir kuvvete komuta eden yeğeni Mardonius, Yunanistan'ın fethini ertesi yıl tamamlama göreviyle geride kaldı. Bu konuda çok hırslı ve azimliydi.

İKİNCİ SEFER

Mardonius yaz başında birliklerini bir kez daha güneye yönlendirdi ve ikinci kez boşaltılmış olan Atina ve Attika'yı yeniden işgal etti. Tahmin edileceği gibi Atina en büyük hedefti ve Mardonius, Yunan İttifakı'ndan koparılabileceğini umduğu için şehri daha fazla harap etmekten kaçındı. Ne var ki Spartalıların,

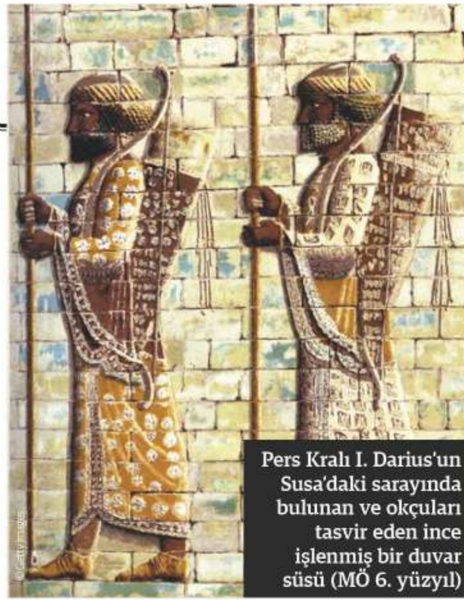
Moralı müttefikleriyle beraber Atinalılara katılmak ve kendisiyle savaşmak için kuzeye doğru hareket etmeyi nihayet kabul ettiğini öğrenince, Atina'yı tekrar ateşe verip Böotya'ya çekildi. Yeni bir muharebe patlak vermek üzereydi.

Mardonius birliklerini Asopos Nehri'nin kuzey yakası boyunca, İstefe'ye (Tebai) giden üç yolun kesiştiği 6 km genişliğindeki bir cepheye mevzilendirdi. Nehrin kıyıları ve çamurlu yatağı karşıdan karşıya geçişi zorlaştıracaktı. Antik Yunan tarihçi Herodot, Mardonius'un ordusunun 350.000 kişi olduğunu yazmıştı. Bu sayı biraz abartılı olmakla birlikte, 100.000 kişiden daha kalabalık bir orduya sahip olması pekâlâ mümkündü. Bu orduda, azımsanmayacak büyüklükte bir süvari tümeni ve binlerce Pers destekçisi Yunan hoplit savaşçısı yer alıyordu. Ordunun esas bölümünü ise 50.000 ila 60.000 kadar deneyimli Pers, Med ve İskit okçusuyla mızrakçısı oluşturuyordu.

Yunanlar, Mardonius'un ordusunun konuşlandığı Platea'ya doğru ilerlemeye başladılar. Birkaç gün sonra düşman hattının yaklaşık 4 km güneyindeki Kithairon Dağı eteklerinde bir savunma hattı oluşturdular. Yükselen hâkim arazi cepheye bir nebze koruma sağlıyordu. Kanatların arkasında ise kısmen dağın sırtları, kısmen de nehrin yarattığı erozyonun oluşturduğu çöküntüler yer alıyordu. Kithairon Dağı geçidinden ilerleyen Spartalılar, dağın eteklerinden doğuya doğru yol alarak cephe hattının sağında mevzilendiler. Yunan ordusunun sol kanadı batıya mevzilenirken, Atinalılar da bu kanatta yerlerini aldı. Genel olarak bakıldığında, Yunanlar mümkün olan en iyi savunma hattını kurmuştu. Spartalı Başkomutan Pausanias artık tamamen hazırdı ve beklemeye koyuldu. Persler sayıca üstündü ancak Pausanias'ın 40.000 hopliti, her ne kadar çeviklik konusunda dezavantaj getirse de nispeten daha ağır ve etkili silahlara sahipti. Ayrıca, destek olarak bir bu kadar daha hafif silahlı asker vardı.

1. GÜN: İLK TEMASLAR

Mardonius, hareketsiz geçen birkaç günün ardından bir süvari taarruzu başlattı. Perslerin binlerce atına karşılık Yunanların sadece birkaç atlı ulağı vardı. Düşmanı yıpratmak için önce atlı okçu ve mızrakçıları kullanmak standart bir Pers taktiğiydi. Süvariler birbiri ardına dalgalar halinde Yunan hatlarına hücum edip, onları taciz ediyor ve hakaretler yağdırıyordu. Megaralıların 3.000 hoplitten oluşan birliği daha düz bir alanda olduğu için nispeten savunmasız durumdaydı. Gayretlerini yoğunlaştıran Persler hücuma geçerek onları ok ve mızrak yağmuruna tuttular. Pers saldırılarına karşılık veremeyen Megaralıların yardım çağrısı üzerine, Atinalılar 300 hoplitten oluşan bir müfrezeyi ve okçu alayının tamamını yardıma gönderdiler.

Pers Kralı I. Darius'un Susa'daki sarayında bulunan ve okçuları tasvir eden ince işlenmiş bir duvar süsü (MÖ 6. yüzyıl)

Atinalı hoplitler ve okçulardan oluşan karma Yunan birliği, muharebenin ilk gününde Yunan hattını yarma tehdidi oluşturan Pers süvari taarruzunu durdurdu. Bazıları Atinalı, bazılarıysa paralı asker olan okçular, geleneksel olarak Asya kıyafetleri giyiyordu

Bu esnada, Platea'daki Pers süvarilerinin komutanı Masistius'un atına bir Atinalının oku isabet etti. Şaha kalkan at Masistius'u üzerinden atınca Atinalılar onun etrafına üşüştü. Pers komutan miğferinin göz yarığından mızraklanmıştı. Pers süvarileri liderlerinin cesedini kurtarmak için bu defa gruplar halinde değil, toplu halde hücuma geçtiler ve piyadeleri de desteğe çağırdılar. Atinalılar bozguna uğrama tehlikesiyle karşı karşıyaydı ama Yunan destek birlikleri zamanında gelince Pers kuvvetleri geri püskürtüldü.

2-8. GÜNLER: MUHAREBE ÇIKMAZA GİRER

İlk başarılarından cesaret alan Yunanlar, Asopos Nehri'nin hemen güneyindeki alçak sırtların olduğu bölgeye ilerlemeye karar verdiler. Mardonius onların daha açık bir araziye ilerlemelerine memnuniyetle müsaade etti; zira zaten istediği de buydu. Bu sayede Yunanların ikmal hatları uzayıp, açığa çıkacaktı. Ayrıca Mardonius'un her halükârda süvarilerini dinlendirmesi ve liderlerinin yasını tutmaları için onlara zaman tanıması gerekiyordu.

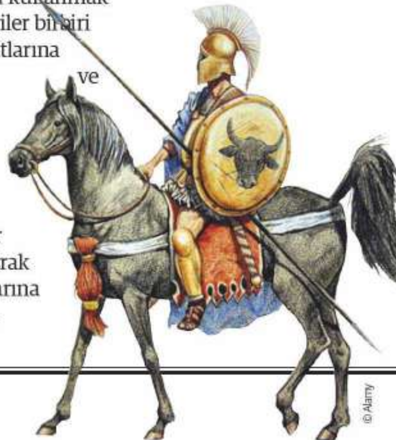
Yunanlar yeni mevzilerinde statik savunma için yeterince iyi düzen almışlardı. Cephenin ön tarafının büyük bir kısmı yüksek ve hâkim arazi, kanatlarsa daha dik yamaçlarla korunuyordu. Lakin düşmanın, özellikle de süvarilerin arkalarından dolanmasını engellemeleri mümkün değildi. Mardonius'un bu zafiyetten hemen yararlanmamış olması ise şaşırtıcıdır. Gerçi cephenin uzun bir süre boyunca kilitlenmesi, yani karşılıklı bir bekleyiş halinde muharebenin çıkmaza girmesi aslında onun işine geliyordu. Zira tekrar çatışma zamanı geldiğinde gücünü iyiden iyiye toplamış ve Yunanları bu korunmasız vaziyette yakalamış olacaktı.

Öte yandan, Spartalı komutan ve ordusu, Persler tarafından kaynakları tamamen tüketilmiş ve adeta dımdızlak bırakılmış bir bölgede bulunuyordu ve Attika'da kullanabilecekleri çok az kaynak kalmıştı. Normalde Yunan orduları seferler sırasında yanlarında az miktarda erzak taşır ve gerekli yiyecekleri bulundukları bölgelerden temin ederdi. Fakat bu mümkün olmadığından, erzakların Mora'dan getirilmesi gerekiyordu.

9-12. GÜNLER: ANTİK YUNANİSTAN ÖLÜMLE KALIM ARASINDA

Aradan bir hafta geçtikten sonra Mardonius, Yunan hatlarının arkasına süvarilerini göndererek ikmal yollarını kesti. Süvariler, geçitten çıkmakta olan büyük bir ikmal kolunu durdurarak hayvanların ve arabaların çoğunu ele geçirdiler. Mardonius iki günün ardından bir sonraki hamlesini de yaptı ve her iki kanattan nehri geçen süvarileri tüm gücüyle taarruza kalktı. Pers süvarileri hat boyunca hem önde hem de arkada dörtnala koşarak Yunanları mızrak ve oklarıyla delik deşik etti. Yunanların Perslerle çatışmaya girmesi imkânsızdı ve tek yapabildikleri kalkanlarının arkasına sığınmak oldu. Fakat Pers okları yine de çoğunlukla hedefini buluyordu. Bu taarruz sırasında, Yunanların arkasında yer alan ve onların ana su kaynağı olan pınarı bulan Persler, kaynağı kirletip tıkadılar. Böylece Yunanlar hem yiyecek hem de sudan mahrum kalmış oldu.

Yunanlar o gece Kithairon Dağı eteklerine geri çekilme kararı aldı. Yeni savunma hattının Asopos Nehri'ne olan uzaklığı ilk günkü mevziyle aynı olacaktı. Fakat bu yeni hat, erzakların mahsur kaldığı ana geçidin çıkışından, Perslerin daha önce yakıp yıktığı Platea şehrinin önündeki yüksek hâkim araziye

Yunan ordusunda hiç süvari yoktu fakat buna karşın, İstefeliler ve Persler için savaşan diğer Yunan şehirleri Pers ordusuna birkaç yüz süvari sağlamıştı. Bunlar, muharebenin son gününde, dağınık durumda olan Yunan cephesinin merkezinde kısmen etkili oldular ve kaçan Pers piyadeleri için bir süre koruma sağladılar

kadar uzanacaktı. Böylece, çok ihtiyaç duyulan yiyecek ve bol miktarda içme suyuna erişimi olan daha güçlü bir savunma mevzisi teşkil edilmiş olacaktı.

Yunan cephesinin merkezinde bulunan birlikler kararlaştırılan saatte çekilmeye başladılar. Bu birliklerin Kithairon Dağı eteklerindeki yeni mevzilerine doğru 2-3 km kadar bir yol katetmesi gerekiyordu. Ancak karanlıkta yollarını kaybetmeleri ya da emirleri yanlış anlamış olmaları sebebiyle, ulaşmak istedikleri yerin batısındaki Platea yönünde daha uzun bir mesafe yürüdüler ve nihayetinde şehrin önünde mevzilendiler. Yunan cephesinin sağ ve sol kanatlarında bulunan tümenlerse halen Asopos Nehri'ne bakan sırtlarda, birbirlerinden yaklaşık iki kilometre uzakta ve gün ışığında bile birbirlerini göremeyecek şekilde mevzilenmiş durumda kalmışlardı.

SPARTALILAR TEK BAŞINA KALIR

Pausanias nihayet şafak vakti kanatlara da yeni mevzilerine doğru çekilme emri verdi. Bunun üzerine, Spartalıların yer aldığı sağ kanattaki bir birliğin komutanı olan Amompharetus ve askerleri hariç, tüm tümen kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Tümenin geri kalanı yola çıkana kadar bekleyen Amompharetus, daha sonra askerlerini yavaş bir tempoda, yaklaşık bir kilometre kadar ilerlemiş olan diğer birliklere katılmak üzere harekete geçirdi. İlerlemiş olan söz konusu birlikler Amompharetus'un birliğini beklemek için durmuştu ve tam bir araya geldikleri sırada tümen, Pers süvarilerinin taarruzuna maruz kaldı.

Pers süvarileri, Yunanların daha önce mevzilendiği ve çekilerek boşalttığı araziyi fark etmiş ve vakit kaybetmeden ileri atılmıştı. Amompharetus'un tam da Pers süvarileri bölgeye ulaştığı anda tümenin geri kalanına katılması bir tesadüf olabilir. Fakat bu aynı zamanda, tıpkı burada olduğu gibi ani bir Pers taarruzu durumunda Pausanias'ın, emrindeki 11.500 hoplitten kalanlarla birlikte geri çekilmesi ve onları savaş düzenine sokması için zaman kazanmaya yönelik, kontrollü bir artçı harekât planının parçası da olabilir. Zira

YUNAN MÜTTEFİKLER

© Alamy

PAUSANIAS

Ünlü Sparta Kralı Leonidas'ın henüz reşit olmayan oğlu Pleistarkhos'a hem general hem de naip olarak hizmet eden Pausanias, başarılı bir savaşçı ve liderdi. Platea'da, Helen Birliği'nin kara kuvvetlerinden sorumluydu ancak bir yıl sonrasında I. Serhas'la birlikte bir komplo kurmakla suçlandı ve MÖ 477'de öldü.

© Alamy

ARISTIDES

"Adil" lakaplı Aristides, Antik Yunan tarihçi Herodot tarafından Atina'daki en onurlu adam olarak tanımlanmıştı. Belki de bu nedenle, Platea Muharebesi'nden sonra Atina Sparta'dan ayrıldığında, yeni Attika-Delos Deniz Birliği'nin liderliği Aristides'e verildi ve bu organizasyonun ilkelerini o belirledi.

© Alamy

MAKEDONYALI I. İSKENDER

Ünlü halefi III. (Büyük) İskender'le karıştırılmaması gereken I. İskender, "Yunan Sever veya Yunan Dostu" anlamına gelen "Filhelen" sıfatıyla tanınıyordu. Aslında kendisi bu dönemde Persler için çalışıyordu fakat Platea Muharebesi'nden önce Yunanlara bilgi ve silah sağlamıştı.

PERS ORDUSU

© Alamy

I. SERHAS

Ahameniş İmparatorluğu'nun dördüncü kralı Büyük Serhas, MÖ 480'deki istilasıyla Yunanistan'a boyun eğdirmeyi başarmış, ancak Salamis ve Platea'da yenilgiye uğramıştı. Serhas, ülkesindeki huzursuzluklarla başa çıkmak için çoktan memleketine geri dönmüş ve kalan savaşları idare etmeleri için komutanlarını Yunanistan'da bırakmıştı.

© Alamy

MASISTIUS

Serhas'ın ordusundaki en popüler komutanlardan biri olan Masistius ve emrindeki süvariler Platea'da Persler için çok önemli bir role sahipti. Öyle ki Pausanias onları savaşa çekmekten korkuyordu. Ancak Masistius, Yunan ordusuna karşı yapılan taciz hücumu sırasında atından düşüp ölünce, Persler önemli bir kozunu kaybetmiş oldu.

Amompharetus'un birliğinde en az 1000 hoplit ve çok sayıda hafif silahlı Helot'un yer aldığını varsayarsak, bu birliğin bitişik muharebe düzeninde geniş bir cephe hattı oluşturması ve böylece Persleri hatırı sayılır bir süre meşgul etmesi mümkündü ve zaten böyle de oldu. Öte yandan, müteakip çatışmalarda ölen Amompharetus bazı kaynaklarda savaşın kahramanlarından biri olarak anılıyor. Dolayısıyla, çekilme emrine itaatsizlik ettiği ve bu yüzden geride kaldığı yönündeki bazı iddiaların asılsız olduğu ve yaşananların gerçekten de taktiksel bir hamle olduğu anlaşılıyor.

Sonuç olarak, zaman kazanan ve yakın mesafe muharebe düzeni alan Pausanias'ın hoplitleri, önemli miktarda hafif silahlı destek birlikleriyle birlikte, muhtemelen 2-3 km genişliğinde ve son derece sağlam bir cephe oluşturmuşlardı. Asopos Nehri'nin günümüzde yeri tespit edilemeyen bir kolunun oluşturduğu çöküntü, kanatlardan birini gizlemişti. Benzer yapıdaki bir arazi yine cephenin diğer kanadına doğal bir koruma sağlıyordu. Ancak Pers süvarilerinin, kanatların etrafından dolaşıp Yunan birliklerinin arkasına geçebilmesi hâlâ mümkündü. Atinalılar henüz bölgeye intikal etmemişti ve Pausanias şimdilik yalnızdı. Bununla birlikte, gerektiğinde kaçış yolu olarak kullanılabilecek ana geçide ve orada tutulan erzaka artık daha yakındı. En önemlisiyse, Pers süvarilerini karşılamaya hazırdı...

Mardonius, ani bir kararla Pers piyadelerini Asopos Nehri'nin karşısına geçirdi. Muhtemelen kendi süvarileri ve Yunanların sağ kanadı görüş alanının dışında kalmıştı ama çatışma alanından gelen mesajlar ve kalkan toz bulutu sayesinde bulundukları noktayı biliyor olmalıydı. Bu kararı verirken, belki de süvarilerinin Yunan ordusunun tamamını takip ettiğini düşünmüştü ama aslına bakılırsa, Yunan ordusunun en önemli parçasını bozguna uğratma fırsatını görmüş ve bunu değerlendirmek istemiş olması akla daha yatkın bir sebep olarak öne çıkıyor. Büyük olasılıkla Mardonius, Yunan cephesinin merkezindeki tümenlerin olması gerekenden daha geriye çekildiğini ve sol kanadın da mevzisini terk ettiğini biliyordu. Lakin sol kanadın tam olarak nereye gittiği hakkında bilgi sahibi olmayabilirdi. Perslerin Yunanların peşine düştüğünü gören Med ve İskit birliklerinin geri kalanları da sancaklarını açarak onların ardından harekete geçti.

PERSLER YUNAN SAĞ KANADINA TAARRUZ EDER

İlerleyen Pers süvarileri Pausanias'ın konuşlandığı bölgeye yaklaştığında, Spartalı komutan bir an önce yardıma gelmeleri ya da en azından okçularını göndermeleri için Atinalılardan acil bir talepte bulundu. Aslında Atinalılar çoktan yola çıkmıştı fakat Pers ordusunun sağ kanadında yer alan Pers destekçisi Yunan birlikler, doğuya doğru yol alan Atinalıları takip etmiş ve nehri geçerek onlara taarruz etmişlerdi. Yunan tarafında 11.000'den fazla hoplit, karşı tarafta ise İstefe ve Pers'leri destekleyen diğer şehirlerden gelen yine en az bir o kadar hoplit vardı. Bu, başlı başına çok büyük bir hesaplaşmaydı. Gelgelelim, Atina'nın zaferiyle sonuçlanmış olması dışında bu çarpışma hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.

Pers süvarileri Pausanias'ın savunma hattını bir saati aşkın bir süre boyunca taciz ederken, Mardonius'un piyadeleri nehrin kuzey tarafındaki mevzilerinden itibaren ileriye doğru 3-4 km'lik bir alana yayılmış ve öndeki gruplar çatışma bölgesine ulaşmıştı. Piyadeler geldiğinde, Pers süvarileri hem atlarını dinlendirmek hem de mızrak ve oklarını hazırlamak için geri çekildiler ve Yunan cephesi zayıflatılıp, yarıldığında tekrar taarruza geçmek için uygun anı kollamaya başladılar. Bölgeye kitleler halinde yığılan Pers piyadeleri, hasır kalkanlardan oluşan siperlerinin arkasından Yunanları ok yağmuruna tutarak baskıyı artırıyordu. Yunanlar ise kalkanlarının ardında bu yoğun ok bombardımanına dayanmayı başardı. Giydikleri vücut zırhları, miğferleri ve kullandıkları kalkanlar Asyalı birliklerin hafif silahlarına karşı genellikle iyi bir koruma sağlasa da vücutlarının açıkta kalan bölgeleri isabet alabiliyordu.

Daha sonra Pausanias yakınlardaki bir Hera Tapınağı'na giderek tanrıçaya dua etti. O dua ederken, solundaki 1.500 Tegealı müttefik asker ayağa kalkarak ileri atıldı. Rivayete göre Pausanias'ın duası kabul edilmiş, alametler lehlerine dönmüş ve Spartalılar doğrulup Perslerin üzerine yürümüşlerdi. Artık muharebeyi kazanma vakti gelmişti... Spartalılar, Perslerin sol kanadının ardına yığılmış olan Mardonius'un ordusunun üzerine bir çekiç gibi indi. Bronz miğfer veya ağır kalkanların koruması olmadan hoplitlere karşı direnen Pers askerleri güçlü mızrak darbeleriyle korkunç yaralar alsalar da çok sıkı savaştılar. Günün ilerleyen saatlerinde Yunanlar, Perslere ait bir kaleye taarruz etti ve daha sonra, üç haftalık bir kuşatmanın ardından İstefe şehrini ele geçirdi. Mardonius'un esas kuvvetlerinden geriye kalan birkaç bin asker bölgeyi terk ederek Asya'ya kaçtı.

01 Muharebeden önceki gece
Yunan cephesinin merkezindeki birlikler Platea'ya doğru geri çekilir. Plana göre tüm ordu daha dar bir cephede, ilk günkü mevzileriyle aynı hizada ama Platea harabelerinin doğu tarafındaki geçidin çıkışından batıya doğru uzanan bir hatta düzen alacaktır. Cephenin sağ tarafı (iddiaya göre) Pers birlik komutanı Amompharetus'un geri çekilmeyi reddetmesi nedeniyle, sol taraf ise Pausanias'ın isteği üzerine olduğu yerde kalır.

02 Şafak vakti
Yunan cephesinin sağ tarafı nihayet Amompharetus'u ve birliğini ardında bırakarak harekete geçer ancak hedeflenen yerin biraz gerisinde durarak Amompharetus'un birliğini beklemeye başlar. Pausanias, Yunan cephesinin sol tarafının kendi birliklerinin sol kanadıyla birleşmesini ister.

03

05

Bir Yunan hopliti ile alışılmadık derecede iyi silahlanmış bir Pers askeri arasında göğüs göğüse gerçekleşen bir çarpışma... Pers askerinin kalkanı hoplitinkinden daha küçük olsa da aynı derecede sağlam görünüyor. Pullu zırhı, Masistius'un giydiği zırhın aynısı. Herhangi bir koruma sağlamayan yumuşak başlık ise tipik bir Pers modeli

07 Yunanlar Perslerin peşine düşer

Yunan merkezindeki birlikler de geri çekilen Pers askerlerini takip etmek için saflarını bozarak ilerlemeye başlar. Ancak bu Yunan birlikleri, Perslerin yanında muharebe eden Pers destekçisi Yunan süvarileri tarafından durdurulur ve kayıplar verirler.

06 Pausanias karşı taarruz başlatır

Pausanias sonunda taarruza geçer. O sırada Pers cephesinin merkezindeki tümenler Mardonius'un sol kanadının arkasına doluşarak cephede ciddi bir sıkışıklık yaratmıştır. Yaşanan şiddetli göğüs göğüse çarpışmaların ardından Mardonius ölür ve Spartalılar, Pers piyadelerini bozguna uğratarak nehrin karşı kıyısındaki Pers kalesine doğru genel taarruz başlatır. Pers süvarileri, birkaç bin piyadeyle birlikte Asya'ya kaçmak üzere kuzeye doğru yönelmeden önce, geri çekilen Pers birliklerine bir süre koruma sağlar. Yunan cephesinin solundaki Atinalılar da zafer kazanır ve İstefeliler şehir surlarının ardına çekilir.

03 Pers süvarileri ilerler

Pers süvarileri, Yunan sağ kanadının mevzisini terk ettiğini görünce harekete geçer. Amompharetus'un birliği kendisini beklemekte olan Yunan sağ kanadına henüz katılmıştır ki Pers süvarileri dört bir yandan taarruz eder. Daha sonra süvariler, Pausanias'un kurduğu yeni cephe hattına taarruz etmek üzere ilerler.

04 Yunan Yunan'a karşı

Yunan cephesinin sol tarafındaki Atinalılar, Pausanias'a yardım etmek için harekete geçmiştir. Fakat Perslerin sağ kanadında yer alan Pers destekçisi Yunan birlikler, Atinalıları takip ederek nehri geçer ve daha düz bir arazide onlara saldırır. Böylece, Atinalı ve İstefeli hoplitler çarpışmaya başlar.

05 Spartalılar büyük baskı altındadır

Perslerin sol kanadındaki okçular ve mızrakçılar nehri geçer ve Yunan cephesinin sağ tarafının tam karşısında düzen alır. Taarruzu süvarilerden devralan bu askerler Yunanları ok yağmuruna tutar. Pers süvarileri geri çekilmiştir. Pausanias ise sabırla beklemektedir.

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Yayına Hazırlayan
Gamze Doğan

Katkıda Bulunanlar
Erhan Kanyılmaz, Cem Şancı, Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Samet Küçük, Utku Durmuşoğlu, Semih Erkan

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM VE ETKİNLİK GRUP BAŞKANI
Ali Erman İleri

REKLAM
Reklam Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Reklam Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam, İpek Tunalı**
Reklam Satış Müdürü **Mürvet Yılmaz**
☎ 0 212 336 53 37
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
☎ 0 212 336 53 75
Reklam Bölgeler Satış Müdürü **Hülya Erdoğan**
☎ 0 212 336 53 72
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 577 31 56

ETKİNLİK VE MARKA YÖNETİMİ
Etkinlik ve Proje Koordinatörü **Nihal Ayan**

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
İtalya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir

FIPP üyesidir.

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH
Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

SEFİLLER

Yönetmen: Tom Hooper **Başroldekiler:** Hugh Jackman, Russell Crowe, Anne Hathaway **Ülke:** İngiltere **Yıl:** 2012

Fransız Devrimi'ni *konu almayan* bu film gerçeklerle ne ölçüde örtüşüyor?

8

HÜKÜM: Ufak tefek kusurları bir kenara bırakırsak, bu müzikal drama filminin gerçeklere olabildiğince sadık kaldığını söyleyebiliriz. (Puanı 10 üzerinden 8)

FİLMDEKİ YANLIŞLAR

01 Final sahnesinde Javert'in, Şövalye sınıfı bir Onur Nişanı taktığı görülüyor. Bu madalya söz konusu dönemde bronz bir çelenk şeklindeydi. Filmde görülen, yeşil bir çelenk üzerine yerleştirilmiş beş köşeli Malta haçı daha modern bir versiyonudur.

02 Javert'in, Valjean'ın ele geçirildiğini öğrendiği sahnede arka planda asılı bir üç renkli Fransız bayrağı görülüyor. Fakat bu sahne 1823'te Bourbon Restorasyonu döneminde geçiyor ve 1814-1830 yılları arasındaki bu dönemde üç renkli bayrak kullanılmıyordu.

03 Les amis de l'ABC (ABC'nin Dostları) barikatlarının kurulduğu sahnede bir buzağının kargaşanın orta yerinde başıboş şekilde takıldığı görülüyor. Bu bir beyaz yüzlü Hereford sığırı ve ilk kez 1880'lerde, filmin geçtiği tarihten yaklaşık 50 yıl sonra yetiştirilmeye başlanmıştı.

04 Gavroche'nin yer aldığı kısa fakat önemli bir sahnede at arabalarından birinin arkasındaki kaliper diskleri açıkça görülüyor. Bu tip fren düzenekleri 1890 yılına kadar kullanılmamıştı. Ayrıca, Valjean'la ilgilenen rahibin tören kıyafetleri de döneme uygun değil.

FİLMDEKİ DOĞRULAR

Bir bütün olarak ele aldığımızda, *Sefiller* tarihsel açıdan son derece tutarlı bir yapım. Örneğin filmde Haziran İsyanı (Fransız Devrimi değil) oldukça isabetli bir anlatımla betimlenmiş. Gerçekten de Parislilerin büyük çoğunluğu öğrenci ayaklanmasına katılmakta isteksiz davranmıştı. Ayrıca, General Jean Maximilien Lamarque'ın idolleştirilmesi de doğru bir biçimde tasvir edilmiş.

KONYA

YERKÖPRÜ

ŞELALESİ

BENİM ŞEHRİM

UĞUR İBRAHİM Altay

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI